TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ	YASAMA YILI
24	3

(10-576) - TOPLUMSAL BARIŞ YOLLARININ ARAŞTIRILMASI VE ÇÖZÜM SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ KOMİSYONU

TUTANAK DERGİSİ

28 Mayıs 2013 Salı

(10-576) - TOPLUMSAL BARIŞ YOLLARININ ARAŞTIRILMASI VE ÇÖZÜM SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ KOMİSYONU

GÖRÜŞME TUTANAKLARI

28 Mayıs 2013 Salı

----0----

K O N U

	Sayfa
Toplumsal barış yollarının araştırılması ve çözüm süreciyle ilgili katılımcıların görüş ve düşüncelerinin alınması	**1:34**

İ Ç İ N D E K İ L E R

		Sayfa
BİRİNCİ OTURUM		**1:34**
Yrd. Doç. Dr. Şener AKTÜRK (Koç Üniversitesi Öğretim Üyesi)		1:10, 11, 12, 13:14, 21, 26, 27:33
Sebahat TUNCEL	(İstanbul)	2, 5, 8, 9, 10:13, 14:15, 16, 22:23, 24:25, 26, 27, 28, 30, 31, 33
Mehmet METİNER	(Adıyaman)	2, 5, 10, 14:15
Halil ÜRÜN	(Afyonkarahisar)	10, 14, 25, 26:27
Hüsamettin ZENDERLİOĞLU	(Bitlis)	14, 16:20, 26:27, 33, 34
Erol DORA	(Mardin)	20:21
Abdulkerim GÖK	(Şanlıurfa)	21:23
Fatoş GÜRKAN	(Adana)	23

Açılma Saati: 15.21
Kapanma Saati: 18.43

BİRİNCİ OTURUM

28 Mayıs 2013 Salı

Açılma Saati: 15.21

BAŞKAN: Mehmet Naci BOSTANCI (Amasya)

BAŞKAN VEKİLİ: Abdulkerim GÖK (Şanlıurfa)

SÖZCÜ: İdris ŞAHİN (Çankırı)

KÂTİP: Fatoş GÜRKAN (Adana)

_____0_____

BAŞKAN – Değerli arkadaşlar, Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Komisyonunun bugünkü oturumunu başlatıyorum.

Değerli Komisyon üyelerine, değerli milletvekillerine, basın mensuplarına, uzmanlara, görevlilere ve elbette, bugünkü sunumunu gerçekleştirecek olan Yardımcı Doçent Doktor Şener Aktürk Beyefendi'ye çok teşekkür ediyorum. Kendisi bize, aynı zamanda, yapmış olduğu bir akademik çalışmayı da verdi, Komisyon üyelerine imzalamış. Bu zarif davranış için de ayrıca teşekkür ediyorum. Kitabın kapağına bakar bakmaz Etkileşim basımevinde basıldığını görüyorum. Bu "Etkileşim"in de önemli bir anlamlandırma, Komisyonun ruhuna uygun bir metafor olduğunu düşünüyorum.

Bugün bize konuşacak olan Sayın Yardımcı Doçent Doktor Şener Aktürk 1981 yılında İzmit'te doğdu. Lisans eğitimini ve ilk masterını 1999-2003 arasında Chicago Üniversitesinde, ikinci masterını ve doktorasını 2003-2009 arasında California Üniversitesi Berkeley'de, doktora sonrası araştırma ve ziyaretçi öğretim üyeliğini 2009-2010 yıllarında Harvard Üniversitesinde tamamladı. Lisans eğitimi kapsamında Viyana'da, doktora çalışmaları kapsamında da Moskova'da ve Berlin'de ziyaretçi araştırmacı olarak görev yaptı. Yurt dışında geçirdiği on bir yıldan sonra Türkiye'ye döndü ve o günden beri Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Öğretim Üyesidir. Hâlen, Karşılaştırmalı Siyaset, Etnik Politikalar ve Milliyetçilik; Rusya, Doğu Avrupa, Avrasya Siyaseti ve Siyaset Bilimi Metodolojisi konularında lisans ve lisansüstü dersler vermektedir. Büyük çoğunluğu İngilizce olmak üzere ABD, Türkiye, Fransa, Rusya ve Güney Afrika'da hakemli dergilerde 30'un üzerinde akademik makalesi; ABD, Türkiye, Rusya ve Macaristan'da 10 değişik derleme kitapta kitap bölümleri, pek çok ansiklopedi ve kaynak kitapta katkıları ve kitap eleştirileri yayınlanmıştır.

Bütün bunları otuz iki yıla mı sığdırdınız Şener Bey?

Bunun yanı sıra, fikir sayfası olan birçok gazetede pek çok fikir yazısı yayınlanmıştır. Çalışmalarının büyük çoğunluğu uzmanlık alanı olan Almanya, Rusya ve Türkiye'de etnik ve dinsel kimlikler ve karşılaştırmalı siyaset üzerine yoğunlaşmaktadır. Makalelerinin bazıları yayınlandıkları dergiler itibarıyla Türkiye'de çalışan bir akademisyen için ilktir. Türkçe makalelerini derleyen kitabı Türkiye'nin Kimlikleri, Din, Dil, Etnisite, Milliyet, Devlet ve Medeniyet başlığıyla Mart 2013'te yayımlanmıştır. Araştırmalarının ana eksenini oluşturan kitabı Regimes of Ethnicity and Nationhood in Germany, Russia and Turkey (Almanya'da, Rusya'da ve Türkiye'de Etnisite Rejimleri ve Milliyet) başlığıyla Cambridge Üniversitesi yayınları tarafından Kasım 2012'de yayınlanmıştır ve her yıl milliyetçilik ve etnisite çalışmaları üzerine yayınlanan en iyi kitaba verilen Joseph Rothschild Kitap Ödülü'ne layık görülmüştür. Aktürk'ün diğer ödülleri arasında 2011 yılında Baki Komşuoğlu, 2006 yılında Peter Olegart ve 2010 yılında Sakıp Sabancı ödülü de bulunmaktadır.

Bol miktarda ödül, bol miktarda yayın, çok çeşitli başkentlerde çalışmalar ve nihayet Türkiye'de mevcut probleme ilişkin bir sunum.

Şener Bey, buyurun, söz sizin.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Çok teşekkür ediyorum.

Öncelikle, Sayın Profesör Doktor Naci Bostancı başta olmak üzere tüm Komisyon üyesi saygıdeğer milletvekillerine bu güzel davetleri için çok teşekkür ediyorum. Benim gibi, kimlik sorunları üzerine düşünen, araştırmalar yapan bir siyaset bilimci için görüşlerini siyasete yön veren sizlere sunabilme olanağı gerçekten çok büyük bir mutluluk. Bana bu mutluluğu yaşattığınız için, bu davetiniz için size tekrar teşekkür ediyorum.

Bu kısa sunumda Türkiye'nin kimlik sorunları ve Kürt meselesine mümkün mertebe karşılaştırmalı olarak ve çözüme yönelik bir şekilde yaklaşmaya çalışacağım. Karşılaştırmalı yaklaşımı benimsememin başlıca sebebi bütün sosyal bilimlerin temelinin karşılaştırma oluşu. Dolayısıyla, karşılaştırma yapmadığım müddetçe bilimsel yargılara varamadığımı düşündüğüm için sunum süresince üç değişik karşılaştırmayı aynı anda, eş zamanlı olarak kullanmayı planlıyorum. Birincisi, Osmanlının son döneminden Türkiye'ye geçiş anından itibaren değişik tarihsel dönemler arası bir karşılaştırma. İkinci boyut, Türkiye'nin değişik kimlik grupları -etnik gruplar, dinsel gruplar, bölgesel gruplar- arasında karşılaştırma. Ve üçüncüsü de bilhassa çözüm önerileri hakkında konuştuğumuz vakit çözüm önerileri hususunda Türkiye'nin kimlik siyasetinin diğer ülkelerle karşılaştırılması.

"Osmanlıyla Türk kimliği arasındaki fark neydi?" gibi büyük bir sorunun cevabı Kürt meselesi başta olmak üzere kimlik meseleleri için kritik önemde. Ben bu soruyu çok kısaca şöyle cevaplıyorum: Osmanlı kimliği, her biri din temelinde tanımlanmış dört milletin birleşmesinden oluşan evrenselci, cihanşümul bir kimlikti. Hiyerarşik ve demografik sırasıyla söylemek gerekirse Müslüman milleti, Ortodoks milleti, Ermeni milleti ve Musevi milleti diye giden dört millet ve bu milletleri bir arada tutan, Osmanlı kimliğinin çerçevesini oluşturduğu ve Müslüman milletini de diğer milletlere nazaran daha üstün bir pozisyonda tutan İslam hukuku çerçevesi. Özetlemek gerekirse, Osmanlı, sadece Müslüman olmayan fakat İslami bir kimlikti. Oysa, cumhuriyete geçişle beraber bu formülün tam tersine değiştiğini görüyoruz. Cumhuriyetin tanımladığı Türk kimliği sadece Müslümanlardan oluşan fakat İslami olmayan bir kimlik olacak. Cumhuriyet, Türklüğü tanımlarken devlet politikalarında kısaca şunu yaptı, Osmanlı İmparatorluğu için kullandığım mecazı devam ettirmek gerekirse: Osmanlı kimliğinin temelini oluşturan dört sütundan -İslam, Rum Ortodoks, Ermeni ve Musevi milleti- İslam milletini aldı ve bu "Türk milletidir." Dedi. geriye kalan üç millete de -Ermeni, Musevi ve Rum milleti- Lozan Anlaşması'yla resmî azınlık statüsü, gayriresmî olarak da ikinci sınıf vatandaşlık uygun görüldü. Tabii ki Osmanlı millet sisteminde milletin tanımı dinsel olduğu için, Arap, Arnavut, Boşnak, Çerkez, Hemşin, Gürcü, Laz, Kürt, Torbeş, Tatar, Zaza bütün bu Müslüman etnik gruplar o İslam milleti sütununun içinde yer aldığı için cumhuriyetin de vatandaşlığın içerisinde saydığı etnik gruplardı. Kimliğin sınırlarının din ile çizilmesi aslında 1920'de Meclisin açılmasıyla en keskin bir şekilde gerçekleşmiştir. Malumunuz, 1920'deki Millî Mücadele Meclisi bütün Osmanlı Mebusan Meclislerinden farklı olarak sadece Müslümanlardan oluşan bir Meclis olarak kuruldu. Millî Mecliste tek bir gayrimüslim yoktur, 1920 Meclisinde. O sırada Anadolu'nun en azından yüzde 15'i, belki daha fazlası gayrimüslim olduğu hâlde ve bütün Osmanlı Meclisi Mebusanları çok daha fazla sayıda gayrimüslim barındırdığı hâlde fakat 1920 Meclisinden günümüze gelinceye kadar Anadolu'nun ve Trakya'nın bütün etnik unsurları, Müslüman etnik unsurları bu Mecliste yerini almışlar. Tek tek yine saymak istemiyorum saymak gereksiz, Arnavut, Arap'tan başlayarak alfabetik sırayla Zaza'ya kadar bütün bu etnik grupları sayabiliriz.

Özetlemek gerekirse, gayrimüslimler dışlanmış, Türklük Müslüman kökenlilerle sınırlanmış. Türklüğün sınırları etnik kökenle değil, din ile çizilmiş.

BAŞKAN - Affedersiniz Şener Bey.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) - Buyurun.

BAŞKAN - Son cümleyi, bu Mecliste temsiliyete ilişkin etnik kimliklerle ilişkisi manasında söylediğinizi bir daha toparlayabilir misiniz? Yeterince anlaşılmadığı ifade edildi.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – "Zazalar" diye ifade ettiniz ya.

MEHMET METİNER (Adıyaman) – "Zaza" diye geçirdiği cümlesi…

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Yani, bu biraz doğaçlama bir metin. Türkiye Cumhuriyeti'nin meclislerinde bütün Müslüman etnik gruplardan, bütün Müslüman etnik kökenlerden gelen milletvekilleri bulunmuştur kısaca, Arnavut, Arap, Çerkez, Gürcü, Hemşin, Laz, Pomak, Kürt, Çerkez, Tatar, Zaza vesaire örnek olarak vermiştim efendim.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Zazalık ayrı bir şey değil.

BAŞKAN – Zazaların ayrı bir unsur olmadığını ifade ediyor. Mecliste yer alma biçimi nasıldı o dönemde? Kullanılan dil, temsil…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Zaza değil, Kürdistan mebusu…

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Yani, ben, efendim, bunu Zaza etnik kökenden milletvekili vardır, Arap etnik kökenden milletvekili vardır anlamında söylüyorum. Elbette ki…

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Zaza da Kürt, Türk asıllı Kürtlerdir. Zaza diye bir şey yoktur.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Evet, yani…

BAŞKAN – Şimdi onu geçelim. İsterseniz Şener Bey tamamlasın. Lütfen Şener Bey siz…

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) - Tamam efendim yoktur. Ben dil bağlamında biraz değişik lehçeler konuşulduğu için dedim. Tabii ki evet…

BAŞKAN - Şener Bey, siz sunumuzu tamamlayın, daha sonra şey yapalım.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Ben sunumumu tamamlayayım, bütün sorularınızı cevaplamaktan memnuniyet duyacağım.

BAŞKAN – Daha sonra soralım, evet.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Türlüğün sınırları etnik kökenle değil, din ile çizilmiştir. Aşağıda örneklerini vereceğim gibi, Türklük etnik Türkmenlerle sınırlandırılmamış. Gayrimüslimlere uygulanan dışlama modeli Müslüman etnik gruplar için geçerli değildir. Burada, eminim, Komisyonda diğer dinlediğiniz akademisyenlerde pek çok örneklerini vermiştir. Ermeni, Rum, Musevi, Süryani başta olmak üzere, gayrimüslim azınlıklara uygulanan dışlama metotları, bürokrasiden, ordudan ve diğer devlet organlarından dışlama, Müslüman etnik grupların mensupları için uygulanmamış. Bununla beraber, devlet her alanda Türkmenlerin üstünlüğüne dayalı bir şekilde de örgütlenmemiş, burada asimilasyon modeli uygulanmış, etnik dışlama modeli uygulanmamış. Ben buradaki bu kuramsal farka çok vurgu yapıyorum çünkü asimilasyon ve etnik dışlama gerçekten çok farklı iki model. Türkiye bu anlamda hiçbir zaman etnik Türkmenlerin devleti olarak örgütlenmemiş, kurulmamış, o yönde ilerlememiş ve bugün de öyle değildir. Tabii ki bunu tartışabiliriz soru-cevapta ben bütün sorularınızı cevaplamaktan memnuniyet duyacağım.

Devlet politikasında Türkmenliğin öne çıkarıldığı sadece iki alan var: Birisi resmî tarih yazımı, birisi de bazı dış politik önceliklerde -bilhassa Irak, Suriye gibi bir iki ülke göz önüne alınacak olursa- etnik Türkmen azınlığı himayeci bir pozisyon bazı dönemlerde alınmış ve ben burada -Sayın Komisyon Başkanının öz geçmişimde bahsettiği bütün gazete yazılarında, akademik yazılarda da belirttiğim gibi- aslında etnik vurgudan uzaklaşılması gerektiğini, Türk tarihinin sadece etnik Türkmenlerin tarihi olarak anlatılmaması gerektiğini vurgulamıştım. Sonuçtaki öneriler bölümünde oraya tekrar geri döneceğim. Fakat, bu iki boyutu bir kenara bırakacak olursak etnik Türkmen tarihçiliği boyutu ve dış politikanın belli coğrafi bölgelerdeki etnik Türkmen önceliği dışında, Türkiye Cumhuriyeti'nin mesela bir Almanya, Japonya, Estonya, Güney Afrika veya İsrail gibi tek bir etnik gruba -burada Türkmenler olabilir bu tabii- Türkmenlere tahsis edilmiş bir devlet olmadığını görüyoruz.

Etnisite derken -çok kısaca, bir cümleyle- etnik köken, öznel, subjektif kan, soy, akrabalık bağına dayalı toplumsal kategori. Bu, Max Weber'den beri çoğunlukla literatürün kabul ettiği, benim de her zaman temel aldığım tanım. Bu tanımla saydığım bu gruplar -tabii soru-cevapta daha fazla tartışabiliriz- ve buna Aleviliği de ekleyebiliriz etnik köken olarak da algılanabilirler. Yani, dinî kimliğe ek olarak belki Alevilik için etnik kimliktir de diyebiliriz. Dinî kimliği ek olarak diyorum, kesinlikle, tabii, aslen bir dinî mezhepsel kimlik olduğunu reddetmeyerek.

Türklüğün sınırları etnik mi sorusunu çok tartıştığımız için, orada beş örnekle, yine cumhuriyetin devlet politikasında Türklüğün sınırlarının etnik değil, dinî olarak tanımlandığını gösteren beş örnek vermek istiyorum. Burada mübadele gerçekten çok güzel bir örnek. Türkiye Cumhuriyeti 1923-1924 yılında, Helen Cumhuriyeti, Yunanistan'la yaptığı nüfus mübadelesinde örneğin, etnik ve kültürel olarak Türklüğünden ne Türkiye'nin ne Yunanistan'ın şüphe etmediği Karamanlı Hristiyanlarını her bakımdan, dil ve kültür bakımından Türk oldukları hâlde, sadece Hristiyan oldukları için Türkiye Cumhuriyeti'ne göndermiş. Bu, bir örnek.

Bir ikinci örnek: Yine, Kuzey Makedonya'da –Yunanca'da "Valades" dediğimiz, Türkiye'de Patriotlar da denilen- 19'uncu yüzyılda Müslüman olmuş, her bakımdan Yunan kültürünün parçası, sadece Yunanca konuşan ve çevresindeki toplumla başlıca farkı Ortodoks Müslümanlığı benimsemiş olmak olan "Valades" -Türkiye'deki söyleyişiyle Patriotlar- Türkiye Cumhuriyeti'ne gönderilmiş etnik Yunan oldukları ve Türkiye Cumhuriyeti de bunu bu şekilde algıladığı hâlde…

Bir üçüncü örnek: Girit Müslümanlarını verebiliriz. Buna belki bazılarınız popüler film "Dedemin İnsanları"ndan da aşinasınız, Girit Müslümanları kültürel açıdan, dil açısından ve diğer pek çok açıdan komşuları olan Hristiyan Yunanlılarla aynı öğeleri taşıdıkları hâlde ve Atina Hükûmetine bazıları mübadeleye katılmak istemediği yönünde başvurularda bulundukları hâlde kendi taleplerinin hilafına Türkiye Cumhuriyeti'ne din temelinde gönderilmişler. Bu, bir üçüncü örnek.

Bir dördüncü örnek olarak, mübadele sonrası dönemden alabiliriz: Gagavuzlar. Romanya ve bugün Moldova'da da var, Ukrayna'da da yaşayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de, yaşadıkları ülkelerin de etnik Oğuz Türkmen kökeninden şüphe etmediği Gagavuz topluluğu da -belki bizim de akademik camiamızda bazı meslektaşlarımızın düşündüğü gibi- Ankara'da kurulanın bir etnik

Türkmen ulus devleti olduğunu düşünerek Türkiye'ye göç etmek için başvurmuşlar ama başvuruları reddedilmiş çünkü Ankara'da kurulan bir etnik Türkmen ulus devleti değil, Hristiyan oldukları için Gagavuzların göç talepleri reddedilmiş. Bu, bir dördüncü örnek.

Beşinci, altıncı, yedinci örnekleri tabii ki verebiliriz. 1990'lara ve hatta günümüze gelinceye kadar Balkanlardan Türkiye Cumhuriyeti'ne dalgalar hâlinde gelen göçlerin önemli bir kısmında etnik Türkmen olmadıkları, pek çoğu da Türkçe konuşmadığı hâlde ve bu Ankara tarafından da bilindiği hâlde Arnavutlar, Boşnaklar, Pomaklar, Torbeşler, vesair Slav ve diğer Müslüman etnik grupların mensupları Türkiye Cumhuriyeti'ne kabul edilmiş, vatandaşlık verilmiş ve diğer Müslüman etnik gruplarla aynı muameleye tabi tutulmuş.

Dolayısıyla, bu verdiğim örnekler silsilesinde devletin Türklüğü Türkmenlikle, etnik bir kategoriyle tanımladığı iddiasının çözemeyeceği bir çelişki var, özellikle bu örneklerin tersi tek bir örnek bulamadığımız sürece. Peki, bu Türklüğün sınırları mevzusu. Tabii oradan soruna geleceğiz. Sorun, bence, etnik dışlama değil, asimilasyon sorunu ve asimilasyonun yarattığı tahribatın giderilmesi sorunu. Oradaki noktaya birkaç dakika sonra gelmeyi umuyorum. 1930'larda Türkiye Cumhuriyeti'nin inşa ettiği Türk kimliğinin sınırları etnik değilse acaba içeriği etnik miydi? Çünkü, sınırların etnik olmadığını kabul eden bazı meslektaşlarımız, yine de sınırları etnik olmasa bile içeriği etnikti ve etniktir iddiasıyla geliyorlar. Eğer, yine -1930'lar bu kimliğin kuruluş anı olduğu için, sürekli 1930'lara göndermede bulunuyorum resmî Türk kimliği açısından- 1930'larda bütün topluma örnek olarak benimsenmesi için tanıtılan yeni dil, kültür, hayat tarzı etnik Türkmenlerin kültürü ve hayat tarzıysa evet, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1930'larda yaygınlaştırdığı resmî kimlik, etnik Türkmenlerin etnik kimliğidir diyebiliriz fakat -zannediyorum bu konuda çoğu akademik ve akademik olmayan çalışma ile hemfikiriz- 1930'larda oluşturulan dil, daha önce etnik Türkmenler de dâhil olmak üzere, Anadolu'da ve Trakya'da hiçbir Müslüman veya Müslüman olmayan etnik grubun konuşmadığı tarz bir dil, bir kültür, bir alfabe ve bir hayat tarzıydı. Dolayısıyla, etnik Türkmenler de dâhil, bütün etnik gruplar için yeni olan bir dili, kültürü ve hayat tarzını resmî kimlik olarak benimsemek etnik bir ulus anlayışına işaret etmez. Türkmenler de dâhil, bütün Müslüman etnik gruplar yeni bir kültüre, dile, hayat tarzına intisap etmeye teşvik edilmiştir.

Özetlemek gerekirse etnik Türkmenler dâhil, bütün etnik gruplar bir anlamda asimile olmuştur. Dolayısıyla, bu örnekleri ve karşılaştırmaları göz önünde bulundurduğumuz vakit, devletin tanımladığı şekliyle Türk kimliğinin ne sınırlarının ne de içeriğinin etnik Türkmenlik olmadığı, dolayısıyla etnik ulus inşasından bahsedemeyeceğimizi düşünüyorum. Tam tersine, resmî kimlik olarak tanımlandığı şekliyle Türk kimliği, içerik olarak her türlü etnik ve dinî kimliğin kamusal alandaki tezahürünü sınırlandırdı ve hatta pek çok konuda yasakladı, bastırdı ve inkâr etti diyebiliriz tabii. Böylelikle kamusal alanda etnik kimliği ve dinî kimliği olmayan vatandaşlar üretilmeye çalışıldı, Türkmenler de dâhil. Tarafsız olmak ve nötr olmak adına bütün dinler ve etnik kimlikler kamusal alanın dışına itildi. Asimilasyon politikası özetle budur, etnik dışlama değil. Fakat, bu şekilde bir etnik ve dinî kimlikten arındırılmış muhayyel Türk vatandaşı yaratma projesi -ki tabii ki pek çok paraleli dönemin ve dönem sonrası çağdaşı ülkelerde Türkiye Cumhuriyeti'nin bulunmaktadır- dolayısıyla, sıfırdan benzeri olmayan bir kimlik inşasından bahsetmiyoruz. Dolayısıyla, en sonda geri döneceğim gibi, çözümün de etnik ve dinî kimliklerin kamusal alanda ifadesine izin verilmesinin gerekli rahatlamayı sağlayarak kimlik sorunlarının çözümüne, Türk kimliğinin toplumda gerçekten var olduğu şekliyle çoğulculaşmasına hizmet edeceğini düşünüyorum.

Bu konuda daha fazla, çok fazla konuşmak istemiyorum ama ülkeler arası karşılaştırmalardan bahsedecek olursak İsrail, Almanya ve Güney Afrika'dan kısaca bahsedebilirim. Bahsettiğiniz İngilizce kitap -ki maalesef bunun kopyası çok yok- orada Almanya'yı inceledim, tek etnili rejime örnek olarak ama Güney Afrika ve İsrail de incelenebilirdi. İsrail'de, malumunuz, vatandaşların en azından beşte 1'i etnik Yahudi değil ama devlet Yahudi devlet olarak tanımlanıyor, kimlik kartlarında Yahudi olmayanların Yahudi olmadıkları belirtiliyor. Etnik Yahudi olmayan yüzde 20 -ki Türkiye'deki Kürt nüfusa mesela oran olarak benzer, hatta bazı açıdan daha yüksek veya daha düşük diyebiliriz- orduda hizmet etmesi yasak. Orduda hizmet edemediği için, orduda hizmet etmekten kaynaklanan çok geniş ekonomik ve sosyal haklardan mahrum. Toplumda tam anlamıyla bir çift katmanlı siyasal, ekonomik, sosyal yapı var. Etnik Yahudilerin yasal ve kurumsal olarak üstte olduğu, Araplar başta olmak üzere -bizim bazen de Filistinli dediğimiz- etnik Yahudi olmayanların yasal anlamda ikinci sınıf vatandaş sayıldığı bir yapı var.

Almanya'da daha 1980'lere gelinceye kadar, Federal Almanya Cumhuriyeti, ülkesinde üçüncü kuşağa ulaşmış, yerleşik etnik Alman olmayan göçmenlerin ülkeyi terk etmesi karşılığında 10.500 Alman markı tazminat öneriyordu. Yani, ülkeyi terk eden her bir Yunan, Sırp, Türk, Tunuslu, Fas, İtalyan, İspanyol için Federal Almanya Cumhuriyeti 1980'lerde bile 10.500 Alman markı önerdi. Biliyorsunuz, bu, Türkiye'ye de yaklaşık 300-350 bin Almanya'da yerleşik Türk'ün geri dönüşüne sebep oldu, 1980'lerin başında ve aynı dönemde Almanya, komünist Romanya'ya -Çavuşesku liderliğinde- Almanya'ya göndermeyi kabul ettiği her etnik Alman için 2.600 ila 5.200 Amerikan dolarına tekabül eden bir ödeme yapıyordu. İşte, bu tam anlamıyla bir etnik ulus algısıdır. Almanya bütçesini,

kaynaklarını ülkesindeki etnik Alman oranını arttırmak için aktif bir şekilde bir yüzyıl boyunca kullandı ve biz Nazi döneminden bahsetmiyoruz, 1980'lerden, 1990'lardan bahsediyoruz. Kohl, evet, Hristiyan demokrat, liberal demokrat iktidar 1982'den 1998'e kadar. 1991'de Sovyetler Birliği çöktüğünde, yine Alman Vatandaşlık Yasası gereği, 1913'e giden vatandaşlık yasası 2000 yılında değişmiştir, kitabın konusu o, Almanya'yla ilgili olan üçte 1'i… Fakat, o seksen yedi yıl boyunca, 1913'ten 1987'ye kadar dünyanın herhangi bir yerindeki etnik Alman otomatik olarak Alman vatandaşlığına kabul edildiği için, üç yüzyıldır Rusya'da ve Stalin tarafından Kazakistan'a tehcir edildikleri için Kazakistan'da yaşayan 1 milyondan fazla etnik Alman Sovyetler Birliğinin çöküşüyle Almanya'ya ayak basmadan, Alman dilini bilmeden Almatı'daki büyükelçiliğe giderek Alman vatandaşlığı kazandı. Buna mukabil, üçüncü jenerasyon Yunan göçmeninin Münih'te büyümüş çocuğu Alman vatandaşlığı hakkına sahip değildi. Bu tam anlamıyla bir etnik ulus bilincinin bütün yasalara yazılmasıdır.

Güney Afrika çok daha bilinen bir örnek. Biliyorsunuz 1901'de kuruldu, 1990'a kadar Apartheid rejimiyle, özellikle 1950'den 1990'a kadar katı bir Apartheid rejimiyle yönetildi. Güney Afrika'nın yüzde 20'si veyahut da biraz daha azı İngiliz, Hollandalı beyaz yerleşimcilerden oluştuğu hâlde, devlet her vatandaşın kimlik kartına ırk hanesini yazdırdı. Avrupalı, Asyalı, Melez ve Yerli Siyah Bantu ve bu dört kategoriden sadece beyaz kategorisi seçme seçilme hakkına ve evet, tabii ki devlet görevlerine, bürokrasiye ekonomik pozisyonlara sahipti. Dolayısıyla, biz 1990'a kadar Güney Afrika'da mesela bir Siyah Bantu milletvekilinden, bakandan, müsteşardan, iş adamından, devlet sanatçısından vesaire bahsedemeyiz. Yaşadıkları yerler bile ayrılmıştır, evlenmeleri yasayla yasaklanmıştır, evlilik dışı her türlü ilişki bile hapis cezasıyla cezalandırılmakta. Böyle bir Apartheid rejimi.

Örnekleri çoğaltabiliriz. Japonya'da da temelli yerleşmiş Koreliler var; yüz binleri, bazıları artık milyonu geçtiğini söylüyor fakat bunlara hiçbir şekilde vatandaşlık verilmiyor. Batı Şeria ve Gazze bunun benzeri bir durumdu. İsrail'in kendi içindeki Arap vatandaşlarının dışında, biliyorsunuz, Altı Gün Savaşı'ndan sonra en azından otuz beş-kırk yıl boyunca egemenliği altında bulundurduğu Gazze ve Batı Şeria'daki Filistinli Araplara seçme ve seçilme hakkı da dâhil hiçbir vatandaşlık hakkı tanınmadı bu topraklar, bu iller, bu vilayetler İsrail egemenliğinde kaldığı sürece.

Etnik dışlama değilse sorun nedir? Kürt meselesinin de bir yansıması olduğu, bence Türkiye'nin genel çoğunluğunun mağduru olduğu bir kimlik sorunu var. Kürt meselesi bunun belki en keskin bir şekilde kendini hissettirdiği bir alan. Sorun Türkiye'de vatandaşların yani Türk milletinin dinî ve etnik kimliklerinin inkâr edilmiş olmasıdır. Türkiye'de benimsenmiş ve uzun süre benimsetilmeye çalışılmış, belki son on yılki reformlarla aşılmaya başlanmış olan resmî Türk ulusal kimliği vatandaşların her türlü etnik ve dinî kimliklerini kamusal alanın dışına itti ve kamusal alanda etnik ve dinî kimlikler yokmuş gibi davranmaya teşvik edilen, zorlanan pek çok durumda vatandaşların bir tepkisi oluştu çünkü insanların bu diğer kimliklerinin inkârı bir anlamda insan doğasına aykırı. Burada asıl sorunun Türklüğün bir millî ulusal kimlik olarak benimsetilmeye çalışılması olmadığını, asıl sorunun bu ulusal kimliğin vatandaşların tek kimliği olarak benimsetilmeye çalışılması olduğunu iddia ediyorum. Oysa, insanın doğası gereği pek çok kimliği vardır ve bu kimliklerden sadece bir tanesi ulusal millî kimliktir, bunun haricinde etnik, dinsel, mezhepsel, bölgesel pek çok başka kimliği vardır insanın. Kitabın kapağında grafikerlerimizin çizdiği kimlik merdiveni metaforu -ilk 30 sayfada anlattığım- tam olarak bunu anlatmaktadır. O kimlik merdiveninin sadece bir basamağı ulusal, millî kimliktir ama onun dışında Zaza demiyorum, başka bir örnek veriyorum…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Diyebilirsin, Zazalar zaten Kürt'tür.

BAŞKAN - Yok, "Zaza" da diyebilirsin canım, konuşuruz onları tabii. Siz…

MEHMET METİNER (Adıyaman) - Zazaların varlığı inkâr ediliyor da zavallı Zazalar. "Biz Zazayız." deme hakları bile yok yani.

BAŞKAN – Evet, evet.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Hüsamettin Bey Zaza'dır zaten, Zazalar…

BAŞKAN – Evet, bitirsin. Hüsamettin Bey, izin verirseniz bitirsin.

Buyurun.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) - Mesela, elbette ki bir vatandaş aynı anda bir Bingöllü, bir Zaza, bir Avrupa Birliği taraftarı, bir sosyalist, bir Türk vatandaşı, bir dindar, başörtülü hanım olabilir. Her bir kimliğinden kaynaklanan değişik sıkıntıları yaşayan bu vatandaşa var olan tek kimlik, etnik, dinsel, ulusal, medeniyetsel, her seviyedeki tek kimlik Türk kimliğidir deme projesi tıkanmıştır diye düşünüyorum. Yoksa sadece millî, ulusal kimlik olarak Türklüğün önerilmesi,

Zazaca konuşmanın, başını örtmenin, belli ritüelleri yerine getirmenin serbest olduğu bir ortamda sorun olmazdı, bugünden sonra da olmayacaktır kanaatindeyim, çözümü de biraz bu minvalde görüyorum.

Burada, elbette ki isim problemine geliyoruz. Bu arada şunu da belirtmek istiyorum ki: Bu resmî kimlik politikası halkın anladığı şekliyle popüler Türk kimliğinden de bir hayli farklıdır. Milyonlarca vatandaş gündelik hayatında hiçbir çelişki ve kimlik krizi yaşamaksızın, yaşayan elbette ki çok var, yoksa bu komisyonlarımız olmazdı ama pek çok vatandaş da gündelik hayatında bir kriz yaşamaksızın aynı anda millî kimlik olarak Türklüğü ama etnik kimlik olarak da Arnavutluğu, Araplığı, Boşnaklığı, Çerkezliği, Gürcülüğü, Hemşinliği, Kürtlüğü, Pomaklığı, Torbeşliği, Türkmenliği, Zazalığı ifade edebiliyor ve benimseyebiliyor fakat bu, maalesef resmî devlet politikası değil. Dolayısıyla, resmî devlet politikasını, bir anlamda halkın anladığı şekliyle hayatın içinden gelen kimliklere göre biraz tadil etmek gerekiyor. Maalesef hiçbir ulusal, millî kimlik benimsememek gibi bir lüksümüz yok, bir seçeneğimiz yok. Uluslararası sistem bütün kurum ve kuruluşlarıyla -adı üstünde uluslararası bir sistem- ve bu sistemin gerekliliği, bir zorunluluğu olarak her devlete karşılık gelen bir ulus ismi koymak mecburiyetindeyiz.

Evet, elbette ki ortak kimliğimiz olarak insandır demek isteriz -pek çok sunumumun sonunda bazı idealist öğrencilerimizin dediği gibi- fakat devletimizin Anayasa'ya, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına insan denir yazmasının pek çok mahzuru olacağını uluslararası seviyede, devletler arası ilişkilerde tahmin edebiliyorsunuz. O zaman, burada Türkiye Cumhuriyet'i bundan sonrası için tüm vatandaşlarını ortak bir tasavvurda buluşturmaya aday olarak gösterilmiş, benim gördüğüm kadarıyla 4 ulusal millî kimlik seçeneği var. Birincisi: Statükonun aynen devamı. Hatta bir anlamda yapılan açılımların bile geri alınması, her türlü etnik ve dinî kimliğin kamusal alandan dışlanması, devlet tarafından üretilen resmî, standart, modern Türkçe dışında her türlü dil, kültür, alfabe, dinî simge, ibadet vesairenin yasaklandığı bir Türk kimliği. Bu seçeneğin hatırı sayılır bir desteği olduğunu toplumumuzda belirtmek gerekir çünkü bu olguyu da göz önüne almadan gerçek anlamda toplumun ezici çoğunluğunun desteğini alan bir toplumsal sözleşme, anayasa yazmak güç olacaktır. Bu seçeneğin toplumsal desteği hatırı sayılır olduğu hâlde, sizin de tahmin edebileceğiniz bazı sebeplerden dolayı, var olan kimlik krizlerini çözebileceğine inanmıyorum. O yüzden, statükoyu birinci seçenek olarak kenara koyalım.

İkinci seçenek: İslamcılık. Önce, hakkını teslim etmek gerekir, kitapta göreceksiniz, daha sonra eleştiriye geçerim. Benim yıllardır bütün akademik makalelerimde, gazetelerde, her iki kitabımda da savunduğum tezim şu ki: Kürt açılımının altmış yıllık çok partili siyaset tarihimizde gerçekleştirilememesinin ve ancak son on yılda AK PARTİ Hükûmeti zamanında gerçekleştirilebilmiş olmasının kilit sebebi, İslamcı söylemdir. İslamcılık olmasaydı –bu tabii ki benim kanaatim ve benimle hemfikir olmayan bir yüzde 95'lik çoğunluk olduğunun farkındayım- ama benim kanaatim söylem olarak, meşruiyet olarak İslamcılık olmasaydı Kürt açılımının asla gerçekleşemeyeceği, bu açılımı öneren bir iradenin gensoruyla düşürülebileceği, seçmen desteğini kaybedebileceği, parçalanacağı yönünde. Yoksa bu açılımın Demokrat Partide, Sosyal Demokrat Halkçı Partide, Cumhuriyet Halk Partisi iktidarlarında, Adalet Partisi iktidarlarında Kürt kökenli seçmenin ve diğer kökenli seçmenlerin oylarının Meclise aktarıldığı son altmış yıllık dönemde gerçekleştirilememiş olmasını anlamak çok güç oluyor. Fakat, eleştiriye geçecek olursak İslam kimliği ortak olarak ortaya konulduğu zaman Sünni İslam anlaşılıyor. Bu da Türkiye'ye özgü bir durum değil, evrensel bir durumdur. Kendi yaşadığım örneklerden örnek vermek gerekirse, Amerika'da Hristiyanlık dendiğinde Protestanlık anlaşılır, egemen mezhep olarak. Katolik, Katolik ve Ortodoks ve diğer olduğunu belirtmek zorunda hisseder.

Avusturya'da bir başka araştırma yaptım, altı ay kadar da yaşadığım ülke. Hristiyanlık dendiğinde elbette ki Katoliklik anlaşılır. Protestan'ın, Ortodoks'un Ortodoks, Protestan olarak kendisini ifade etmek zorunda hissettiği bir Hristiyanlık anlayışı var. Rusya'da Hristiyanlık dendiğinde elbette ki Rus Ortodoks Kilisesinin Hristiyanlığı anlaşılır. Bir Protestan, Katolik o anlamda toplumdaki egemen Hristiyanlığın dışında hisseder. İran İslam Cumhuriyeti'nde yaşamadım ve bilmiyorum ama tahminim o ki muhtemelen, İslam dendiğinde İran İslam Cumhuriyeti'nde de Caferi, 12'nci Şii İslam'ı anlaşılıyor ve Sünniler Sünni olarak ifade etmek zorunda hissediyor. Bu evrensel bir olgu. Dolayısıyla, elbette ki Alevi açılımının da gerçekleşmesi benim her zaman büyük bir umudumdu, başarılı olması fakat o, başarıyla gerçekleşse bile İslam'ı resmî veya gayriresmî olarak kimlik hâline getirmeye çalışmak otomatik olarak Türkiye Cumhuriyetinin milyonlarca Alevi, Caferi, Nusayri ve diğer Şii, İslam'ın Şii yorumunu benimseyen vatandaşını dışlamış olacaktır ki bu nüfusumuzun toplamı etnik Kürt vatandaşlarımızın toplamına yakın, belki daha fazla, belki daha az, yine ölçüm kriterlerine göredir. Buna ek olarak Sünni veya Sünni kökenli oldukları hâlde asla din temelli bir kimlik benimsemeyecek, benimsemek istemeyecek milyonlarca vatandaşımız elbette ki var. Buna ek olarak çok az sayıda olsa da gayrimüslim Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı da var.

Kısacası özetlemek gerekirse İslam'ı ortak millî ulusal kimlik yapmak belki Kürt kökenli vatandaşların dindar çoğunluğunu, dindar olmayan Kürtlerle bir ortak kimlikte buluşturur ama çok daha fazla sayıda insanı dışlama potansiyeli olduğunu ve bu dışladıklarının arasında elbette ki Kürtlerin de bir kesimi olduğunu tahmin ediyorum. Dolayısıyla ve tabii son olarak belki en önemli maddeyi de belirtmek gerekiyor sosyolojik tahlile ek olarak. Anayasal olarak, Türkiye Cumhuriyeti elbette ki laik, demokratik bir sosyal hukuk devleti olarak İslam'ı resmî millî kimlik yapması imkânsız. Burada gayriresmî bir şekilde, toplumsal anlamda İslam'ın kullanılmasından bahsediliyor herhâlde medyada ve akademide ve siyasette bu gibi çözümleri daha fazla önceleyen aktörler tarafından.

Üçüncü seçenek, pek çok liberal, demokrat İslamcı ve diğer akademisyen ve köşe yazarının savunduğu gibi devletin yeni bir millî kimlik olarak "Türkiyelilik" kimliğini benimsemesi ve benimsetmesidir. Bu seçeneğin de en az beş açıdan sorunlu olduğunu düşünüyorum. Türkiyelilik kavramının birinci sorunu, Türklük veya İslam gibi çok uzun yıllar içinde oluşmuş, bugün için halk arasında büyük ölçüde yerleşmiş sosyolojik karşılığı olan kimliklere nazaran Türkiyelilik kimliğinin bugün için halk tarafından bilinmeyen, kullanılmayan ve kültürel karşılığı o derece güçlü olmayan bir kavram oluşudur. Bu bir endişem. Tabii ki toplumda karşılığı olduğunu kanıtlayan bir sosyalleşme görülürse ben de görüşümü değiştirebilirim, bütün diğer seçeneklerde olduğu gibi.

Türkiyelilik kavramında gördüğüm ikinci sorun, elbette ki bir grup iyi niyetli akademisyenin, aydının geliştirdiği bir kavram olarak maalesef biraz sosyal mühendislik projesini andırıyor olması ve bu nedenle bir yapaylık ve bir seçkincilik, bir elitizm iması içeriyor olması. Burada ironik olan, cumhuriyetin kuruluşu dönemindeki "Türk ulusu" kavramını bir sosyal mühendislik projesi olarak eleştirip daha sonra o kimliğin sorunlarını aşmak için yepyeni bir kavram üzerinden sosyal mühendislik projesi yapmak, bana biraz çelişkili ve başarı şansı düşük gibi geliyor. Tartışmaya açık.

Üçüncü sorun: 1920'lerde yüzde 90'ından fazlası okuma yazma bilmeyen bir topluma uygulanan ortak kimlik projesine göre, 2010'lu yıllarda artık yüzde 90'a yakını okuma yazma bilen ve büyük çoğunluğu Türk kimliği başta olmak üzere belli kimlikleri benimsemiş bir toplumsal bünyede uygulanacak, diyelim ki sosyal mühendislik projesinin başarılı olma ihtimalinin düşük oluşu. Elbette ki kimlik sorununu çözmek için yapılacak her türlü devlet müdahalesi, her türlü devlet politikası bir nebze sosyal mühendislik içerecektir. Bundan kaçmak mümkün değil. Fakat saydığım diğer dört seçeneğe göre "Türkiyelilik" seçeneğinin en kapsamlı ve en zor sosyal mühendislik çabasını gerektirecek olan seçenek olduğunu düşünüyorum.

Bir dördüncü ana sorun: "Türk" kelimesini içerdiği için orta ve uzun vadede Türk kimliğine karşı yöneltilecek eleştirilerin benzerinin bir noktada Türkiyelilik kimliğine de yöneltilebileceği, dolayısıyla Türkiyelilik kimliğinin bir proje olarak ele alınmasının uzun vadede bu kimlik üzerinden yaşanan krizi çözemeyeceği.

Beşinci sorunu medyada da gördüğüm için bahsetmek istiyorum: Türkiyelilik kavramının yabancı dillere çevirisi. Evet, o da bir mesele olabilir. Çok daha küçük bir sorun tabii, diğer dört soruna göre.

Altıncı sorun -ki bunun üzerinde biraz daha durmayı tercih ediyorum- benzer kimlik sorunlarını yaşamış Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Bulgaristan gibi hiçbir demokratik ülkenin kimlik sorununu aşmak için milletin ismini değiştirmemiş olduğunu gözlemlemiş olmam. 185 ülkeye bakmadım açıkçası, uzmanlık alanım olan ülkelere baktım. Bilmediklerimi sordum, hâlâ sormaya devam ediyorum. Kimlik krizi yaşayan demokratik ülkeler çok partili demokratik sistemle sorunlarını aşarken milletin ismini değiştirmiş bir örnek var mı, bunu bulmaya çalışıyorum ama bakabildiklerimde şimdiye kadar böyle bir örneğe rastlamadım. Bu anlamda emsalsiz olması, milletin isminin değiştirilmesinde belki diğer ülkelerin de gördüğü bir risk olma ihtimalini de beraberinde getiriyor. Her hâlükârda entelektüel sorumluluğun gereği olarak eğer resmî kimlik politikasını eleştiriyorsak en azından onun yerine daha iyi ve daha kapsayıcı olabileceğini düşündüğümüzü önermektir.

Eleştiriyi cömertçe yaptıktan sonra ortaya yeni bir kimlik politikası önerisi konmuyorsa, bu durum ya daha iyisinin olmadığına veya eleştiriyi yapanların -burada kendimi kastediyorum- çözüm önerisi sunmanın sorumluluğundan kaçtığı izlenimini haklı olarak doğurabilir. Ben bu eleştiriyi her zaman bu alanda sunum yapanlara yönelttiğim için kendime de yönelttim ve dördüncü ve kanaatimce en makul ve mümkün seçenek olarak Türklüğün sadece bir "millî ulusal kimlik" olarak korunması ve vatandaşların millî, ulusal kimliklerinden ayrı bir kategoride, etnik, dinî, bölgesel ve diğer kimliklerde olabileceğini devletin samimiyetle kabul ettiğini gösteren politikaların ivedilikle benimsenmesidir. Örneğin -yine hem etnik hem dinî kimliği aynı anda vermek açısından bu örneği veriyorum- dindar, Şafii, Müslüman ve etnik Kürt bir hanım, eğer devlet nezdinde Zazaca, Kürtçe konuşarak ve diyelim ki baş örtüsü takarak da Türk olabileceğini algılarsa Türk millî kimliğiyle herhangi bir problem yaşanacağını hiç zannetmiyorum. Bu samimi kanaatim. Türklüğün çoğulcu bir millî kimlik olarak tüm vatandaşların ortak değeri olabilmesi için böyle bir reformdan geçilmesi gerekiyor.

Bakın, Amerika Birleşik Devletleri'nden bir örnek, Fransa'dan ve Bulgaristan'dan, belki hepsini veremeyeceğim için Amerika'yla başlamak istiyorum: Her ne kadar Türkiye'de Amerikan kimliği coğrafi bir kimlik olarak algılanıyor olsa da 1964'te Malcolm X, Ghana'da yaptığı bir konuşmada "Ben Amerikalı değilim, ben Amerikanizmin mağduruyum; ben sadece Afrikalıyım ve zenciyim." demiştir çünkü 1964'te bile Amerikalı kimliği beyaz ırk kimliğiyle özdeşleşmişti. Bunu Kentucky'deki profesör hocam da, efendime söyleyeyim, dönemi yaşayan bütün tanıkları da bu şekilde teyit etmektedir. Fakat Amerika Birleşik Devletleri 1960'larda büyük bir kimlik değişiminden, sivil haklar hareketinden geçti ve Amerikalılığın siyahlığın, zenciliğin inkârı olmadığı devlet tarafından, sivil toplum tarafından, siyasi partiler tarafından, medya tarafından samimi bir şekilde gösterildi ve bugün itibarıyla artık yüzyıllardır en azından beyazlar kadar Amerika'da eski olan siyah nüfus Afrikalı Amerikalı, İrlandalı Amerikalı, Musevi Amerikalı, Müslüman Amerikalı kimliklerini savunabilir hâle gelmişler.

Türkiye'ye daha yakın olduğu için Bulgaristan örneğini vermeyi de uygun görüyorum. Bildiğiniz gibi, Bulgaristan halkının önemli bir kısmı, yüzde 12'si, yüzde 13'ü, binlerce yıldır orada yaşayan, pek çoğu Slav halk daha sonra Müslüman olmuş, Bulgaristan'ın otokton halkı, Kırcaali'de çoğunlukta olan, Haskovo'da, Şumnu'da, Silistre'de, Razgrad'da, bütün güney ve doğu Bulgaristan'da yaygın olarak yaşayan, Türkçe konuşan bu Müslüman halk 1878'de Bulgaristan'ın kuruluşundan 1989'da Jivkov diktatörlüğünün düşüşüne kadar çeşitli derecelerde ve seviyelerde asimilasyon, inkâr, tehcir politikalarına maruz kaldı. Türkiye Cumhuriyeti olarak bunun yansımalarını yaşadık çünkü 1987'ydi. Kesin söylemek istemiyorum, 1987 olabilir, 1986 olabilir. Sınır üç günlüğüne açıldığında 350 bin Türkçe konuşan Müslüman'ın sınırı geçerek Türkiye'ye geldiğine tanık olduk. Fakat bugün itibarıyla yine Bulgar Anayasası'nda millet olarak "Bulgar" ismi geçtiği hâlde "Bulgar" kelimesi her türlü etnik imadan arındırılmış bir sivil, siyasi ülke kimliği olarak sunulmaktadır ve Haklar Ve Özgürlükler Hareketi dün kurulan Koalisyon Hükûmetinde de bir kez daha Roman, Türk, Pomak, Müslüman unsurların oyunu alarak 36 milletvekiliyle Koalisyon Hükûmetinin bir kez daha küçük ortağı olmuş, Hükûmete bakan vermiş ve Bulgaristan'ın liberal demokratik çoğulcu evrimine katkıda bulunmuştur.

Dolayısıyla, Amerikan olsun, Fransız olsun, Bulgar olsun, bu kimliklerin geri döndürülemez bir şekilde etnikleşebileceğini, bir azınlık nezdinde kirlenebileceğini ve bir daha asla temizlenemeyeceğini düşünmüyorum çünkü diğer ülkelerde Türkiye'nin kimlik sorunlarından çok daha ağır bunalımları yaşamış olanlar olduğu hâlde -Amerika kesinlikle bunlardan birisidir, Almanya kesinlikle bunlardan birisidir, Bulgaristan "kısmen" diyebiliriz aynı seviyede olmasa bile- bu kimliklerin yeniden tanımlanabildiğini ve sivil, gayri etnik kimlikler hâline gelebildiğini gördük.

Somut çözüm önerileriyle toparlayacak olursam…

Süremi fazla da aşmak istemiyorum. Kusura bakmayın, daha akıcı bir sunum yapmayı umuyordum. Doğrudan soru cevaplama…

BAŞKAN – Çok akıcıydı.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Teşekkür ederim. Ben yine de daha da akıcı olabilmesini umardım.

Şimdi, somut çözüm önerilerini toparlayacak olursam; öncelikle, bir genel prensip, bir hakkaniyet ölçüsü ve zaten pek çoğunu kitap da dâhil, kamusal alanda geçtiğimiz dört-beş yılda paylaştığım çözüm önerilerinin bir hülasası, bence takip edilmesi gereken genel prensip, aynı insanın -burada Türkiye Cumhuriyeti vatandaşından bahsediyoruz somut olarak fakat bu, dünyanın herhangi bir ülkesinde olabilirdi- aynı anda pek çok kimliğinin olduğu gerçeğinin kabul edilmesi ve millî, ulusal kimliğin yalnızca bu kimliklerden bir tanesi olduğunun kabul edilmesi, vatandaşların var olan Türk millî kimliğinin yanı sıra, etnik, dinî, dilsel, bölgesel, kültürel, ideolojik ve başka kimliklerinden doğan farklı talep ve ihtiyaçlarının olabileceğini, olacağını ve bu ihtiyaçların kamusal alanda diğer insanlara somut bir zarar vermediği hâlde -ki, çoğu durumda vermezler, hemen hemen düşünebildiğim bütün durumlarda- mümkün olan en azami şekilde karşılanmasıdır. "Kimlik merdiveni" metaforu, mecazı bunu ifade ediyor. O merdivenin sadece bir basamağı ulusal millî kimliktir Türkiye'nin kimlik krizinin merkezinde olan fakat diğer bütün basamakların varlığı devlet nezdinde, toplum nezdinde tanınırsa ve tek kimlik ısrarından vazgeçilir, insanın doğasına ve hayatın içine uygun olarak her bir bireyin aslında üç, dört, beş ayrı kimliği eş zamanlı olarak kendi bünyesinde topladığı kabul edilirse, çoğulcu demokratik bir kimlik inşası, süreci -ki, bu süreci tabii ki siyasi irade olarak Sayın Meclisiniz, Komisyonunuz ancak yapabilir, bizim burada herhangi bir gücümüz yok- gerçekleşebilir diye düşünüyorum.

Hakkaniyet ölçüsü olarak da şunu söylemek istiyorum: Elbette ki, bir samimiyet ve hakkaniyet testi olarak, Diyarbakır'da Kürtler için ne istiyorsak Mardin'de Araplar, Rize'de Lazlar, Kırcaali'de Türkler, Kerkük'te Türkmenler -kusura bakmayın ama Bingöl'de de Zazalar yazmışım- Bingöl'de de Zazalar…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Dersim'de de Zazalar var.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – …Dersim'de de Zazalar için benzer hakların meşru ve makul olduğunu teslim etmemiz gerekir. Burada göçmenlerden falan da bahsetmiyorum. Bu bahsettiğim gruplar, ister Kırcaali Türk'ü, ister Rize'nin Lazları veyahut da Kerkük'ün, Erbil'in Türkmenleri olsun, en azından yüzlerce yıldır, bazıları da bin küsur yıldır bu yörelerde var olan etnik gruplar. Ancak bir etnik milliyetçi pozisyona düşerek bu gruplar arasında bir hiyerarşi kurmak -Türkmenleri de tabii ki bunun içine katabiliriz, ki kattım da ben örneklerimde- çoğulcu, demokratik bir bakış açısından, meşru kabul edilemez düşüncesindeyim. Ben bu cümleyi hep aklımda tutuyorum ve bu etnik gruplar için benzer hakların meşru ve makul olduğunu düşünüyorum.

"Anayasa'da Türklük"ten başlayacak olursam, birer, ikişer cümle olarak altı somut öneriyi… 1924 Anayasası 88'inci maddesinde "Türkiye'de din ve ırk ayırdedilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese 'Türk' denir." demiş. Burada tanım belki biraz daha genişletilebilir. "Türkiye'de din, dil, ırk, mezhep farkı gözetilmeksizin herkes Türk kabul edilir." denilebilir çünkü burada "vatandaşlık bakımından" kısmının eklenmesi bazıları açısından etnik Türkçü bir müdahale olarak algılanıyor, yani vatandaşlık dışında da bir Türklük vardır gibi. Oysa, eğer ki devletin resmî, ulusal kimliği olarak Türklük benimsenmişse vatandaşlık kimliği dışında bir Türklük olamaz. Dolayısıyla, burada o kısmı çıkarmak da belki düşünülebilir 1924 Anayasası'na aynen geri dönmek düşünülüyorsa bile. Tabii, bu kesinlikle yeterli değil, tek başına bu madde elbette ki kimlik krizini hiçbir şekilde çözmez, belki bir küçük adım. Cümlenin özelliği, tabii ki "Türkiye'de din, dil, ırk, mezhep farkı gözetilmeksizin herkes Türk kabul edilir." dendiğinde Türklüğün değişik ırklardan, değişik dinlerden, değişik mezheplerden ve değişik dillerden oluşan bir kimlik olduğunu ikrar etmesi, kabul etmesi. Dolayısıyla, bu cümle aslında Türklüğün dinsel, etnik çeşitliliğini tanımış oluyor.

İdari özerklik ve ana dillerin resmî dil statüsüne geçmesi konusunda, 6 Ağustos 2011'de Sabah gazetesinde şöyle yazmışım, aynen buraya da almayı uygun gördüm: "Türkiye'nin 81 ilden oluşan idari yapısını muhafaza ederek mevcut iller temelinde mahallî bir özerklik sağlanabilir. Hâlihazırda her ilin seçilmiş belediye meclisi ve belediye başkanları mevcuttur. Türkiye'nin bütün illerinde değişik yoğunluklarda yaşayan Arap, Boşnak, Çerkez, Gürcü, Kürt, Laz, Zaza vesair etnik kökenlerden gelen vatandaşlar nüfusun önemli bir kısmını oluşturuyorsa şayet, yerel temsilcileri aracılığıyla Türkçe'nin dışındaki dillerde de ek belediye hizmetlerinin verilmesini talep edebilir, yasalar çerçevesinde gerekli değişikliklerin yapılmasını müteakip, demokratik çoğunluğa ulaşılmasını müteakip, ulaşım, sağlık hizmetleri, resmî duyurular, yayınlar, şayet talep varsa, azınlık dillerinde yapılabilir." Ve böyle bir reform gerçekleştiği için, sırf bazı illerimizde Arapça ve Lazca, Gürcüce talep geldiği için ve bu dillerde paralel hizmet ve yayın yapıldığı için bu bölgelerin bir Arabistan, bir Gürcistan, bir Lazistan olarak algılanması gerekmez. Modern dünyada bunun pek çok örneği var. Bunun makul, meşru ve demokratik çoğunluğu bulabilecek bir çözüm önerisi olduğunu düşünüyorum çünkü siyaset sonuç olarak makul ve mümkün olanın sanatı. Hem bazı insan haklarını azami şekilde gerçekleştirmek hem de aynı zamanda büyük, demokratik çoğunlukların meşruiyetini devam ettirebilmek açısından naçizane benim bir teklifim ve birinci Anayasa'da, "Türklük" maddesinde belirttiğim değişikliğin yapılmasına paralel bir değişikliktir bu da.

Resmî tarih reformunu bir 3'üncü madde olarak düşünüyorum. Resmî Türk tarihinin sadece Orta Asya merkezli olarak değil de… Tabii ki Orta Asya'dan başlatılan tarih anlatısı kısmen devam edebilir çünkü Türkiye'deki vatandaşların bazılarının kökenleri, resmî dil de dâhil olmak üzere, kültürel ve filolojik öğeler Orta Asya'dan gelmiştir. Fakat Orta Asya'ya ek olarak tüm Anadolu ve çevre bölgelerin coğrafi tarihi olarak bütün etnik kökenleri kapsayacak bir şekilde belki resmî tarih programlarında bir tadilat yapılabilir.

Burada resmî kimliğin sadece fethedenlerle değil, fethedilenlerle de bir arada düşünülmesi. "Türkler, hem fethedenler hem de fethedilenler, Anadolu'da bin yıldır yaşayan ve göçlerle buraya gelmiş, etnik, dinî kimliklerin karışımından oluşmuş bir modern ulusal millî kimliktir." demek hayatın gerçeklerine daha uygundur diye düşünüyorum.

Dördüncü bir somut öneri olarak ki bunu önemli ölçüde belirtmiş oldum. Devlet için "etnik Türk" şeklinde bir kullanım ve kavram olmasının pek çok çelişki yarattığını düşünüyorum. "Etnik Türk" lafzından, kavramından büyük ölçüde kurtulmak gerekiyor. Eğer kökeni Orta Asya'ya dayanan etnik grup kastediliyorsa onlara "Türkmen" demek, bazı yörelerde "Yörük, Manav, Avşar" vesaire demek etnik gerçekliğe daha uygun değil midir? Devletin, bürokratların, siyasetçilerin, medyanın, akademisyenlerin kullanımında "etnik Türk" bence pek çok çelişkiye gebe. Türkmenler de diğer etnik kategoriler arasında bir kategoridir ve konuşmamın başında belirttiğim

gibi, diğerlerine nazaran hiçbir ayrıcalıkları yoktur ve demokratik bir sistemde olmamalıdır. Türkiye etnik Türkmenlerin devleti olmadığı gibi, bugün de değildir, bundan sonra da olmasını herhâlde hiçbir siyasi grup ciddi şekilde talep etmeyecektir.

Beşinci olarak: Türkiye'nin kimlik meselesi bir azınlık kimliğinin ifade edilememesi meselesi değildir, halkın büyük çoğunluğunun etnik veya dinî veya başka kimliklerini ifade edememesi sorunudur. Bu sorunu bütüncül bir şekilde çözebilmek için sadece resmî millet kavramını reforme etmek yeterli olmayabilir.

Süremi aştığımı düşündüğüm için size beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum. Ne kadar uzun sürerse sürsün -benim açımdan- tüm sorularınızı cevaplamaktan büyük memnuniyet duyacağım.

Bana bu fırsatı verdiğiniz için tekrar teşekkür ediyorum.

İletişim bilgilerim; kitabın iç sayfasında, özgeçmişimin altında hem "e-mail"im hem "twitter" adresim, bütün iletişim bilgilerim mevcuttur. Eğer ulaşmak isteyenler varsa oradan da rahatlıkla ulaşabilirler.

Çok teşekkür ederim.

BAŞKAN – Şener Bey, çok teşekkür ediyoruz. Gayet akıcı bir sunum oldu, siz belki farklı düşündünüz ve aynı zamanda bu meseleler tartışılırken nasıl düşünmemiz lazım geldiğine ilişkin önemli teklifler barındıran bir sunum biçimiydi. Elbette sizin de söylediğiniz gibi eleştirilere açık aynı zamanda.

Şimdi soru-cevap kısmına geçiyoruz ve ilk…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Sayın Başkan…

BAŞKAN – Önce üyelerden başlayalım mı?

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Bence bunu değiştirelim.

BAŞKAN – Peki.

Buyurun Sebahat Hanım, size hanım kontenjanından, bayan kontenjanından…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – "Kadın" demenizi tercih ederiz.

BAŞKAN – Hanım, bayan, kadın…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Biz aynı zamanda yeni bir dil de oluşturuyoruz.

Ben öncelikle teşekkür ediyorum sunum yapan arkadaşımıza, Şener Bey'e.

Ben soru sormaya geçmeden önce bir şey ifade etmek istiyorum, o yüzden de önce söz aldım. Size de dağıttık, bu hafta sonu yaptığımız konferansa ilişkin… 25-26 Mayısta Ankara'da bir konferans gerçekleştirildi ve bu konferans, aslında, Kürt sorununun çözümü tartışmalarına katkı sunmak açısından oldukça önemli. 370 delegenin ve diğer gözlemcilerle birlikte 500'e yakın kişinin izlediği bir konferans oldu. Bazı televizyonlarda da canlı yayınlandı. Biz de orada, konferansta buluşanlar şöyle yapmışız: "Biz Aleviler, Ermeniler, Süryaniler, Kürtler, Türkler, Sünniler, Araplar, Romanlar, bir başka deyişle bu ülkenin farklı kimlik, kültürleri, inançsızları, aydınları, akademisyenleri, gençleri, kadınları, LGBT bireyleri." diye saymışız. Sonuç…

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – LGBT nedir?

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Eş cinseller, onlar biliyorsunuz, lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel, travesti diye…

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Efendim, biz bu konularda cahiliz, bu cahilliğimizle de iftihar ediyoruz.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Neyse… Ama bence bu Meclisin de bu cahilliğini gidermesi gerekir çünkü bu ülkede bu cinsiyet kimliğinden de insanlar var, en azından bunu da gidermiş oluruz.

BAŞKAN – Sebahat Hanım…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Bitiriyorum.

BAŞKAN – Hayır. Bu tür toplantıları Komisyona da bildirirseniz katılmak isteyenler olabilir, o bakımdan söyledim. Önceden haberimiz olursa -çünkü Komisyonumuz bu konularla ilgili- muhakkak katılmak isteyenler olacaktır.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Komisyonla ilgili bir şey söyleyeceğim zaten, o yüzden bunu açıyorum. Çok geniş bir tartışma yürütüldü ve sonuç bildirgesi çıktı ve bu komisyonun sonunda bir komisyon oluştu bu barış sürecine katkı sunmak, destek sunmak için ve Komisyonumuzu da ziyaret etmek istiyorlar. Yani bu kendi görüş ve önerilerini burada tartışmak istiyorlar. Bunu da resmî olarak iletiyorum çünkü madem çözüme yönelik bir komisyon kurulmuş, dolayısıyla bizim de görüşlerimizin burada yansımasını istiyoruz. Yani, bunun önemli…

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Sezgin Bey gelecek mi? Listede ismi var.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Sezgin Bey de katılmıştı, evet. Yani biz katılmasını… Zaten bu sonuç bildirgesinde onun çağrısını da yaptık. O bizim şeyimiz değil ama.

Sevgili arkadaşlar, şunu ifade edeyim: Sonuç itibarıyla, Türkiye'nin 11 aydını, Vedat Türkali, Yaşar Kemal, Orhan Pamuk, Prof. Dr. Yakın Ertürk, Prof. Dr. Gencay Gürsoy, Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı, Arif Sağ, Murathan Mungan… Bu isimlerin hepsine dikkat edin, aslında, uluslararası kamuoyunda Türkiye'yi en çok tanıtan insanların çağrısıyla toplanmış bir konferans. 11 insanın çağrısıyla, Tarık Ziya Ekinci'nin çağrısıyla toplanmış bir konferans ve buna iştirak eden 370 delege var ve toplamda 500 kişi katılmış. Bunun önemli olduğunu, burada ortaya çıkan komisyonun burada dinlenmesinin önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü tek taraflı dinlenecek bir… Yani bu sürecin tek taraflı gitmeyeceğini, sadece BDP ile AKP'nin bu işin içerisinde olmasının da yetmeyeceğini, Türkiye demokrasi güçlerinin bu işin tarafı olduğunu ifade eden bir şey. Yani CHP bu işin tarafı olmak istemeyebilir ama Türkiye'de sol, sosyalist demokrasi güçleri Kürt sorununun çözümünden yana taraf olduklarını ifade ettiler. O açıdan da önemli. Yani gerçekten bu anlamda sol, sosyalist güçlerinin de çözümden yana olduğunu burada bir kez daha ifade ediyor. O açıdan çok şey ifade etmeyeceğim.

Biz üç başlıkta konuştuk aslında "Çözüm konusu ne olabilir?" diye.

Birisi hakikat, adalet ve yüzleşme. Bu bağlamda soru soracağım zaten şimdi Şener Bey'e.

İkincisi, yol temizliği ve demokratik bir anayasa.

Üçüncüsü de bu müzakerelerin nasıl toplumsallaştırılacağı meselesini konuştuk.

Dolayısıyla, bunun için de üç komisyon, bir de koordinasyon oluşturduk. Bu üç komisyonun üzerinde oluşan koordinasyonun bu süreçte gelip bu tartışmalara katılmasının önemli olduğunu düşünüyoruz. Bunu, bu sonuç bildirgesinin hem Sayın Cumhurbaşkanına hem Sayın Başbakana hem Sayın Öcalan'a iletilmesi konusunda da bir karar çıktı çünkü bu işin taraflarının adı. Yani bu meseleyi biz sadece konuştuk, tartıştık değil. Önümüzdeki dönem resmî olarak randevu alınacak Sayın Meclis Başkanı, Sayın Cumhurbaşkanı ve Sayın Başbakandan. Bu konuda bir de Sayın Öcalan'a iletilecek bunun sonuç bildirgesi. Eğer Adalet Bakanlığınca izin verilirse bir heyetin gidip bu tartışmaları aktarma istemi var.

Bunu da ifade ettikten sonra, ben sunuma geçeyim, çok uzatmayayım bu konuyu.

BAŞKAN – Buyurun.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Şimdi, ben bu sunumun çok önemli olduğunu düşünüyorum ama birkaç gün önce biz İhsan Eliaçık'la bir toplantıya katıldık şeyde. Şimdi orada ben şeyi anlatırken, "Türkiye Cumhuriyeti tarihinde 1924'te başlamış bu iş, yani kimliklerin inkârıyla." diye ifade ettiğimde, hep biz şeyle… Ben, tabii, 1975 doğumluyum, doğduğumdan beri; ki, benden öncekiler bunu çok daha yoğun yaşadılar, "Türkiye'de Kürt yoktur, dağda yürürken 'kart, kurt' sesi çıkarmışlardır, o yüzden de 'Kürt' denilmiştir." diye bir hikâye. Bu, resmî ansiklopedilerde, sözlüklerde var. Şimdi, ben bunu söyleyince İhsan Eliaçık da dedi ki: "Geçenlerde bir toplantıya katılmıştım, Zazalar da katılmıştı, Kürtler de bize diyor ki: 'İşte, siz de zart, zurt sesi çıkarmışsınız, o yüzden size 'Zaza' demişler.'" Zazalar da aynı köken olarak Kürtler, "Kırmancki" deriz, yani "Zazaca" demeyiz ona. Kırmancki konuşurlar, yani "Dımılki" denir. Kürtçe'nin lehçelerinden biridir. Kürtler 4 coğrafyaya ayrıldığı için 4 tane farklı lehçe kullanırlar; Gorani, Sorani, Kurmanci, Kırmancki. Yani 4-5 farklı lehçe konuşurlar. Dolayısıyla, bunların farklı lehçe konuşmaları onların etnik kimliğini belirlemez. Belki dil grubu olarak ifade edebiliriz. Mesela biz şuna karşıyız: Zazaca, yani İstanbul Türkçesi yaklaşımının ben Kürtler açısından da "Amed Kürtçesi" ya da "Diyarbakır Kürtçesi" denilmesini doğru bulmuyoruz. Her dilin kendisini yaşatması gerekir ki 21'inci yüzyılda bütün halklar bunu yapıyor. O açıdan, Zaza'yı bir etnik kimlik olarak ifade ettiğiniz için itiraz ettik, onu ifade edeyim.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Bir dil kimliği olarak, doğru değil, ayrı bir Kürt kimliği doğru…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Tabii, dil grubu olarak "Kürtçe'nin bir lehçesi" olarak ifade edilebilir.

Şimdi, sizin sunumunuzda şöyle ilginç bir durum var. Biraz yaşıt sayılırız. Ben gerçi 6 yaş sizden büyüğüm. Herhâlde aynı şeye doğduğumuz için kimlik olarak bu kadar parçalanmışlık, bu kadar şey bir durum sizin sunumunuza da yansıdı. Mesela ben, evet, hem bir Kürt'üm hem bir kadınım hem bir Aleviyim. Bütün bu kimlikleri taşıyorum tabii ki. Ama benim bu üç kimliğim de Türkiye Cumhuriyeti'nde baskı altında ve özellikle Kürt kimliği inkâr ediliyor, yani inanç kimliği bastırılıyor, bu ciddi bir sorun. Yani ben o açıdan sizin bu kadar kimlikler meselesinde karşılaştırma yapıp sonra Türk kimliğinde ısrar etmenizin bir çelişki olduğunu düşünüyorum çünkü bu üretilen, sizin de ifade ettiğiniz gibi, aslında sonradan bir yaşam tarzı, bir kimlik, üretilen bir durum. Önce ulus devlet oluşturulmuş, sonra onun içerisinde bir Türk kimliği oluşturulmuş. Yani, dolayısıyla, bu "Türklük", kimseyi kapsaması mümkün değil ve önümüzdeki dönem çözüm olması da mümkün değil bu kimliğin. Çünkü mesela "Türklük", evet, herkes ifade ediyor, işte, "Türkler

sadece Türkler değildir, Türklük, Kürt, Laz, Çerkez, Pomak, Azeri, Arap'ı da sayıyor; yani, Müslüman olan şeyleri de ifade ediyor." diye ama öyle ifade etmiyor. Mesela bizim için "Türklük", "işkence" demek, "baskı" demek, "gözaltı" demek, "katliam" demek, "yok sayma" demek. Yani bunu sadece asimilasyonla anlatamayız. Asimilasyon olursa Dersim'i nereye koyacağız? 1938'de yaşanan bu katliamı nereye koyacağız? Sadece asimilasyon olsa, yani "Etnik dışlanma yok." dediniz ya, Zilan katliamını nereye koyacağız? Sadece "asimilasyon" diye ifade etsek, mesela son otuz yılda yaşanan 50 bin insan kaybını, faili meçhul cinayetleri nereye koyacağız? Yani etnik olarak da yok etme yani mesela, inkâr, imha ve asimilasyon diye üçlediğimiz bir… Siz inkâr ve asimilasyonu ifade ettiniz ama bir imhayı ya da bu konuda etnik olarak kurtulma aslında, böyle ifade ediyor, yaklaşımını çok görmediniz. Ben bunun sunum açısından da büyük bir handikap olduğunu düşünüyorum. Hiç Kürdistan'a gittiniz mi bilmiyorum ama sunumlarınızdan anladığım kadarıyla gitmemişsiniz. Hani çok genç yaşınıza rağmen çok önemli işler yapmışsınız ama yani bilmiyorum Erbil'e gittiniz mi, Diyarbakır'a gittiniz mi, ne bileyim…

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Diyarbakır'a, Mardin'e, Batman'a, oralara gittim.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Evet, yani ama böyle bir etnik şeydi… Çünkü mesela, biz onu da önereceğiz, önerdik de, sadece akademik sunumla bu iş yetmiyor. Aslında yerelinde gidip halk bunu nasıl tanımlıyor, halkın içerisinde durum nedir, halk için Türklük- Kürtlük ne demek meselesinin ben önemli olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla burada bir çelişki var, yani sizin bu kadar kimlikler konusunda bunun bir sorun olduğunu, aslında bunun toplumda başka bir duruma neden olduğunu tespit edip -ki bu, önemli bir tespit- ama bunun üzerinden sadece yine Türklüğün inşası üzerinden bir çözüm önermeniz doğrusu ilginç bir durum oldu.

Yine mesela siz dediniz ki bir kültür, dil ve şey oluşturulmuş durumda yani sonradan resmî dil, yani daha doğrusu bu oluşturulan şeyin 30'lu yıllardan sonra kültürel, kültür olarak, dil olarak ve hayat tarzı olarak yeni bir tarz oluşturuldu diye… Evet, aslında şimdi de mesela hâlâ bu tarz oluşturulmaya çalışılıyor, yaşamlarımıza müdahale ediliyor, dilimize müdahale ediliyor, kimliğimize müdahale ediliyor; ayrı bir durum ama bunu tespit edip, bu müdahaleyi ortadan kaldırmak meselesinde daha farklı bir çözüm önerisinin olması gerektiğini düşünüyorum. Yani şimdi ben çok uzatmayayım diğer arkadaşlarımız da ifade edecek.

Türkiye'de yaşanan sorun, bir inkâr sorunudur, imha ve asimilasyon politikasının sonucudur. Son otuz yılda değil, sizin de ifade ettiğiniz gibi aslında Osmanlıda başlamıştır, aslında bu Türklük inşası da Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla değil İttihat Terakki'yle, Osmanlının son döneminde geliştirilen kimlik inşasıdır. Öyle hani çok tarihsel bir şeyi falan yok değil, o günden bugüne aslında bir Türklük yaratılmış ve bütün herkes bu tek tip elbiseye giydirilmeye çalışılmış ama bu tek tip elbiseye artık Türkiye sığmıyor tıpkı Diyarbakır zindanında olduğu gibi. Diyarbakır zindanında Kürtlere tek tip elbise giydirmek istediler, Diyarbakır'daki insanlar direndi, o tek tip elbiseyi parçaladı ve şimdi Diyarbakır zindanındaki işkenceleri konuşur hâle geldik, insanlık dışı uygulamaları konuşur hâle geldik. Dolayısıyla Türkiye'de 21'inci yüzyılda ne Kürt'ün ne Türk'ün ne Laz'ın ne Çerkez'in ne Arap'ın ne Pomak'ın artık Türk olduğunu ifade edemiyorsunuz, yani dolayısıyla bunu tanımlayacak yeni bir tanıma ihtiyaç var ve "Türklük" bunun karşılaması mümkün değil. Yani bunu Türkiyelilik meselesinde ortaya koyduğunuz çekinceler aslında çok öyle bir çekince değil.

Ben mesela şunu iddia etmiyorum: Türk, Türklük kavramıyla bizim sorunumuz yok. Bu ülkede Türkler, Türkmenler var gerçekten hatta Türkler yok, Türkmenler var katılıyorum size Yörükler var, Türkmenler, onlar da bu Türk kimliğinin şeyine sıkıştırılmış. Türk kavramıyla da bizim sorunumuz yok ama Anayasa'ya "Türk" yazılacaksa o zaman yanına yazılacak Kürt, Laz, Çerkez, Arap, Pomak, Azeri, yani bunlar da yazılacak bu işten kurtulmak için ya da bunların hiçbiri yazılmayacak "Türkiyelilik" diye bir tanım yapılacak. Şimdi siz her şeyi Türk diye tanımlarsanız, AKP'nin en son Anayasa'da önerdiği şey Türklük kimliğinden vazgeçmemek. O zaman bu, sorunu çözmeye götürmez yani başka şeylere neden olur. Mesela illa "Türk" yazılacaksa o zaman yanına yazacağız, sadece Kürt'ü de değil, bu ülkede yaşayan 36 farklı etnik grubu tek tek sıralayacağız. Korkmayalım bir şey olmaz, birkaç kalem daha gelişir. Sorunun çözümü açısından bu önemli bir nokta diye düşünüyorum. Sizin bu konudaki şeyinizi merak ediyorum çünkü tamam "Türk" yazalım o zaman yanına Kürt'ü, Laz'ı, Çerkez'i, Arap'ı yazacak mıyız, Azeri'yi yazacak mıyız, Ermenileri işte yazacak mıyız? Bunları yazmazsak Türkiye'de mevcut olan bu etnik çatışma devam etmez mi?

Bu yerel yönetimlere ilişkin şöyle bir çelişki gördüm: Bir yandan yerel özerkliği savunuyorsunuz "Yerel özerklik olmalı" diye ama yerel özerkliği sadece hizmet özerkliği olarak tanımlıyorsunuz anladığım kadarıyla ya da yanlış mı anladım? Oysa biz mesela, biz de demokratik özerklik önerdik. Türkiye'nin 20-25 bölgeye ayrılması ve Türkiye'nin idari ve siyasi yapısının buna göre yeniden reforme edilmesi konusunu önerdik. Sizin bu konudaki farklı şeyiniz nedir bunu merak ettim.

Diğeri, tabii bu yeni bir tarih anlayışı; katılıyorum çünkü tarihte biz yokuz, yani kadınlar yok, Kürtler yok, Lazlar yok. Öyle bir tarih inşası yapılmış ki Kürtlerin var olduğu bir yer var o da zararlı cemiyetler, yani varız da zararlı cemiyetlerde, hiç yararlı bir şeyimiz yok yani! Bu tarih bilinci, bu şey yeniden gözden geçirilmeli ve Anadolu, Mezopotamya ve Trakya… Mesela, biz çoğu zaman kullanırken Anadolu ve Mezopotamya'yı kullanıyoruz, Trakya'yı ne yapacağız? Trakya, kendisini Anadolu ve Mezopotamya'da görmüyor. Dolayısıyla bu 3 coğrafyadaki halkın kendisini var edeceği bir şey olarak tanımlamak durumundayız. Yani bu konudaki düşünceleriniz ne? Çünkü siz Giritlilerden, Yunanlılardan, şeylerden de bahsettiniz hani o konuda çalışmalarınız var diye ifade ettiniz. O zaman yeni bir tanım, yani Türkiye, eşittir Trakya, Anadolu ve Mezopotamya ise o zaman Trakya, Anadolu ve Mezopotamya'daki halkların hak ve özgürlük mücadelesini nasıl tanımlayacağız meselesi önemli.

Son olarak şunu ifade etmek istiyorum: Yani tabii ki 21'inci yüzyılda sorunlarını çözmemiş bir Türkiye'nin ciddi anlamda önümüzdeki dönem çok daha ciddi sorunlarla karşılaşacağı ortada. Yani bugün kendi sorunlarını çözmeyen ülkenin yarın başka, daha krizli sorunlarla karşılaşacağı ortada. O açıdan, bugün işte Akil İnsanlar Komisyonunun kurulmuş olması, bugün Çözüm Komisyonunun burada kurulmuş olmasını handikaplarına rağmen biz önemli olduğunu düşünüyoruz ama bunun ilerletilmesi gerekiyor ve bunun ilerletilmesi konusunda da öncelikle sorunun tanımının doğru yapılmasının önemli olduğunu düşünüyorum. Bu akademisyenleri falan dinlerken de sorunun tespitini yaptığımız konusu doğru ama doğru tespit edemezsek o zaman başka bir çözümsüzlük inşa ederiz. O yüzden, yani sizin söylediğiniz şeylerde bir tespit var, aslında ortaya koymuşsunuz bazı şeyleri, kimlik meselesinin bir sorun olduğunu, artık çözülmesi gerektiğini ama parçaların birleşmesi mümkün değil çünkü parçaları yine eski, klasik şeyle çözmeye çalışıyorsunuz Türklük kavramıyla, hani bizi tüketen, aslında savaşın, çatışmanın nedeni olan, otuz yıldır şey yapan bir yaklaşımla çözmeye çalışıyorsunuz. Bunun çok mümkün olduğunu düşünmüyorum. O açıdan, belki yeni bir bakış açısıyla bütün bu tezlerinizi gözden geçirebilirsiniz diye düşünüyorum. Çünkü sizin ifade ettiğiniz kan, soy, akrabalık bağına bağlı demek etnik grup. Bunu yeni anayasada "Türklük" diye tanımlarsak, o zaman yine bu kan, soy, akrabalık bağına bağlı olmayanlar ya da farklı kan, akrabalık, soy bağına bağlı olanlar bunun dışında kalacak ve bu savaşın, çatışmanın devam etmesine neden olacak. O yüzden yani yeni bir, aynı zamanda size önerim -eleştirilere açık olduğunuzu ifade ettiniz- yeni bir tespite, yeni bir çözüm modeline ihtiyaç var diye düşünüyorum.

Teşekkürler.

BAŞKAN – Sebahat Hanım'a teşekkür ediyorum.

Tabii o kadar soluksuz konuştu ki araya girme imkânı olmadı. Kadınların tarihi olsaydı kadın hareketleri olmazdı, bugün varsa eğer geleceğe doğru yeni bir tarih inşa edecekler herhâlde.

İkincisi: Tabii Şener Bey'i görüşlerini revize etmeye çağırdınız, aynı zamanda ikna olmaya da hazırsınız değil mi öyle anlamak gerekiyor? Mütekabil…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Karşılıklı müzakereyle…

BAŞKAN – Mütekabil, yani ben de ikna olmaya hazırım diyorsunuz değil mi?

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Hayır, bu görüşlerle ikna olmamız mümkün değil, sorun orada. Bu görüşler bugün sorunların…

BAŞKAN – Hayır, başka görüşler, sizi ikna edebilecek görüşler olabilir mi?

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Onu müzakere edeceğiz tabii ki genel olarak bütün bunları sizlerle ama o yüzden…

BAŞKAN – Peki, teşekkür ederim.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) - Çünkü bunlar, sorunların bedeli. Yani bu kimlik meselesi, inanç meselesi tam da bu sorunların nedeni olduğu için söylüyoruz.

BAŞKAN - Ben sadece teknik olarak görüşlerinizi revize etmeye hazır bir psikoloji olup olmadığını sordum. Hepimizde olması lazım diye düşünürüm de o bakımdan…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Bizim zaten şöyle bir özelliğimiz var Sayın Başkan: Biz, Kürt hareketinde eleştiri, özeleştiri diye bir mekanizma kullanırız yani hiç kimsenin kullanmadığı bir şekilde hem kendimizi bir gözden geçirme, yeniden düzenleme konusunda…

BAŞKAN – Evet, peki.

Şener Bey, şöyle yapalım mı? Arkadaşlar konuşsunlar siz isterseniz not alın. Bilmiyorum not aldınız mı Sebahat Hanım konuşurken?

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – 4 soru not aldım, onları cevaplayayım.

BAŞKAN – Tamam, o zaman arkadaşlar tamamlasınlar, turumuzu tamamlayalım ve siz hepsine birden cevap verirsiniz.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Tabii nasıl arzu ederseniz, yani usul nasılsa…

BAŞKAN – Şimdi Mehmet Bey izin istedi, Mehmet Bey'e vereyim sözü.

Buyurun.

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Siz de çok anlamlı bir şeyin altını çizdiniz. Müzakere, zaten sadece karşı tarafı ikna etmek değil, kendimizin de iknaya açık olması. Bizim mutlak doğrularımız varsa ve sadece herkes, dışımızdaki herkes yanlıştaysa sadece onları düzeltmeye çalışırız. Yani bu ezberler üzerinden sadece başkalarının kendilerini revize etmesi gerektiğine inanılan bir inançtan şey çıkmaz zaten, müzakerede bir şey çıkmaz. Evet, sorunu da doğru teşhis edeceğiz. Doğru çözüm adına doğru teşhis onda hemfikiriz ama başkasından istediğimiz şeyi kendimiz de yapacağız, yani bizim de yanlışlarımızın olabileceğini kabul edeceğiz. Yani Sayın Hocamın dediği bu şeyi çok anlamlı buluyorum. Bu müzakere süreci belki bize bunu öğretebilirse, eski ezberlerimiz, eski repliklerimiz üzerinden aslında doğru çözümlere de ulaşamayacağımızı bize öğretebilirse anlamlıdır yoksa yakaladığımız herkese kendi mutlak doğrularımızı empoze etmek adına yürüteceğimiz bir sürecin adı değil bu çözüm süreci de, bu müzakere süreci de.

BAŞKAN – Kendi yaptığımız özeleştiriyle başkasının bize yönelttiği eleştiri farklı olabilir.

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Evet, zaten birazdan ben de bazı eleştiriler getireceğim umarım bunlar da bir özeleştiri olarak algılanır yoksa kimseyi kırmak, dökmek adına değil.

Şimdi, burada mesela bu bildiriyi okudum. Ben bu bildiriyi kaleme alan arkadaşlara bir ricada bulunmak istiyorum madem…

BAŞKAN – Mehmet Bey, bildiriye geçmeyelim isterseniz. Biz Şener Bey'in…

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Oraya geleceğim zaten…

BAŞKAN – Onu ayrıca konuşuruz. Zaten herhâlde dinleyeceğiz onu, o zaman konuşuruz. Şimdi girmeyelim ona lütfen.

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Peki.

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Sayın Başkan, ifade edebilir miyim?

BAŞKAN – Hüsamettin Bey, buyurun.

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Şimdi, bizim burada bu bildiriyi size arz etmemizin tek bir nedeni var sürece destek olmaları, güç katmalarıdır. Tabii ki farklı görüşlerde olan insanlarla toplanmışız yani herkes bizim görüşümüzü paylaşacak diye bir şey yok. O açıdan…

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Ama ne dediğimi daha söylemeden siz…

BAŞKAN – Ben tabii giriş cümlesinden senin eleştireceğin gibi anladım da, affedersiniz.

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Yok yok, bildiri üzerinden konuşmayacağım ama en azından okudum yani.

BAŞKAN – Affedersin, buyurun. Ben hata yaptım, çok özür diliyorum.

Buyurun.

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Estağfurullah.

Evet, ya burada çok sorunlu bir dil var bu ayrı, onu kendi yazılarımızla, konuşmalarımızda anlatırız.

BAŞKAN – Ona girmeyelim bence.

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Henüz daha AK PARTİ'nin adını bile anmaya tenezzül etmeyen bir dil var. Kendi adının mutlaka doğru telaffuz edilmesini, kendi kimliğinin mutlaka iade edilmesini isteyen ama AK PARTİ'ye gelince de hâlâ AKP diyen…

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Zazaları tanımayan…

MEHMET METİNER (Adıyaman) – Bu, demokrasi mücadelesini kararlılıkla sürdüren bir partiye hâlâ hegemonik, otoriter bir siyaset anlayışını yapıştıran çok sorunlu bir bakış açısı demokrasi barış denklemi konusunda. O ayrı bir fasıl ama ben arkadaşlara sadece bir öneride bulanacağım: Bu sonuç bildirgesinin altında asıl kimlerin imzası var? Katılımcıların isimlerini değil, bunu netleştirirlerse çok anlamlı öneriler var çünkü yani ceffelkalem eleştiriyor değilim, katıldığım pek çok önerileri var. Ama asıl sonuç bildirgesinin altında katılımcıların isim listesinden ziyade kimlerin imzaları var onun çok anlamlı olduğuna inanıyorum.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – 370 kişi imzaladı bu bildiriyi, bunun listesini gönderelim size.

BAŞKAN – Hay hay.

MEHMET METİNER (Adıyaman) – İyi olur.

Şimdi, bir diğer husus şu: Şimdi, Türklük üzerinden bir şey inşa edilmeye çalışıldı. Türklüğün çok farklı tarifleri olabilir, kültürel kapsayıcı bir tanım da yapabilirsiniz, çok etnikçi, ulusçu bir tanım da yapabilirsiniz ama bence bugün geldiğimiz noktada Türklüğü ne şekilde tanımlarsanız tanımlayınız mutlaka bir yanıyla sorun alanı oluşturacaktır, hangi niyetle tanımlarsanız tanımlayınız. Burada buna değinmek istemiyorum ama şuna değinmek istiyorum: Eğer siz Türklük üzerinden geliştirilen sorunlu alanın bir başka versiyonunu Kürtlük üzerinden tanımlarsanız, o zaman kendinizle çelişmiş olursunuz. Söz gelimi Zazalar bahsinde, yani Zazaların Kürt asıllı oldukları; olabilirler, olmayabilirler, herhangi bir Zaza kendini sadece ve yalnızca Zaza olarak tanımlıyorsa ısrarla ve inatla Zazaların Zaza olmadığını, Kürt asıllı olduğunu söylemek Kürtlük üzerinden bir ulus inşasından farksız bir kategorizasyondur. Bu hataya düşmemek lazım.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Doğru tespit yapmak lazım Mehmet Bey.

MEHMET METİNER (Adıyaman) – "Zazalar Zaza'dır" diye bir slogan hatırlıyorum ben, yani ben Zaza toplantılarına da katılmış bir insanım. Kendim Kürt'üm ama bir Zaza kendini Kürt mü tanımlar, Zaza mı diye tanımlar, kendini Zaza, sadece ve yalnızca Zaza tanımladığı için ona ayrılıkçı gözüyle mi bakacağım? Onun tarihsel geçmişine uzanıp Kürt olduğunu kanıtlamaya mı çalışacağım? Bütün bu uğraşlar da Kürtlük üzerinden bir etnisite yahut başka bir deyişle bir etnisite mühendisliğinin ifadesidir. Bence Türklük üzerinden ulus inşa ederken yaşadığımız sıkıntıların bir benzerini Kürtlük üzerinden, Araplık üzerinden inşa etme yoluna kalkışmamamız gerekiyor bu çözüm sürecinde, bu müzakere sürecinde eğer yeni bir paradigma arıyorsak. Yani bir şeyin karşıtına dönüşmek çözümün kendisine katkı sağlamaz.

Bir diğer husus: Evet, Kürtlük inkâr edildi. Bu çerçevede Zazaların da kimliğinin inkâr edilmediği bir Kürt tanımına ihtiyacımız var. Zazaların da etnik kimliklerinin inkâr edilmemesi gerekir. Kendilerini etnik bir kimlik kümesi olarak tanımlıyorlarsa öyledirler. Kim neyse odur, biz başkasını tanımlayamayız. Kürt'ü tanımlayan Türklük yaklaşımları ne kadar sorunluysa kendini Kürt kabul etmeyen bir başka etnik aidiyet kümesini de ısrarla ve inatla Kürtleştirmeye çalışmak da bir başka sorunlu alana tekabül eder. Bu müzakere süreci belki bize bunu gösterir.

Ben Hocama şunu sormak istiyorum: Siz benim için çok anlamlı olan bilgiler verdiniz. Osmanlı kimliği, Türk kimliği tanımlamasında bunlar yeni duyduğumuz şeyler, yani çok çok önemli. Yani Osmanlı kimliğinin bileşenlerini açıklarken söylediklerniz, Türk kimliğinin bileşenlerini açıklarken söylediğiniz ama şunu söylediniz: Hangi toplum bir kimlikten hemen bir başka kimliğe anında geçebilmiştir? İşte, Türkiye Cumhuriyeti örneği var karşımızda, Osmanlı kimliğinden Türk kimliğine geçilebilmiştir.

Burada bu konu üzerinde bence yeniden sizin de, bizim de düşünmemiz gerekiyor ama ben sosyolojisi, özellikle etnik sosyoloji okuduğumda kafamızın ne kadar çok bulandığını görüyoruz. Çok basit bir meseleyi o sosyolojik kavramlar üzerinden öylesine bir çetrefil bir soruna dönüştürüyoruz. Ya hepimiz bir aradayız bir devlet kuruyoruz, bu devletin ulusal kimliğinin tartışmasını yapıyoruz ve ondan sonra işin içinden çıkamıyoruz. Ben de bir öneride bulunuyorum: Yani anayasada illa da vatandaşlık tanımının olması gerekiyor mu? 1921 Anayasası'nda vatandaşlık tanımı yoktur, hiçbir sorun da oluşturmamıştır. Yani vatandaşlık tanımı kanunlarla da pekâlâ belirlenebilir ve hepimizi ortaklaştıran birtakım tanımlar da belirlenebilir. Yani Türklüğü yeniden inşa etmek, belki o etnikçi, ırkçı formdan kültürel, kapsayıcı bir forma dönüştürmek mümkündür. Buna belki pek çok insanın itirazı da olmaz ama niye illa da sorunlu, uygulamalar itibarıyla sorunlu bir alana dönüşmüş kelimeler üzerinden yeni çözümler arıyoruz? Yani kafamızı yeni çözümlere ayarlı hâle getiremez miyiz, başka bir kavram bulamaz mıyız herkesin kabul edebileceği? İlla da bunu anayasaya giydirmek zorunda mıyız? Sosyolojinin ne kadar sorunlu kavramları varsa bunlar üzerinden kendi toplumumuza bir çözüm üretmek zorunda mıyız özellikle de etnikçi sosyolojinin? Bence sorun burada. Bu konu üzerinde yeni bakış açılarına ihtiyacımız var.

Bir şey daha söyleyerek bitireyim: Amasya Protokolü'nde yeni Türkiye'nin sınırları "Türkler ve Kürtlerin meskûn olduğu bölgeler olarak" tanımlanıyor değil mi? Türkler ile Kürtlerin meskûn olduğu bölgeler Osmanlının, yeni Türkiye'nin sınırları olarak belirleniyor. Bu, aslında Türkiye Cumhuriyeti devletinin üzerine oturmuş olduğu sosyolojiyi gösteriyor. Bu sosyolojiye uygun yeni bir siyasal mimari, yeni bir vatandaşlık tanımı yapılabilir illa da ulus kimliği gerekliyse yeni bir ulus kimliği de gerekebilir ama anayasa üzerinden bu kadar çok tartışmaya gerek yok. 24 Anayasası'na referansta bulunmaktansa 1921 Anayasası'na pekâlâ referansta bulunabiliriz ve son söz olarak diyorum ki biz, 21 Anayasası'nda olduğu gibi Türkiye'nin sosyolojisine uygun, millî mücadelesine uygun, Amasya Protokolü'ne uygun bir biçimde anayasasında vatandaşlık tanımı olmayan yeni bir anayasa yapabiliriz ve kelimeler üzerinden de hiçbir kavga yapmadan pekâlâ bir arada yaşayabiliriz.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Teşekkürler Mehmet Bey.

Hüsamettin Bey, buyurun.

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Sayın Başkan, konuşmama başlamadan önce hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bir şeyi arz etmek istiyorum: Önce, Komisyonumuzun basınla olan ilişkilerini biraz daha disiplinli tutarsak bence daha iyi olur. Çünkü basın, bazı sözcükleri alıp kullanıyor, bu da dışarıda bazı basın… Yani bir yerden aldığını başka bir yerde abartarak bazı şeyler söylüyor. Bu konuda bu sürecin ruhuna uygun bir biçimde veya Komisyon olarak kararlar aldıktan sonra basınla paylaşabiliriz. Bence böyle bir yöntem gerçekleştirirsek daha iyi olur diye düşünüyorum.

Tabii ki buradan hareketle Şakran Cezaevinde, Antalya Cezaevinde bu son dönemlerde yine Pozantı'yı aratmayan bazı tecavüz ve şiddet emareleri görülmüş. Bu konuda arkadaşlarımız gidip tekrar orada o cinsel şiddete tabi tutulan insanlar, çocuklarla görüşmeler… Hatta avukatlar bu konuda girişimde bulunmuş. Arkadaşlarımız da bu hafta içerisinde cezaevine gidip bunu daha detaylı analiz edeceklerini… Bu açıdan bu konuda tekrar belki zaman zaman fırsat buldukça size de arz etmiştim bu cezaevleri çok önemli. Tutuklu, hükümlü olan, hasta olanlar var yani burada 230 kişinin çok acil olduğunu ve hatta 130'a yakın insanın da ölümle yüzleştikleri… Abdulsamet Çelik ve benzerlerinin de hâlen öyle problemleri var. Bu konuda bir çözüm getirebilirsek bence faydalı olur.

Tabii ki Hocamın anlattıkları…

BAŞKAN – Hüsamettin Bey, affedersiniz, bu hapishanedeki şartlara ilişkin malum İnsan Hakları Komisyonunun altında ayrı bir komisyon var ve Sayın Ertuğrul Kürkcü Bey de onun üyesi aynı zamanda Oraya acaba gerekli bilgiler gitti mi?

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Evet, Ertuğrul Bey…

BAŞKAN - Mesela verdiğiniz bir sayı var ölüm tehlikesi riski taşıyan insanlar. Onlara ilişkin belgelerle bir başvuru oldu mu yani o komisyonun harekete geçmesi için bir müracaat vaki mi, yapıldı mı?

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Bizim arkadaşlarımız bu konuda bir girişimde bulunmuş ama biliyorsunuz ki henüz bu sürecin ruhunu anlamayan insanlar var, bürokrasiyi biliyorsunuz benim anlatmama gerek yok onu söylemek istiyorum.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Adalet Bakanlığına defalarca başvuru yaptık ama henüz çözülmedi bu konu yani adli tıp bürokrasisi çözmüyor bu işi.

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Biraz zorluklar var onu ima etmek istedim.

Aslında Sayın Hocamızın anlattıkları çok güzel, sunumlarda bulundu, analizlerde bulundu. Ancak bu analizlere baktığımızda Türklük kavramı çok takılıp kalmamamız gereken bir kavramdır. Biz biliyoruz yani Osmanlı tarihine baktığımızda doğrudur işte Museviler, Hristiyanlar, Ermeniler, gayrimüslimler, Müslüman olanlar birlikte yüzyıllarca yaşamışlar; bu bir gerçek. Ancak Osmanlının çözülmeye başladıktan sonra, toprak kaybından sonra her yerde şu cümleler kullanılmıştır, belki doğrudan doğruya Türklüğü ifade etmemiştir. "Biz Osmanlıyız can veririz nam alırız." gibi söylemler. 1920'li yıllarda "Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan. Vatan büyük bir ülkedir Turan." gibi sözleri de biliyoruz. Ancak şunu söylemek istiyorum: Biz bunlarla, tüm acılarımızla yüzleştik yani bu acılarımızı tekrar birbirimize kanıksamaktan çok bunları ortaklaştırarak gerçekten önümüze bakabilecek miyiz? Hani Lut Peygamber'in bir sözü var… Tüm bunları analiz edelim, sunalım, konuşalım, çağıralım tüm ezilen insanları, gerçekten hakları gasbedilen, demokrat, hukuk, demokrasi açısından demokratik taleplerinin tümünü, hepsini odaklaştırarak ilkeleştirirsek bir daha geriye dönmemek üzere bu toplantılar yapılıyor, bu süreç hızlandırılmak isteniyor, bu süreci ilerletmek için elimizden gelen karşılıklı fedakârlıklar…

Uzlaşma, bir kültür olayıdır yani şimdi biz kalkıp şu cümleden hareket ederek, işte, acaba Kürtler var mı yok mu? Artık, varlık yokluk sorunu değil, sorun burada biz nasıl bir çimentoyu oluşturalım, bu taşları yine birlikte örebilir miyiz, bir arada nasıl kalabiliriz? Çünkü o dönemlerde şu söyleniyordu: "Bir elinizi Ravza-i Nebi'ye at, bir elini de Kerbela'ya ve kainata öyle görün." Bu bir anlayıştır. Bu şudur, şu demektir: Yani parçalananları bir araya getirebilir miyiz? Yani bu acıların bir daha tekrarlanmaması için ne yapabiliriz? Bence onun üzerinde yoğunlaşmak… Tabii ki, çok öyle etnisite, o sosyolojik terimlere takılıp kalmaktan çok… Herkes biliyor, Federal Almanya'nın yapısını da biliyoruz, Rusya'nın yapısını da biliyoruz ama Türkiye, burada 1924 Anayasası'yla retçi, tekçi anlayışıyla bu sorunu yaratmıştır. Bunu kabul ediyoruz, kabul etmek zorundayız. Bu bir gerçek, bunun bütün raporları ortada. Hatta o dönemlerde İsmet İnönü'den tutalım Fevzi Çakmak'a kadar herkes biz Kürtleri nasıl yok sayabiliriz, nasıl o coğrafyada olanları asimile edebilmek için bütün gücü kullanmış, bütün uygulamalar yapılmış. Bugüne kadar en kötü uygulamalar, işkence görmüş, sürgün görmüş, mecburi iskâna tabi tutulmuş, Takrir-i Sükûn'u görmüş, kışla kültürüyle ezilmiş, parçalanmış, horlanmış ama bugüne kadar bu acıların içine… Zaman zaman belki içine atmıştır, zaman zaman reaksiyon göstermiştir, zaman zaman direniş sağlamıştır, zaman zaman da…

Yani birçok haksızlığa uğramıştır. Günümüze değin geldiğinde bu haksızlıkların doruğunu yaşıyoruz. Artık buna bir dur denilmek isteniyor.

Yani şimdi Yeşilli'de, yani Yeşilli'ye kadar Kürt halkının başına gelmeyen, ona yapılan bütün yaptırımlar, uygulamalar hemen hemen hepsi yapıldı. Yani şu anda insanlık tarihine baktığımda ben diyorum acaba bir Kürt ne yaşamamış? Ona baktığımda ne yaşamamış? Gerçekten tüm bunları, bu kötülüklerin tümünü değerlendirdiğimizde eğer biz hâlen millîlik kavramına takılıyorsak yani atılacak bir adımdan kuşku duyuyorum. Çünkü IRA, kendi sorununu çözerken hiçbir zaman Britanya Topluluğu'nun bütün uygulamalarını yahut da onu deklare etmekten çok gerçekten ihtiyaç nedir, sorun nerede düğümlenmiş, nereden kaynaklıdır diye bu sorunu çözmeye çalışmıştır ve hiçbir zaman da… Şunu söylüyor diyor ki: "Siz millîlikle neyi kastediyorsunuz?" İlle de her şeyin millî olması mı gerek, millî olmadan insan yaşayamıyor mu? Millî Eğitim olmadan yaşayamıyor muyuz, eğitim göremiyor muyuz? Millî Emniyet Müdürlüğü olmadan yaşayamıyor muyuz, Millî Savunma olmadan yaşayamıyor muyuz? Aynı referanslar gösterilmiyor mu, aynı örgütlülük devam etmiyor mu, aynı prensipler yürümüyor mu? Buna baktığımızda burada bu millîlik olayını çözebilirsek bence bir adım atmış olabiliriz. Çünkü burada millîlik dışında gelişecek olan tek şey çoğulcu, katılımcı demokrasidir. Bunu kavrayabilirsek, bunu analiz edebilirsek ki burada Kürt kökeninin… Yani bir insan kendini nasıl, neyi nasıl hissediyorsa odur. Ben şunu söylüyorum: Bakın, her çiçeğin kendine göre bir rengi vardır, bir kokusu vardır, bir tonu vardır, yani bir bileşeni vardır. Baktığında burada Süryani'si, Arap'ı, Keldani'si, Ermeni'si, Yahudi'si Rum'u ve diğer kesimlerle hiçbir problem bugüne kadar yaşanmamıştır. Ne zaman ki bu tekçi, retçi anlayışlar geliştiğinde, işte Kürtler Müslüman'dır… Ben şunu söylüyorum: İstanbul'da bir Ermeni okulunun önünden geçen bir Kürt çocuğu o okula baktığında ne hisseder kendini? Bırakın bir Türk okulunu veya bir Rum okulunu. Bakın eğitim çok önemli bir şey, yani bütün bu cehaleti… Said-i Nursi o dönemlerde şunu söylüyor ve 1920'li, 25'li yıllarda ve özellikle bir şark üniversitesinin olmasını talep ediyor. 1909'da İstanbul'a gidiyor, Padişahla görüşmek istiyor. Diyor ki "Bu cehaleti gidere… Bu okuma yazması olmayan bu halk artık ezilmemelidir." Ama bildiğiniz gibi söylemleri dışarıda kaldı ve yanında hiçbir silahı, bir şeyi olmadığı hâlde yıllarca şu veya bu şekilde düşüncelerinden dolayı zindanlarda yaşadı. Bu şunu bize gösteriyor yani ben şu anlamda söylemek istiyorum: "Türkiyelilik" kavramı ne kadar uygun olabilir veya Türk'üm… Geçen gün Komisyonda da sanıyorsam dile getirdim, birbirini yarıştırmaktan çok ortaklaşabileceğimiz noktaları yakalamamız gerekir ancak biz birlikte böyle yaşarız yoksa birinin rengine, tonuna bakarak değil. Onun en doğal hakkı nedir bugün, en doğal hakkı? Siz bir araştırmacı olarak bazı şeyleri araştırmışsınız. Acaba siz Lübnan'a uzanırken, Filistin'e uzanırken, sizin Şam'ın veya Kobani'nin yahut da Kamışlı'nın önünden geçmediniz mi, orada Kürtlerin yaşayıp yaşamadığını hiç sordunuz mu? Oradaki insanların vatandaşlık kimliklerini hiç araştırdınız mı? Yok. Niye? Sizin dikkatinizi çekmez çünkü onları belki İslam olarak da kabullenmeyebilirsiniz.

Biliyorsunuz ki bugün İslamiyet'i en çok savunan halk Kürtlerdir. Birçok toplantıya bu konuda din adamlarımız gitmiştir, kabul görmemiştir. Kürtlüklerinden, ekrâd olarak değerlendirdiklerinden bir şey görmemişlerdir. Çok değerli bir imam arkadaşım ve yakınımdı Abdurrahman diye, Şırnaklıydı kendisi. İran'da bir toplantı yapılıyor, fetva verecek, böyle dinî adamlar çağrılıyor. Ben ona "Gitme." dedim. Önce reaksiyon gösterdi "Nasıl olur da benim böyle bir toplantıya gitmememi istiyorsun?" "Bak Hocam, ben oraları biraz şu veya bu şekilde biliyorum ama devletin dinî anlayışından söz ediyorum." dedim. Eğer devlet bunu üstlenmişse kendine göre doğrularıyla bunu gerçekleştirmek istiyor ve nitekim, kısaca söyleyeyim, hocam gitti, söylediklerimle yüz yüze gelince dedi ki: "Allah'ım bu Hazreti Muhammed'in (sallallahü aleyhi ve sellem) dönemindeki İslam nerede?" Onu araştırmaya başladı. Yoksa o dönemlerde ne tarikatlar vardı ne cemaatler vardı ne de mezhepler vardı. Bunların hepsi sonradan oluşan… Bir irdeleme içine girdi, araştırma yaptı. Zaman zaman da bazen böyle sohbetlerimiz olmuştur hocamla. Ama şunu söylüyorum: Yani bizim önerilerimizi belki bir tehdit olarak algılayabilirsiniz. Makul önerilerdir. Yani Kürtler kendileri olmak istiyorlar. Bir insan kendisi olmanın neleri varsa bir Kürt de onu yaşamak istiyor yani sen bir Türk olarak kendini nasıl hissediyorsan ben de bir Kürt olarak kendimi öyle hissetmek istiyorum. Ben diyorum ki: "Ben insanım, benim de haklarım var, demokratik haklarım var, doğal haklarım var."

Bakın, bir lisanın bir insan olduğunu hepimiz biliyoruz. Kur'an'ı Kerim'de de var. Diyor ki: "Bakın, ben sizi kabileler hâlinde yarattım ki birbirinizi tanıyın, saygı duyun." Ama bizim sosyoloji bilim adamlarımız veya öteki arkadaşlarımız, insanlarımız bunu tahlil ederken ötekileştirmeden tahlil etmeli çünkü bilim gerçeği söyleme, acı da olsa söylemesi gereken şeydir. Yoksa bir Katolik veya bir Ortodoks nasıl yaşamak istiyorsa öyle yaşasın, benim için hiçbir sorun olmaz. Ama ben şunu söylüyorum: Bu etnik dışlamanın, asimilasyonun bir insanlık suçu olduğunu değerlendiriyorum. Siz de değişik olarak değerlendirebilirsiniz. Onun için diyorum ki: Kimlik nedir gerçekten, millîlik nedir? Yani mesela düşünebiliyorsunuz, bir etnik dışlama açısından bir insanı her gün aynı şeylerle suçlarsanız veya onu dışlarsanız, onu topluma kazandırmak çok öyle kolay olmuyor. Niye olmuyor? Çünkü o insan… Zaten insan olmanın tek bir

tarifi var, iyi ile kötüyü ayırt etmedir. Eğer siz iyi ile kötüyü ayırt ediyorsanız insansınız. Yoksa orada zulme uğramış, yok sayılmış, sürgüne tabi tutulmuş yani her türlü kötü uygulamalarla karşı karşıya gelmiş bir insanın artık nasıl yaşaması gerekir?

Ben şunu söylüyorum: Bu son dönemlerdeki gelişmelerden dolayı yani bu sürecin başlangıcından üç ay geçti, bir aydır da biz burada toplantılar yapıyoruz. Emin olun, bu cenazelerin veya insanların yaşamlarını yitirmediğinden dolayı çok rahatsız olan insanlar var. Biz onlara mı bakacağız? Onlar zaten insanlık karşıtıdırlar. İnsan olsa, "Ben insanım." diyebilen bir insan, en azından, yahu, vicdani olsa, insani olsa yani ister Mecusi ister putperest isterse Müslüman, ne olursan ol ama bir vicdan muhasebesini yapması gerekmiyor mu? En azından bakacak, yahu şu anaların yüreği… Ki ben on yıl bilfiil cezaevinde yattım ve akabinde de birkaç yıl daha yattığım söz konusudur. Öyle uygulamalarla karşı karşıya geldik ki "Allah'ım sabah olacak, bu karanlık aydınlığa erecek mi, bu acılar dinecek mi? diye zaman zaman kendimizi böylesi günlerin de yaşandığını biliyoruz. Ama hiçbir cezaevinde dinamit, TNT kalıbını kapıya bağlayıp patlatmayı hiçbir cezaevinde hiç duydunuz mu? Diyarbakır Cezaevinde 4 Ekim 1994 yılında yapıldı. 24 Eylül 1996'da kafalarına çivi çakıldı. Böyle bir kin, böyle bir nefret, böyle bir uygulama olur mu?

Bakın, biz, bunlarla yüzleşelim. Gerçekten, samimi söylüyorum, ben şu anda hiçbir acı duymuyorum. Tek bir acım var, biz bu süreci nasıl gerçekleştirebiliriz, nasıl katkı sunabiliriz? Bütün acılarım, emin olun, insana bazen gözünü aç-kapat deniliyor ya ben öyle hissediyorum, bunları hissetmiyorum. Yani hiçbir kötülük benim içimden, kafamdan, beynimden geçmemiştir. Ben de diyorum ki, emin olun her Kürt bunu kavrarsa ve her Türk bununla bir empati kurarsa yani Türkiye'nin demokratikleşmesini sağlarsak o demokrasi kavramının, o barış kavramının ne kadar güzel olduğunu, ne kadar içsel olduğunu, bunu anlayabilirsek emin olun bu sorunların çözülmeyeceği de anlamına gelmez.

Neden bunları söylüyorum? Bana şunu söylüyor: "Ben ezildim, sömürüldüm, horlandım, sürgün edildim, her şeyimi kaybettim ama ben bundan sonra insanca yaşamak istiyorum, insan olmak istiyorum insan." Bir insanın hakkı neyse, bırakın onun doğal hakkını, demokratik hakkı neyse… Biz, doğal hakkımızı bile yaşamadık yani bir insanın, bir canlının yaşayabileceğini de yaşamadık. Yani her zaman dışlandık, kimliğimizden dolayı dışlandık, bizi Müslüman olarak kabul etmediler. Ben camiye gidiyordum, çıkıyordu minberde okuyordu, diyordu ki: "Komünistler camiye gelebilir, kanmayın." Benim hiç öyle bir amacım yok, hiçbir amacım da yok. Bir kez onu tuttum "Yahu, sen niye her seferinde çıkıyorsun şu camide bunu genel anlamda söylüyorsun, halkı kışkırtıyorsun?" dedim.

Peki, şu anda hutbelerde özel hutbe çıkarırsanız, gönderirseniz, her gün deklare ederseniz, bu halkın kafasına, beynine biz bunları böyle yaparsak bir araya gelmek, bunları hissetmemek mümkün müdür, mümkün müdür? Bunun için diyorum, ne olursa olsun artık Kürtler her yerde söylüyorlar, bak sesler, ama demokrasi, insan hakları, talepleri, insani açıdan ne gerekiyorsa… Diyorlar ki: "Biz eskisi gibi yaşamayacağız artık." Türkiye'ye de şunu söylüyoruz: Yani bugün Hükûmete, diğer AK PARTİ'li arkadaşlarımıza, diğer karşıtlarımıza da şunu söylüyoruz: "Siz de bize eskisi gibi 'Sizi idare edeceğiz.' demekten vazgeçin." Bunun için ne gerekiyor? Yeni bir anayasa mı gerekiyor? Bu anayasada bunların hepsini, bir insan için, bir toplum için, bir halk için ne gerekiyorsa yapalım. Eğer biz bunları yapmazsak söylemlerin çoğunu kimsenin ciddiye alabileceğini düşünmüyoruz. Niye düşünmüyoruz? Çünkü eğer siz millî, ulusal veya resmî kimlik düzeyinde bunları değerlendirip analiz ederseniz bundan birçok şey anlaşılmaz. Stalin de yapmıştı 1945'li yıllarda Laçin, "Kürdistan'a sor" dediğimiz yerde. Ben geçenlerde Moskova'da yapılan bir konferansa katıldım. Orada 150 tane, Kazakistan'da şu anda 150 tane köy var, Kürt köyü var ve Nadir Nadirov oranın en yani üniversitelerde okuyan Prof., birkaç Prof. daha gelmişti. Yani şunu söylemek istiyorum: Bir insan nerede eziliyorsa o zaten ezenle ezilen arasındaki uçurum derinleştirir. Onun için siz dediniz ya, işte işgal eden veya zulmeden, eden, ettiren veyahut da fetheden, fethettiren. Doğru mu? Bu Orta Asya'dan gelişinden günümüze değin de biz zaten onları değerlendirmiyoruz artık. Diyoruz ki şimdi ne yapabiliriz? Onun üzerinde herkesin demokratik hakları eğer sağlanırsa bir Kürt, bir Türk yani burada eşitleşmeden söz ediyoruz, özgürlükten söz ediyoruz, demokrasiden söz ediyoruz, bunların hepsi, bu kavramlar insanlığın temel kavramlarıdır. Kürtler de bunu istiyor, bunun dışında bir şey istemiyor. Her zaman söyleniyor, yahu, bunlar bölücü, bunlar üniter devleti parçalayacak. Öyle bir şey yok. İşte Misakımillî, biraz önce sayın arkadaşımız ifade etti, işte nerede yaşıyorsa. Tabii ki Misakımillî sınırları nereye kadardır? Nerede yaşıyorsak oraya kadardır. Biz bunu yadırgamıyoruz ve şunu da eklemek istiyorum: Yalnız biz bu kimlik konusunda fazla bir şey söylemek istemiyoruz. Sayın arkadaşımız Sebahat Hanım da anlattı. Bu kimlik, dil konusu da yani dil başlı başına bir araştırma isteyen bir şey. İnsanlar arasında bugün dostluğu da geliştiren, pekiştiren dildir. Kürtlerin dili Kürtçedir, coğrafyası Kürdistan'dır. Gidin bakın o çiçeklere verilen ad, o coğrafyaya verilen isim hepsi değişik. Yani nasıl şimdi siz Orta Asya'dan gelince biz Orta Asya demeyelim, demeyelim yani burada bu terimler söylenirken biz isim koymamışız, koymadık da, emin olun koymadık. Şimdi, ben İstanbul'a gidip bir isim verememki yani ben gelip Yozgat'a ayrı bir isim verememe, oradaki halk, siz diyorsunuz ya, oradaki halk vermiş, orada yaşamış, orada gözünü açmış, orada oksijeni teneffüs etmiş. Bunlar ona bir

kimlik olarak kazandırılmış. Bugün bu halk dört parçaya bölünmüş, her bir parçasını da kendine özgü, kendi denetiminde tutup asimile etmiştir. İranlılar yapmıştır, Iraklılar yapmıştır, Suriye yapmıştır, Türkiye yapmıştır. Bu bir gerçek, bu bir gerçek. Bir insanı dört parçaya bölerseniz o insanın kültürü, dili, zenginliği nerede kalır? Ben diyorum ki belki Orta Doğu'da en etkin dil, en zengin oluşundan dolayı bugüne kadar kendini var etmiştir. Bugün düşünün, yani yüzlerce kanal var, yüzlerce kitap yazılmış, üniversiteler var, okullar var, hiçbiri asimilasyona tabi tutulmamış. Gidin bir Yozgatlıya sorun, "Siz nerelisiniz?" derseniz, "Ben Yozgat'ın köyündenim." der. Git bir Bitlisliye sor "…"(x) Net söylüyor, net, hiçbir şeye evirmeden çevirmeden net söylüyor. Bu ne demektir? Şunu söyleyeyim: Artık Kürtler, ben ezilerek, sömürülerek, horlanarak yaşamak istemiyorum, kendim olmak istemiyorum, benim dilim Kürtçedir… Bu Kürtçe dört parçada dört lehçe oluşturmaya çalışılmış. Tabii ki biliyoruz, bu proje üzerinde uzmanlık yapanlar biliyor. Bir dilin ne zaman yani bir lehçe bir dilin bilinmediği bir dönemde ayrılmasıdır. Bunu kimse kestiremez ama coğrafik olarak şu şey yani İstanbul Türkçesini biliyorsunuz kabul ediyoruz, Türkçede öyle söyleniyor, biz de Cizre Kürtçesini kabul ediyoruz. Yani şu demektir: Yani bugün Cizre Botan'a giderseniz, siz Cizre Botan'a "İstanbul Türkçesiyle konuş." derseniz çok fazla anlaşılır değil. Ama gidin sorun, kendi dilinden bir tek cümle değişmemiştir.

Bakın, Türkçede o kadar zaman içerisinde o kadar cümleler edinilmiş, yeni cümleler edinilmiş ki Kürtçeye gidin bakın yani onu inceleyin, 85 bin tane cümleden oluşuyor ama hiçbir bilim adamı bunu kabul etmiyor, hiçbiri kabul etmiyor. Peki, o zaman nasıl bir inanç bana gelecek? Bilim insanının tarafsız olması gerekir, gerçekleri objektif olarak söylemesi gerekir. Bu açıdan dil çok önemli. Dil üzerinde fazla bence tartışmamak gerekir. Kimse kendinden doğal olarak bir dil öğrenemiyor.

Ben şimdi soruyorum: Siz İngilizceyi doğal olarak nasıl öğrenebilirsiniz? Mümkün değil. Ama biliyoruz, bir çocuk ana rahmine düştükten sonra, beş aydan sonra o ana ne hissediyorsa, ne düşünüyorsa, hangi dili konuşuyorsa o dille kendini ifade eder, kimse buna öğretmez. Ben Bitlis'te doğdum, Mutki'de doğdum. Tabii doğru, benim lehçem, ana lehçem Zazacadır. Biliyorum ben nereden geldiğimi, Revanduz'dan geldiğimi, oradan dağıldığımızı. Moğol istilasından sonra, tabii ki feodal devlet biçiminde yaşadığımız için, oradan ailemiz böyle bir baskıya uğrayarak… Cizre Botan'dan Mutki'nin en yüksek, en doruk dağlarında Zazalar yaşıyor. Yani demin dediğiniz şey orada yaşanıyor ve hiçbir etkide de olmamışız. Zaman zaman ben Kırmanciyeyi gelen gelinlerden öğrenmişim köye. 1960 yılına kadar, 65'e kadar dışarıdan kapalı bir şeydi yani bir ekonomi, ne dersiniz ona, bir böyle alım, böyle birbirine sosyolojik ilişkileri de çok kıttı çünkü dağlar yüksek, yol yok, geçit vermiyor, o açıdan. Orada evlenmeler veya yani insanlar orada birlikte yaşamalarının koşullarından… Sonradan yolların açılması… Onun için Fevzi Çakmak şöyle söylüyor bir raporunda: "Sakın ha, oralara yol yapmayın, okul gitmesin, yol yaparsanız Ruslar çabuk işgal eder. Okul yapmayın bunların gözleri açılır." Şimdi, böyle bir anlayış. İsmet İnönü de diyor ki: "Aman aman Bitlislileri hiçbir zaman müdür yapmayın, eğer bir görev vereceksenız ikinci bir konumda bulundurun."

Bu açıdan, bunları söylerken Zazalık bir dil değildir, bir lehçedir çünkü lehçe oluşu, biliyoruz, bir dilin bilinmeyen bir döneminden kopuşudur. Dilin özellikleri vardır, onun formolojik yapıları vardır, onun filolojik yapıları vardır, fonetik yapısı vardır. O açıdan yani böyle elmayla armudu birbirine karıştırıp tekrar toplamamızın bir anlamı yok. Doğrudur, 1920 Anayasası'nın gerçekten gerçekleşmesi, orada da ne Türklükten ne Kürtlükten söz etmiyor ama birlikte yaşamanın koşullarını buluyorlar. 1924'ten sonra bu tekçi, retçi anlayış bizi bugüne kadar getirdi. 50 bin insanımız yaşamını yitirdi, 17 bin insanımız faili meçhule gitti, 5 milyon insanımız sürgün edildi, 4 bin köyümüz boşaltıldı. Şimdi de boşaltmanız bir problemdir.

Biliyorsunuz ki koruculuk sistemi çok tehlikeli bir sistemdir. Şimdi, adam köyüne dönmek istiyor, bırakmıyor, tutmuş köyü, işgal etmiş, işgal etmiş, ormanları kesiyor.

Şimdi, bakın, yani militan güçler çekildikten sonra şimdi de ormanlara dadanmışlar. Herkes bir motor almış, bu ağaç kesen motorlar almış, dağlara yükselmiş. Niye? İşte bir şeyim yok yani o ağacı kesip… Peki, böyle bir doğanın böyle bir ekolojik tahribat böyle devam ederse… E, şimdi, toprağına sahip çıkma, diline sahip çıkma, kültürüne sahip çıkma, senin insan olarak daha neyi yaşamak istiyorsun?

Teşekkür ederim.

Uzattım, kusura bakmayın.

BAŞKAN – Estağfurullah.

Çok teşekkürler.

(x) Bu bölümde Hatip tarafından Türkçe olmayan bir dille birtakım kelimeler ifade edildi.

Hüsamettin Hocam, zannettim ki bütün meseleleri bu diskurla bitireceksiniz.

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Bazen birbirinin artçısıdır biliyorsunuz.

BAŞKAN – Vallahi ilhamla konuşuyorsunuz. Gerek Sebahat Hanım'ın gerek sizin konuşma üsluplarınız da benziyor. Arada es yok, es.

Erol Bey, buyurun.

EROL DORA (Mardin) – Ben de hocama teşekkür ediyorum.

Yapmış olduğu analizlerde gerçekten 1923'te kurulmuş olan ulus devlet paradigmasına yönelik olarak eleştirilerini bir bakıma bilimsel bir anlamda yapabilmiştir fakat çözüm önerileri konusunda Türkiye'deki sorunları çözümleyebilecek net öneriler ortaya koyamamıştır diye düşünüyorum.

Bir de dedi ki: "Cumhuriyet tarihi boyunca…" Tabii ki şu tespiti çok doğrudur: Cumhuriyet kurulduğunda oradaki "Türklük" terimi, tanımının yalnız Türk ve Müslüman olanları kapsadığını söylüyor kendi araştırmalarında. Bana göre bu da doğru bir tespittir çünkü azınlıklar, biliyorsunuz, hocamın da belirttiği gibi "Bunlar zamanla işte zaten göç ettirilecekler, nüfusları azalacak ve bitecekler." diye öyle bana göre bir kurgulama yapılmıştı. Bu biraz da belki Osmanlının da bir devamıydı yani Osmanlıda da biliyorsunuz millet sistemi vardı Hocamın belirttiği gibi. İşte Müslümanlar bir millet olarak algılanıyordu, gayrimüslimler de işte Ermeni milleti, Süryani milleti, Rum milletti, Yahudi milleti diye tarihte bu şekilde bir yönetim şekli vardı. Farklı halklar dinlerine göre millet sistemine ayrılmışlardı. Bu açıdan getirmiş olduğu tespitler de doğrudur. O açıdan da bugünkü Anayasa'yı ve cumhuriyetle birlikte kurulmuş olan ulus devlet paradigmasının eriştirilmesi yönünden bunlar doğru tespitlerdir ama şimdi nasıl yapalım da bu paradigmaya alternatif nasıl yeni bir model oluşturalım ki Türkiye'deki sorunlarımızı çözümleyebilelim? Mesela hocamız "1930'larda Türklük tanımı sınırları etnik değildi ama içeriği etnikti." diyor. Şimdi, bu, tabii ki çok teknik bir tanımlamadır. Bana göre, sınırları da etnikti, içeriği de etnikti çünkü biliyorsunuz hem tarihe baktığımızda, okullarda okutulan tarih kitaplarına baktığımızda, bir de devletin uygulamış olduğu bütün politikalara baktığımızda tek ırkı yücelten ve o ırkın dışında diğer Türkiye'de yaşan örneğin Kürtlerin herhangi bir tarihi Türkiye'de anlatılamamıştır. Demek ki bu münhasıran tek ırka yönelik olarak bir paradigmaydı. Benim görebildiğim budur. O açıdan, sayın hocamın getirmiş olduğu yeni bir öneriye göre diyor ki: "Bu sefer "Türk milleti" kavramı, tanımı üzerinde tekrar bir birliktelik oluşturabiliriz."

Şimdi, bu "Türklük" kavramı insanlarımızı daima tarihî süreç içerisinde dıştaladığından dolayı ve şimdiye kadar pratikte de yalnız Türk ırkını bana göre baz aldığından dolayı bunun artık kendi farklı etnik gruplarımıza, farklı inanç gruplarına ve diğer farklı halklara anlatabilmemiz ve onları bu konuda ikna edebilmemiz zordur diye düşünüyorum.

Şimdi, burada, eğer biz yeni bir demokratik ulus, demokratik devlet inşa edeceksek bizim sorunlarımızı hangi modeller çözümler, onların üzerinde kafa yormamız gerektiğine ben inanıyorum. Dolayısıyla, mesela, Hocam biraz eleştirdi ama bana göre "Türkiye ulusu" daha kapsayıcıdır yani bugün "Türkiye ulusu"nu kabul ettiğimizde bugün Kürtler de bunu kabul edeceklerdir, işte Pomaklar da, belki Çerkezler de bunu kabul edecektir. Şimdi, bizim tekrar iradi bir birliktelik yaratabilmemiz için nelerin, hangi modellerin, paradigmaların bizim sorunlarımızı çözümleyebileceği noktasında düşünmemiz gerektiğine inanıyoruz.

Ben, burada "Türkiye ulusu"nun daha kapsayıcı ve hiçbir etnik halkta rahatsızlık yaratmayacak bir tanım olduğuna inanıyorum. Hocamızın da zaten araştırmasında belirttiği gibi "İşte 'Türk milleti'ni ortak siyasal bir kimlik olarak kabul edebiliriz ama diğer kimlikler bunu kabul etmek zorunda değiller." diyor ve "Şu anki araştırmalara göre de zaten Türkiye'nin yüzde 19'u da bu kimliği bile, 'Türk milleti' kimliğini bile kabul etmemektedir." diyor.

Eğer şimdi biz yeniden bir demokratik cumhuriyet inşa edeceksek ve bu iradi olacaksa neden tekrar pürüzlü bir şekilde bu modeli oluşturalım? O zaman, yeni bir seçenek, yeni bir alternatif, işte "Türkiye ulusu" olabilir diye düşünüyorum. Mesela bugün İsviçre'yi örnek verecek olursak, İsviçre, demokratik siyasal bir ulus yapılanması çerçevesinde oluşmuştur ve orada, biliyorsunuz, kaç tane de resmî dil vardır ve herkesin etnik yapısına, diline, kültürüne saygı gösterildiğinden dolayı İsviçre'de herkes İsviçre ulusunun bir ferdidir ve herkes yurtseverdir İsviçre'de.

Şimdi, biz, Türkiye'de de, hocamızın da zaten zikrettiği gibi, devlet, işte gayrimüslimleri, bunların daha sonra bitecekleri üzerine bir tahayyülde bulunmuştur. Diğer bütün Müslüman etnik grupları da zaman içerisinde asimile edip, dolayısıyla Türkiye'de tek kimlik inşası üzerine bir ulus devlet inşa edeceğini devlet varsaymıştır ama günümüze geldiğimizde sayın hocam diyor ki: "Bu kimliklerin çoğu zaten, örneğin Pomaklar, Çerkezler, diğer İslami gruplar, Kürtler ve Aleviler dışında diğer bütün İslami kimlikler zaman içinde çoğu zaten asimilasyona uğramıştır." Zaten Sayın Başbakanımız da ne dedi? "Asimilasyon bir insanlık suçudur." Bizde

tabii ki ne kadar asimilasyon olmuşsa bile biz bunları mahkûm etmemiz gerekir. Bizim amacımız bütün farklı kimliklerin, inançların -ki dinî referanslara çok vurgu yapılmaktadır- şimdi özellikle "Semavi dinlerde bütün kâinatı yaratan, bütün insanları yaratan Allah'tır." diyoruz ve Allah mutlaktır, her şey onun iradesiyle yaratılmıştır. Doğaldır ki, demek ki Allah isteseydi hepimizi Müslüman ve Türk olarak yaratabilirdi ama bugün yalnız Türkiye'mize baktığımızda bu kadar farklı etnik grup ve inanç var. Demek ki Allah'ın iradesi de bu şekilde tecelli etmiştir. En azından dine inananlar açısından bir referans bile alacak olursak Allah'ın iradesine saygı göstermemiz gerektiğine inanıyoruz. Dolayısıyla bugün Kürtçeye olsun, Çerkezceye olsun, Pomakça, herhangi bir farklı dile ve etnik yapıya da itiraz ettiğimizde aynı zamanda yaratıcının da iradesine karşı geldiğimizi de her zaman düşünmemiz gerektiğine inanıyorum ben.

İşte bu açıdan hocama da soruyorum: Soru 1) Türkiye ulusu etrafında daha olabilirlik üzerine yeni bir iradi birliktelik yaratamaz mıyız? Sorum bu.

2'ncisi de ana diller konusunda… Hocamız tabii ki ana dillerin temel bir hak ve özgürlük olduğunu vurgulamaktadır, bu teşhisi tabii ki doğrudur ama bu yalnız Kürtçe için değil, bütün Türkiye'deki var olan diller için böyle bir saptama yapmaktadır. Bu da doğrudur ama işte Kürtlerin, işte diğer diyelim Arapların yahut da farklı, Laz olabilir bu, Süryani olabilir, başka bir etnik gruptan da olabilir, yoğun olarak bulundukları yerde ve talep etmeleri durumunda sağlık ve diğer idari yani kamusal hizmetlerin de bu dillerde verilebileceğine dair böyle bir önerisi vardır. Bu da tabii demokratik bir öneridir ama bizim burada bana göre sorunlarımızı çözümleyebilecek esas olarak ana dilde eğitimin bütün diller için özgürleştirilmesidir, bu konudaki anayasal hiçbir sınırlamanın olmamasıdır.

Bugün Kürt sorununun da en büyük unsurlarından birisi budur. Bazıları tabii ki Türkiye'de diyor ki: "Efendim, eğer biz ana dillerde eğitime müsamaha edersek, bunu kabul edersek o zaman Türkiye bölünebilir." Şimdi, biz, korkular üzerine, bu tür sendromlar üzerine geleceğimizi inşa edemeyiz. Bana göre, ana dilde eğitimi yasaklamakla esas biz bölünmeye sebebiyet vermiş oluruz. Eğer bütün vatandaşlarımızın gönüllü birer vatandaş olmalarını istiyorsak, hepimizin iradi bir birliktelik ve biz halkların kardeşliğine gerçek anlamda inanıyorsak bir kere temel hak ve özgürlükler konusunda müzakere etmememiz gerektiğine inanıyoruz ve bu tür doğal haklar zaten müzakerelerin de konusu olamaz. Bana göre, eğer bugün Kürtçe başta olmak üzere diğer bütün dillerde ana dilde eğitim de serbest olursa bütün vatandaşlarımız daha birliktelik ve bağlılık hissedeceklerdir ve esas zorunlu olan bütün vatandaşlarımızın da birer gönüllü vatandaşla evrilmeleri noktasında da ileri bir adım olacaktır.

Tabii, hocamız araştırmasında net belirtmemiştir, ana dilde eğitime kesin bir vurgusu yoktur. Ana dil konusundaki düşüncesini de öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Teşekkürler.

EROL DORA (Mardin) – İkinci çok önemli bir noktayı hocamız belirtti, dedi ki: "Cumhuriyet tarihi boyunca hiçbir zaman gayrimüslimler milletvekili olamamışlardı." Öyle bir tespitiniz vardır. Demokrat Parti zamanında Rum ve Ermeni milletvekilleri vardı. Zakar diye bir milletvekili Yassıada'da ölmüştür. Tansu Çiller zamanında da bir Yahudi milletvekili vardı. Bugün de Mecliste ben Süryani halkından bir bireyim. Dolayısıyla bunlar… Fakat bu, bu partilerin tercihleriyle ilgili bir olaydır yoksa Türkiye'deki cumhuriyet, ulusal devlet paradigmasıyla bir ilgisi yoktur diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) - Çok kısaca…

Sadece Birinci Meclisten bahsediyordum, sadece 1920'deki Birinci Mecliste gayrimüslim… Sonra tabii ki var.

BAŞKAN – Tashih etmiş olduk.

Buyurun Abdulkerim Bey…

ABDULKERİM GÖK (Şanlıurfa) – Sayın Hocam, ben de teşekkür ediyorum.

Şimdi, tabii, benim yapacağım konuşma daha çok bir iki katkı anlamında olacak, daha önceki burada yapılan sunumlara da belki birtakım referanslar olacak.

Şimdi, benden önceki değerli konuşmacı şöyle dedi: Doğrudur, kurgular üzerinden ülkenin bölünmesi… Oradan başlayayım. Bir evin temelinde su akıyorsa onu gizlemek evin temelinin çökmesine yol açar ama orada su akıyor deyip onun üzerine gitmek ise bana göre o temeli sağlamlaştırmaktır. Şu anda, bu ülkedeki yapılan bu tartışmalar aslında bu temelin sağlamlaşması adınadır. Bugüne kadar bu tartışmaların yapılmaması aslında bölünmenin ve o korku ve sendromlar üzerinden yürütülen belki o resmî ideolojinin oluşturduğu bir yapıydı, özellikle onu vurgulamak istiyoruz.

Bir diğeri de bizim ülkemizdeki bu tür sıkıntı ve sorunlar AK PARTİ iktidarları öncesinde yurt dışında tartışılırdı ne hikmetse, biz kendi ülkemizde tartışamazdık. Eğitim hakkı elinden alınan insanlar yurt dışında eğitim almaya giderlerdi. Görüş ve düşüncelerini yurt dışı seyahatlerde yaparlardı, yurt dışından mesajlarını verirlerdi insanlar. Dolayısıyla ülkemizde demokrasinin veya vesayetçi anlayışın bir yapısı söz konusuydu. Bunu, küreselleşen dünyada Avrupa Birliğine üye ülkeler veya "süper devlet" dediğimiz Amerika bu tartışmaları çok daha öncesinden yapıp sorunlarını hallettiler. Ondan dolayı ülkemizde sıkıntı ve sorunlar korkular ve sendromlar üzerinden götürüldü, sorun bugüne kadar getirildi. Eğer ki bu sorun çok öncesinde tartışılsaydı biz bugün ekonomik kalkınmayı, ekonomik büyümeyi, 2023 vizyonuna hedef koyduklarımızı tartışıyor olacaktık masada. Dolayısıyla bunları bitirmemiz lazım.

Burada çok şey konuşuldu. Vatandaşlık tanımı üzerinden gidiliyor. Bahsedildi, altını çizerek ifade edeyim, sorun bir insanlık sorunu, ortada, son derece vicdanlar sızlıyor ama herkes bütün toplumu kapsayıcı ve herkesin kendini eşit bir şekilde gördüğü bir anayasal tanımlama isterken sadece nüans ve belki de kavramsal bir yerde sıkışmış duruyoruz. Aslında hepimiz aynı yerdeyiz, hiçbir sıkıntı yok. Bu masanın dışındakilere de sorarsak aynı şeyi ifade ediyorlar. Fakat bazıları aynı şeyi yıllarca ifade ettiler: "Kürtler, Türkler kardeştir, onlar da vergilerini ödediler, biz de ödedik, hepimiz askerlik yaptık…" Ama bu masanın etrafında sorunu tartışmaya gelince şu anda onlar yok. O kutsal çatı altında birileri onları ifade etti hep yıllarca. Dolayısıyla samimiyet testinden geçiyor. Kim samimiydi, kim sırt sıvazladı "Kürt Mehmet nöbete" dedi, o da bu masanın etrafından anlaşılıyor aslında, bunu da ortaya koyalım.

Ret, inkâr ve asimilasyon; Sayın Başbakanımız hep gündeme aldı ve hâlâ da aynı çizgideyiz. Tersten okursak, ret de oldu, inkâr da oldu, asimilasyon da oldu demektir yani bu ülkede ve insanları yok saydınız. Dolayısıyla tarihimizle bir manada yüzleşiyoruz. 1921 Anayasası'na bir gönderide bulundu Sayın Metiner. Doğru, 1921'de vatandaşlık tanımı yok ancak Değerli Hocamdan önceki diğer konuşmacı hocalarımızı da dinlerken onlar da şöyle bir tespitte bulundular, işte, onları tartışıyoruz, hep beraber koyacağız ortaya; biz bu boşluğu oluşturmama adına vatandaşlık tanımını yapmalıyız ki daha sonra suistimal edilmesin. O manada size katılıyorum. Hangisine katılıyorum? Vatandaşlık tanımının yapılmasına katılıyorum ama dediğim gibi herkesi kucaklayıcı, bir diğerini ötekileştirmeyen, ırkları, dinleri, dilleri, renkleri ayrıştırmayan, herkesin kendini kabul gördüğü ve ırkçılığın olmadığı bir boyuttaki bir tanımdan bahsediyoruz. Artık bu ülkenin akademisyenleri var, yetişmiş beşerî sermayesi var, insan beyni var. Bu tanımı da rahatlıkla eğer ki niyetlerimizi, eğer ki ön yargılarımızı arka plana bırakırsak hemen ortaya koyabiliriz, bu masanın etrafındakiler de koyabilir.

Bir diğer örnek vereceğim ve uzatmayacağım. Eşlerin bir apartmandaki hayatı, karı-koca, bunların sıkıntı ve sorunları ve problemleri… Bunlar tartışıyorlar, gün oluyor çocukları duyuyor. Tabii, tartışırken ses yükseliyor fakat sonrasında o kadar büyüyor ki kapı komşusu duyuyor. Sonrasında bu sesi apartman duyuyor, yetmiyor, mahalleli duyuyor veya şehir duyuyor ama bu karı-koca sonra meselelerini bırakıyorlar ve diyorlar ki: "Bizi niçin tartışıyorlar?" Asıl mesele ilk gün kendileri özgür bir ortamda sorunlarını ciddi bir şekilde kabul edip üzerine gitselerdi başkası onları tartışmazdı. Eğer ki birilerinin bizi tartışmasını istemiyorsak, ülkemizin temel sorunlarını… Burada sadece "tek ırka yönelik" diye bir kavram kullanıldı. Açıkçası -kendi şahsi düşüncemdir- bu ülkede birçok vesayetçi, birçok bastırılmış, birçok zapturapt altına alınmış, insanların dili, dini, rengi tartışma konusu olmuş ama sorunlar bugüne kadar gelmiş. Demek ki sorun demokratik bir yapı, demokratik bir oluşum ve yönetsel bir sorun. Bugünkü bütün tartıştıklarımız aslında oluşturulmuş olan yönetim anlayışı. "Kalkınmamış ülkeler yoktur, iyi yönetilmeyen ülkeler vardır." diyor Abraham Lincoln. Dolayısıyla kaynaklar önemli ama bu kaynakların yönetimi aslında kaynakların kendisinden çok daha önemli. Çünkü geriye dönüp baktığımızda kıt olan kaynaklarla toplumları kaosa götüren bir yönetim anlayışı ama geldiğimiz nokta ise IMF'nin borçlarını bitirmiş, kişi başı gelir dağılımını bir yere taşımış ve bugün 2023 vizyonunu ortaya koymuş, âdeta on yılını görebilecek ve dış ülkelerde de itibarı son derece yüksek bir ülke konumuna geldik. Dolayısıyla Türkiye artık bundan sonra iyi yönetilmeye başlanıyor ve bu sorunlarımızı özgürce, akademik bir çerçevede, son derece dili ve haklılığı yerinde olan ifadelerle inşallah hep beraber çözmüş olacağız.

Ben de Değerli Hocama katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Çok teşekkürler.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Kısa bir düzeltme yapabilir miyim?

BAŞKAN – Sebahat Hanım, az bir katkı galiba.

Buyurun.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Evet, iki dakika.

Arkadaşımızın söz ettiği, önce bu karı-koca meselesine değinelim. Burada ilginç tabirler kullanılıyor. Kürt sorunu böyle karı-koca tartışmalarıyla çözülecek bir durum değil yani hani.

BAŞKAN – Analoji yanlış diyorsunuz.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Evet yanlış çok yani ama şunu biliyoruz tabii biz: Hep Kürtleri ifade ederken "Benim arkadaşım Kürt'tü -bilmem- eşi Kürt'tü, komşusu Kürt'tü, onlar iyiydi ama diğerleri…" Bu terminolojiden çıkıp eşit haklar meselesinde kurarsak iyi olur diye düşünüyorum. O örnek olmadı diye düşünüyorum ama...

ABDULKERİM GÖK (Şanlıurfa) – Örneği biz sonra beraber tartışalım.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Başka bir fıkra var şeyde: Bir Kürt, bir Ermeni, bir Türk bir bahçeye girmişler, bir Türk'ün bahçesine. Önce o bahçe sahibi Ermeni'yi dövmüş, demiş ki: "Siz Müslümanlar almışsınız bu Ermeni'yi yanınıza, gelip bir Müslüman'ın bahçesine giriyorsunuz. Ayıp değil mi?" diye onu dövmüş. Diğerleri ses çıkarmamış. Sonra gelmiş Kürt'ü dövmüş, demiş: "Sen bir Türk'ün bahçesine girmeye utanmıyor musun? Geldin benim bahçeme, bir Türk'ün bahçesine giriyorsun." diye onu da dövmüş. Sonra Türk'e gelmiş, demiş ki: "Sen bir Türk olarak utanmıyor musun, gelip bir Türk'ün, kendi bahçene şey…" diye… Türk ile Kürt demişler ki: "Aslında biz o Ermeni'yi dövdürmeyecektik." Mesele bu bence yani o açıdan daha belki politik bir şey olabilir.

Siz dediniz ya: "Türkiye Cumhuriyeti tarihinde -bilgi düzeltmesi için söz aldım- sadece bizim dönemimizde Kürt sorununun çözümüne dair adım atıldı." Ben küçümsemiyorum AKP'nin…

ABDULKERİM GÖK (Şanlıurfa) – "AK PARTİ"nin…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Bu terime kızıyorsunuz ama sorun değil AK PARTİ'nin öyle diyeyim.

ABDULKERİM GÖK (Şanlıurfa) – Bana göre. Kızmıyorum ama siz onu ortak kullanıyorsunuz.

BAŞKAN – Yok, yok, Sebahat Hanım "AK PARTİ" diyebilir canım.

ABDULKERİM GÖK (Şanlıurfa) – AK PARTİ'nin -benim için sorun yok, insan kendisini nasıl tanımlıyorsa, o açıdan hani bir şey tanımlamak için söylemiyorum- bu sorunla ilgilendiği konusu önemli, siyasi irade göstermiş olmasının da önemli olduğunu düşünüyorum. Ama mesela 1993'ten bugüne yani aslında her Hükûmet, Sayın Başbakan da ifade etti arşivlere ki bugün Milliyetçi Hareket Partisi Başkanına ifade ederken "Sizin döneminizde de Sayın Öcalan'la görüşülmedi mi?" falan tartışmasını yürütürken orada da var. Mesela Özal'la görüşme 1993'te yapılıyor, ilk resmî diyaloğu kuran Turgut Özal'ın kendisi ama ne yazık ki daha sonra Özal işte, öldü mü, öldürüldü mü tartışması yapılıyor. Sayın Erbakan'la aslında bir diyalog kuruluyor Kürt sorununun çözümü konusunda. Belki bunları da tartışabiliriz, aslında bilmiyorum bu arşivleri isteme şeyimiz var mı Komisyon olarak çünkü bunlar önemli. Niye tıkandı mesela bu görüşmeler?

BAŞKAN – Arşivleri isteriz tabii, ne varsa isteriz.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Sonra Sayın Erbakan işte iktidardan düştü, arkasından mesela Bülent Ecevit de bu şeyle ilgilendi yani 1999'da Sayın Öcalan Türkiye'ye getirildiğinde "Niye Öcalan'ı bize verdiler, biz anlamadık." diye soran bir Başbakan. Dolayısıyla hani bugüne kadar… Çünkü bunun tek nedeni şeyle değil, çünkü Kürtler itiraz ediyor, bir savaş var, çatışma var ve buna karşı Hükûmet bir şekilde kendisine yani zorlandığı için şey yapmak durumunda. O açıdan yani sadece AKP döneminde geliştirilmiş bir durum yok. Şimdi ama daha şanslıyız. Mesela bir Kürt partisi olmasa da Kürtler adına, hep dışarıda Kürt partisi olarak deklare ediliyoruz ama…

BAŞKAN – Aman, aman Kürt partisi demeyelim, yanlış çağrışımlar olur.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Evet, evet, onu diyorum hani biz öyle çağrıştırılıyoruz ya öyle olmadığı hâlde, Kürtler adına söz söyleyen yani Kürtlerin direkt temsilcisi diyeceğimiz insanların da burada olması, iki dönemdir hani yüzde 10 seçim barajına rağmen Parlamentoda olması, AKP'nin, Sayın Başbakanın 2005 yılında Diyarbakır'da söylediği aslında sonra zamanında daha iyi gereğini yapsaydı bugüne kadar uzamayacak o "Kürt sorunu vardır, benim de sorunumdur." sözünün kendisi bir şekilde bu süreci başlattı diye düşünüyorum. Yoksa aslında cumhuriyetin kuruluşundan beri var olan bu soruna ilk kez belki siyasi çözüm arıyoruz. Sadece bu şeyi düzeltmek istedim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Teşekkürler.

En son, ben de birkaç cümle edip daha sonra sözü size vereceğim.

Sebahat Hanım, Kürt-Türk-Ermeni hikâyesi anlattı. Ben de Mevlânâ'dan yine bir Kürt-Türk-Ermeni hikâyesi anlatayım, aktörler yine aynı.

FATOŞ GÜRKAN (Adana) – Ben de anlatacağım ama anlatmayayım.

BAŞKAN – Yolda beraber gidiyorlarmış, demişler ki: "İlk şehirde ne alalım?" Kürt Kürtçe "üzüm" demiş, Türk Türkçe "üzüm" demiş, Ermeni Ermenice "üzüm" demiş, başlamışlar kavgaya çünkü aynı şeyi istemiyorlar herkes kendi dilince söyleyince. Sonra şehirde dükkâna gitmişler, demişler ki: "İşte, ben şunu istiyorum." Herkes kendi dilince istemiş. Dükkâncı üç dili de biliyormuş, demiş ki: "Hepiniz üzüm istiyorsunuz. Buyurun, anlaştınız." Şimdi, inşallah dükkâncı vardır.

Bir de…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Ortak dil kullanabiliriz Sayın Başkan, bulabiliriz diye düşünüyorum.

BAŞKAN – Evet, tabii, şifahi imkânları kullanırken hem Sebahat Hanım'ın anlattığı örneği hem bu örneği hatırlamakta fayda var.

Bu hakikat meselesi, malum çok tartışmalı bir konu. Wittgenstein'ın hakikate ilişkin bir anekdotla üzerinden tanımı vardır. Aralarda bir yerdedir hakikat; bir matematiksel kesinlik, "3x3=9" değildir çünkü insanların sosyal hayatı, tutumları, öğretileri, beklentileri, umutları vesaire her şeyi aralarda bir yerde ancak üst üste getirilebilir. Bizim de "aralarda bir yerde"yi bulmamız lazım. Bunun için de biraz yerleşik senaryolardan, yerleşik dillerden, yerleşik alışkanlıklardan vazgeçerek yeni bir dil kurabilme becerisini göstermemiz lazım yoksa herkes kendi türküsünü söylerse anlaşmakta zorlanırız.

Akademik dil ile siyasi dil arasındaki farkı teorik olarak biliyordum, pratikte de gördüm. Ben de akademik hayattan geldim. Akademik olarak doğru olan siyasette doğru olmayabiliyor, aslında her ikisinin kendine has avantajları, dezavantajları var. Japon kimliğinin temel unsuru imparatordur malum. İki bin beş yüz yıllık bir tarihi var. Japonlar kendilerini imparatorluk üzerinden tanımlarlar. Japonların öteki kimliği de bir parça Korelilerdir, çok anlaşamazlar Korelilerle. Biraz önce siz Korelilere ilişkin bir örnek de verdiniz. 1950'lerde yapılan arkeolojik çalışmalarda bilimsel olarak -bunun altını çiziyorum- Japon imparatorunun eski zamanlarda Koreli olabileceğine dair bazı veriler buluyorlar. Ne talihsizlik! Bilimsel bir talihsizlik ve hemen kazılar durduruluyor çünkü insanlar bilimsel gerçekliği istemiyorlar, insanlar yerleşik alışkanlıkları tahkim edecek bilimi istiyorlar. O yüzden akademik olan ile bilim ayrılır.

Biz hakikaten bilimsel olanı mı istiyoruz? Her zaman "bilim" diyoruz. Mesela biraz önce dile ilişkin bilim dedik. Yine bilimsel dil analizleriyle bir zamanlar birileri Kürtçenin bir dil olmadığını söylüyorlardı, diyorlardı ki: "Kürtçe, işte, Farsça, Türkçe, Arapça karışık bir dildir." Bilim çok çeşitli işlere de yarayabilir. Bilim bütünüyle nesnel de değildir. Ziya Gökalp'ın meşhur sözünü biraz önce Hüsamettin Bey ifade etti: "Vatan Türklere ne Türkiye'dir ne Türkistan, vatan büyük ve müebbet bir ülkedir; Turan." Türklere ne diyor? "Turan'ı kurun." diyor. Gökalp bunu 20'nci yüzyılın başlarında söyledi. Elli yıl önce Arminius Vambery "Kuruni Vusta'da Bir Sahte Dervişin Seyahati" kitabında toparladığı hatıralarında Orta Asya'ya gittiğinde Turan'a işaret edecek herhangi bir veri bulamamıştı çünkü sosyal gerçeklik ile Gökalp'in biraz sosyoloji, biraz ideoloji o çerçevede sanki geçmişte varmış gibi geleceğe yapmış olduğu projeksiyon birbiriyle örtüşmüyor. Turan diye bir şey yok ama kurmak istiyorlar, kuramadılar. Enver Paşa, o büyük ve kahraman insan da aynı rüyayla gitti ama olmadı.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – "Büyük bir kahraman" demeyelim isterseniz Enver Paşa'ya.

BAŞKAN – Yok, kahramanlığı vardır. "Kahramanlık" şöyle ki yani tek bir jest bile insanları kahraman yapmaya yeter. Üstelik de aynı kafadan olmaları gerekmez, kahramanlara saygı gerekir. Çegan tepelerinde kendisini saran orduya karşı 50 kişilik arkadaş grubuyla hücum ederek şehit düşmesi önemlidir. Hatalar, tabii ki, Sarıkamış bir faciadır.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – "Hata" diyemeyiz yani 1915…

BAŞKAN – Şimdi, şöyle: Tabii, 1915'e girmeyelim.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Gelmeyelim işte, bu yüzden de kahraman ilan etmeyelim.

BAŞKAN – Şimdi, bakın, Turancılık için söylediğim ve esasen arkadaşların çok da itiraz etmediği husus aslında Kürt meselesi için de söz konusu. Nasıl söz konusu? Geçmişe doğru gidersek bugün dörde bölünmüş, dörde ayrılmış denilen Kürt coğrafyasının bir olduğu, bütünlüklü olduğu, tek bir siyasi çatı altında toplandığı hiçbir tarih yok, yok.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Var, var. Kasrı Şirin'le Kürdistan coğrafyası ikiye ayrılıyor. O tarih şeyine girmeyelim Sayın Başkan.

BAŞKAN – Hayır, hayır, izin verirseniz, şunu demek istiyorum: Akademik olan ile…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Ama bakın, hiçbir tarih demiyor da beş bin yıldır biz bu topraklarda yaşıyoruz.

BAŞKAN – Hayır, burada yaşamak ayrı bir şey, ben Kürtler yaşamıyor demedim, asla, Kürtler var tabii, İran'da da var Kürtler, Irak'ta da var. Bu bahsettiğimiz ülkeler de modern zamanlarda çıktı, ondan önce daha farklıydı. Birleşik bir Kürt dünyasından

bahsediyorum. Aslında yapılan bir nevi Turan'a benzer şekilde bölünmüşlük metaforu üzerinden geleceğe yönelik bir birliktelik oluşturmak. Dilsel bir pratiğe atıf yapıyorum burada lütfen.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Med İmparatorluğu'nu kurmuşuz, geliştirememişiz, var yani.

BAŞKAN – Tabii, eskiye kadar gidersek bir ucu Asya'nın steplerinde, diğer ucu Avrupa'nın içinde.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – O yüzden girmeyelim yani.

BAŞKAN – Hayır, akademik olan ile politik olandaki…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Yani ulus devletimiz olmamış, doğru.

BAŞKAN – Sebahat Hanım, yani şunu demek istiyorum…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Olmasın da zaten, ulus devlet insanlığın başına beladır.

BAŞKAN – Hayır, ulus devleti bir bela olarak da görmemek lazım, zaten ulus devlet de evriliyor, dönüşüyor. Hakikaten baktığınızda 19'uncu yüzyıl gibi değil.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Ulus değil demokratik devlet olsun.

BAŞKAN – Şunu demek istiyorum ben bir yargı bildirmekten ziyade: Hani akademik bilimsel olana evrileceksek orada bambaşka bir gerçeklik var, siyasal olan üzerinden gideceksek orada da mukayeseli gerçeklikler var, tek bir gerçeklik yok. Akletmemiz bakımından söylüyorum bunu. Biz bu problemi çözerken hem akademik imkânları hem siyasal imkânları bu yüzden kullanmaya çalışıyoruz yoksa insanlar kendilerini akademik anlamdaki birtakım ifadeler, didaktik anlatımlar üzerinden tanımlamazlar; çok duyguları farklıdır, tahayyülleri farklıdır vesaire vesaire.

Şimdi, Latinlerin bir lafı vardır; "Omnis definito est periculosa" diyorlar, "Tanımlamak tehlikelidir." Hangi tanımı yaparsanız yapın eğer pratik olarak insanlar farklı siyasal dil öbeklerinde iseler, farklı bir duyarlılık, farklı ilgiler, farklı yönelimler, farklı tahayyüller içindelerse onları böyle mükemmel bir tanım altında toplamak imkânsızdır. "Türk" dersek ona itiraz edenler olur, "Türkiye" dersek ona itiraz edenler burada çok yok galiba ama onların da var olduğunu biliyoruz, değil mi? Yani onların da var olduğunu biliyoruz. Bismark'ın dediği gibi, siyaset mümkünün sanatıysa, biz, hani her zaman atıf yapılan 76 milyonu düşünerek çözeceksek bu işi her türlü duyarlılığı temsil etmeye dönük bir akletmeyle mi çalışmalıyız acaba Komisyon olarak, hepimiz için? Ben kendimi düşünürken Türkiye'nin her tarafını hesaba katan bir dille düşünmek zorundayım çünkü ancak böyle Komisyona katkı yapabilirim. Siz aynı şekilde düşünmek durumundasınız mutlak surette yani buna…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Yani o konuda haklısınız ama şöyle bir şey de var.

BAŞKAN – Affedersiniz, bir tamamlayayım isterseniz Sebahat Hanım.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Evet, yani karşılıklı… Şey için söylüyorum, bana bakarak söylediğiniz için söylüyorum.

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Hocam, bana bakar mısınız, benim de çok söyleyeceklerim var.

BAŞKAN – Benim gördüğüm, mükemmel tanımlamaları olmayacak. "Kültür" tanımının bile beş yüze yakın tanımı var. Şimdi, kendimize bir kimlik bulalım. Yani yeni bir kimlik bulduğumuzda kimse kabul etmeyecek, yerleşik kimliklere ilişkin itiraz var. Ona hayır, buna hayır, ne üzerinde anlaşacağız? Doğrusu tüm Türkiye'yi düşündüğümde bana öyle geliyor ki pratiğe ilişkin hususları düzeltmek çok önemli. Mesela çok temel bir husus güvensizliktir hakikaten. Yani yakın tarihe ilişkin tüm o göndermeler aynı zamanda geleceğe ilişkin bir güvensizlikle de bağlantılı, sırf tarihî bir olup biten olarak anlatılmıyor, aynı zamanda gelecekte benzeri olaylar yaşanacak mı, buna yönelik bir endişe de eşlik ediyor. Pratiği şekillendirmek zannediyorum insanları somut gerçeklik üzerinde birbirine yakın hâle getirecektir. Zaten biz insanların somut hayatlarını, siyasal anlayışlarını tolere edilebilir bir bağlamda birleştiremezsek onu dil oyunlarıyla birleştiremeyiz yani uygun kelimeleri bularak. Kaldı ki burada da dil mühendisliğinin doğrusu mükemmel bir tanım hedeflemekten ziyade mümkün olan ve en az maliyetli tanım üzerinden giden bir yaklaşımla düşünülmesi lazım diye düşünüyorum. Yani her şeye itiraz edecek çevreler var ama hiç olmazsa kabul edilebilir itirazlarla bir yere varmamız lazım. Şöyle ki, bunu şuradan ilhamla söylüyorum: Giovanni Sartori "Demokrasi Kuramı" isimli eserinde diyor ki: "Demokrasinin düşmanı aslında totaliterlik değildir, demokrasinin düşmanı ideal demokrasidir." Öyle bir ideal demokrasi düşünürsünüz ki gerçek demokrasiye düşman olur insanlar. Bugün de, ben de akademik hayatta siyaset bilimi dersleri verirken çocuklara diyordum: Türkiye'de demokrasi var mı? "Yok." diyorlardı hep bir ağızdan. Peki, Türkiye'de krallık mı var? diyordum. "Hayır." İmparatorluk mu var? "Hayır." Tiranlık mı var? "Hayır." Peki, ne kardeşim bu Türkiye'de olan? Sonra yine anlaşıyorduk ki iyi kötü işleyen bir demokrasi. Gerçek hayat böyle, mükemmellik yok. Mükemmel mümkünün, iyinin ve hayata ilişkin olanın düşmanıdır. Biz de o zaman bu tanımları falan düşünürken elbette dil oyunları da

buna eşlik edecek. Bu "dil oyunları"nı da lütfen yanlış anlamayalım yani uygun metaforlar bulmak. En az maliyetlisi ne olabilir şu 76 milyonu bir arada tutacak? Aslolan da bence -bunlar tabii, metaforlar çok önemli ama- o pratiği nasıl dolduracağımız, pratiği, hayatı.

Mesela sizin dediğiniz kimliklerin serbestçe kendilerini ortaya koyabilmesi, anlatabilmesi vesaire ne varsa bu tür taleplere ilişkin bunları da keşfetmeyeceğiz sonuçta, başka ülkelerde de medeni ülkelerde de var, onları da örnek model olarak alıp insanların tehdit, kaygı, paranoya bütün bunlardan kurtulabileceği bir pratiğin de yavaş yavaş adım adım oluşacağını unutmayalım. Yani insanlara dönüp "Ne korkuyorsunuz? Memleket mi bölünecek?" demekle insanları o korkudan vareste kılamıyoruz. Herkes herhâlde adım adım kurtulacak bundan. Bir kısım insanlar "Memleket bölünüyor mu?" diye korkuyor. Trakya'ya gittim cumartesi günü, Tekirdağ Çerkezköy'de konuşuyorum, insanlara bu çözüm sürecini anlatıyorum. Şimdi, bunu anlatırken herkes kendi kafasındaki gerçeklik neyse onun üzerinden bir akletmeyle davranıyor. Tabii, Çerkezköy'de insanların bilgisi ve elindeki veriler daha sınırlı, daha steril bir Türkiye'ye ait veriler. Onlara Türkiye'nin doğusunda neler yaşandığına ilişkin yakın tarihte birkaç örnek anlattığımda oradaki salonun gözyaşlarına boğulduğunu görüyorum. Bu insanlar aynı zamanda yerleşik refleksleri olan çok böyle Türk milliyetçisi filan insanlar ama o güven meselesi, bölünme paranoyası bunlara ilişkin de endişenin bir günde üç diskurla, beş söylemle ortadan kalkmayacağı muhakkak. Hepimizin galiba biraz adım adım gitmesi lazım.

Şimdi, siz, en başta girerken Türkiye'de azınlıkların ikinci sınıf olduğuna dair bir şey söylediniz. Tabii, mukayeseli çalışmalar çerçevesinde gittiğimiz için, aslında bütün ülkelerde azınlık durumunda olanlar yahut da sosyoekonomik statü itibarıyla ikinci sınıf muamelesi gösterilenler vardır. Yani Türkiye'ye has bir şey değil bu. Bütün bu insan hakları, demokrasi, özgürlükler vesaire çabaları da zaten bu tür haksızlıkları telafi etmeye dönük modern gelişimler olarak görmek lazım. O bakımdan belki buna da atıf yapmak iyi olabilirdi. Girişteki ifadeniz için söylüyorum.

Ve nihayet çok değerli bir sunum yaptınız. Çok teşekkür ediyorum. Biz buraya gelen kişilerin tabii, sunumlarına kısmen katılabiliriz, itiraz ettiğimiz hususlar olabilir ama neticede akademik bir bakış, akademik bir çerçeve bu farklı sunumlarla teşekkül edecek. Komisyonumuzda bu manada da gerekli zarafetin gösterildiği kanaatindeyim. İnsanlar katılmasalar bile çok zarifane bir şekilde itiraz ediyorlar, bunu da çok önemli görüyorum hakikaten çünkü insanlar gelecek burada farklı konuşmalar yapacak, çok aykırı sözler de söyleyecek, bunlardan haberdar olmak gerekir mutlak surette. Onlardan haberdar olmazsak elimizdeki az veriyle akletmek gibi sosyal gerçekliğe tekabül etmeyen bir anlayışla davranmış oluruz. Bilelim, bilmekte beis yok.

Çok teşekkür ediyoruz.

Sözü size veriyorum, buyurun.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Çok teşekkür ederim.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; soruları…

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Söz istemiştim, ben de teşekkür edeyim bari dedim ama izin vermediniz Sayın Başkan.

BAŞKAN – Estağfurullah, ben görmedim.

Buyurun Halil Bey.

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Sayın Hocam, ben zatıalinize sadece teşekkür etmek için söz aldım. Bir de sabırla dinliyoruz tabii, yaklaşık iki buçuktan beri, iki saati geçti yani.

BAŞKAN – Sabırla ve istekle.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – İstekle olmuyor ama.

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Şimdi, yok, samimiyetle söylüyorum, istekle geliyorum ama fiziki yorgunluk oluyor tabii.

BAŞKAN – O anlamda sabırla…

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Ben Hocamın sunumundan çok istifade ettim. Kitap hediye etme nezaketinizden dolayı da ayrıca teşekkür ediyorum. Pek çok görüşleriniz de benim geçmişten gelen görüşlerimle örtüştü.

Ancak sadece, tartışmaya da sebebiyet vermek istemiyorum ama Sayın Zenderlioğlu'yla bu Komisyon vesilesiyle çalışıyoruz. Sayın Hocam mı bize sunum yaptı, yoksa siz mi Hocaya sunum yaptınız, zamanı karşılaştırırsak bayağı ilginç bir sonuç çıkacak.

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Hayır, hayır insanlar bugün konuşsun.

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Benim, eyvallah, bir itirazım yok yalnız…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Haklısınız ama…

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Yani teşekkür etmeniz güzel bir şey ama bizim de burada bazı şeyleri katkı sunmak…

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Efendim, sözümü tamamlayabilir miyim?

Bir de, Sayın Başkanım, usul olarak da böyle bir şey var. Ben iki buçuktan beri konuşan hiç kimsenin sözünü kesmedim Hocam yani sakince dinledim. Ben aslında bir teşekkür de Zenderlioğlu'na ayrı bir sunumdan dolayı yapmak istiyordum yani ama Zenderlioğlu hemen savunmaya geçiyor. Bizim büyüğümüz yani tabii ki, kendisine saygı duyuyoruz.

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Yok yok, estağfurullah, öyle bir şey yok.

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Efendim, inşallah hayırlara vesile olur. Şimdi, bu noktada söyleyemediklerimiz de var. "Ey, söylenmeyen gerçek, bari kalplere damla." diyoruz çünkü söylersek çok hoş olmayacak yani barış diline de uygun olmayacak. Söyleyeceklerim bu kadar. Söyleyemediklerimin de kalplere ilham olmasını Allah'tan niyaz ediyorum.

Teşekkür ediyorum, sağ olun.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Söyleyin, biz de anlayalım yani.

BAŞKAN – Bu çok gizemli oldu.

HALİL ÜRÜN (Afyonkarahisar) – Sayın Hocam, tekrar çok teşekkür ediyorum, sağ olun.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Ben teşekkür ederim bu değerli sorularınız için. Soruları, sorulduğu sırayla tek tek cevaplamaya gayret edeceğim.

Sayın Sebahat Tuncel'in benim tespit edebildiğim, en azından cevap yazabildiğim altı sorusu oldu. Öncelikle sorulara giriş olarak, Türkiye siyasi tarihinde baskı, inkâr, asimilasyon, zulüm diyebileceğimiz sürecin kesintiye uğramamış bir süreç olduğunu da vurgulamak gerekiyor. Ben, bilhassa -Türkçe kitabımda o kadar fazla yok, İngilizce olanda daha fazla vurguladım- 1950'den 1980'e kadar geçen süreyi çok önemli, kaçırılmış fırsatlar dönemi olarak değerlendiriyorum çünkü yüce Meclisiniz 1951 yılında çok partili serbest seçim sistemine geçer geçmez Mustafa Muğlalı'yla ilgili bir araştırma komisyonu kurmuştur Demokrat Partinin Kürt milletvekillerinin önerisiyle. O araştırma komisyonu 33 Kürt vatandaşın hukuksuzca öldürülmesini araştırmış, General Muğlalı'yı suçlu bulmuş, hapse atmış, mahkûm etmiş ve bu demokratik açılım, çağımızdan belki altmış yıl önceki bir ilk açılım, Demokrat Partinin ilk Hükûmet döneminde, Kürt vatandaşlar nezdinde büyük bir sevinçle, coşkuyla karşılanmış ve tespit edebildiğim kadarıyla Kürt vatandaşların ezici çoğunluğu Menderes Hükûmetine -birincisine, ikincisine- oy vermiş, destek vermiş, yerel liderlerini Meclise göndermiş. O yüzden 1950'lerin başında bir açılım var mesela, kaçırılmış bir fırsat, belki daha da genişleyebilirdi, belki bugün yapılanlar, o zaman eğer darbelerle kesintiye uğramamış olsaydı, eğer 1960 darbesi 27 Mayıs, 55'ler olayı, Sivas kampı yine askerî rejimde yaşanmamış olsaydı bu açılım devam edecek, müdahaleye uğramamış çok partili demokratik sistem bu meseleleri altmış yıl önceden çözecekti.

Bir başka kaçırılmış fırsat dönemi: Yine, yüce Meclisinizin rahmetli vekillerinden Diyarbakır Milletvekili Dr. Yusuf Azizoğlu, çok önde gelen bir Kürt, doktor, mütehassıs. Yeni Türkiye Partisinin lideri değil ama iki numaralı, aslında gayriresmî bir numaralı lideri. Kürt kökenli vatandaşların yoğunlukla yaşadığı illerin ezici çoğunluğunda yüzde 50, yüzde 40, 45 oylarla Türkiye genelinde yüzde 13 oyla Meclise girmiş Cumhuriyet Halk Partisiyle koalisyon hükûmeti kurmuş 1961'de, Sağlık Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı yapmış ve Güneydoğu Anadolu'ya büyük hizmetler götürmüş seçmeni nezdinde ve kendi nezdinde etnik Kürtlüğünü, kültürel Kürtlüğünü hiçbir zaman inkâr etmemiş ve yaşamış. Ve bu dönemde de bir açılım yaşanmış. Yine aynı partinin milletvekili İngilizce kitabında var yine, kusura bakmayın onu eklemeyi unuttuk, rahmetli Kemal Badıllı, yüce Meclisinizin üyesi, milletvekili. Türkiye'de baskısını bulamadım ama Harvard'da Wynard Kütüphanesinde Kemal Badıllı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi, Türkçe izahlı Kürtçe gramer kitabı var. Türkiye'de basılmış 1965'te. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi ve milletvekili. Demek ki 1960'larda da aslında bir açılma, bir açılım, bir rahatlama, bir kültürel reform, çoğulculaşma, demokratikleşme süreci yaşanmış. O yüzden 1960'ları da kaçırılmış fırsat olarak görüyorum. Yine, 1965'te… Yani sayabiliriz. Ben Demokrat Partiden bahsettim, Yeni Türkiye Partisinden bahsettim. Türkiye İşçi Partisinden bahsedebiliriz, Mehmet Ali Aybar'dan, Tarık Ziya Ekinci'den –kendisi hâlâ yaşıyor- tabii ki Naci Kutluay kıl payı farkla seçilememiş ya da seçilmiş Kars Milletvekili adayı dönemin. Bu dönemlerde de, 60'ların ikinci döneminde de yine bir açılım, bir rahatlama var yani aslında tarih sadece baskı, inkâr, asimilasyondan ibaret bir tarih yok, tabii ki 1980'e geldiğimizde, askerî rejime geldiğimizde 80, 83'te büyük bir kırılma var. Ama benim kanaatim eğer 50'deki demokratikleşme süreci ve hatta 60'taki -hadi 50'deki inkıtaya uğradı- süreç devam ettirilebilseydi, 12 Mart olmasaydı, 12 Mart oldu, en azından 12 Eylül ve üç yıllık o en ağır dönem yaşanmamış olsaydı muhtemelen Türkiye, çok partili demokratik rejimiyle bu sorunu çoktan çözmüş olacaktı. Kaçırılmış fırsatlar

pek çok. İlk defa tartışmıyoruz bir anlamda. Siz de Meclis tutanaklarına bakabilirsiniz. Yine, rahmetli Azizoğlu'yla Hıfzı Oğuz Bekata'nın Kürtlük-Türklük üzerinden 1960'larda yaptığı tartışmayı tutanaklardan okuyabiliriz. Ne kadar nispeten serbest bir ortamda bir tartışma yapıldığını ve Hükûmetin de Dr. Azizoğlu'nun tarafını tuttuğunu, Hıfzı Topuz Bekata'nın bir etnik milliyetçilik, bir etnik Türk milliyetçiliği kendince yapan istifaya mecbur bırakıldığını ve nispeten rahat, çoğulcu, demokratik bir dönemin yaşandığını oralardan da görebiliyoruz. Bu, belki üçüncü fırsat ama pek çok sayın milletvekilinin de belirttiği gibi şüphesiz en radikal, en büyük kimlik politikası reformunu, evet bu son altı, yedi 2004 yılından alacak olursak TRT 3'ün açılması, TRT 3'te Arapça, Boşnakça, Çerkezce, Kürtçe, Zazaca yayından alacak olursak 2004'ün Haziranından bu yana dokuz yıl geçti. Son dokuz yılın açılımı şüphesiz son doksan yılın en büyük resmî anlamda, kamusal anlamda şimdiye kadar başarıyla adımları atılmış açılımı olarak karşımıza çıkıyor.

İkinci nokta da, tabii sadece Sayın Tuncel'in değil diğer pek çok sayın milletvekilinin de sorduğu nokta zulüm, hata, hukuksuzluk yapanların resmî tarihte eğitimde mahkûm edilmesi meselesi. Bunu yüce Meclisiniz zaten 1951'de örneğin Mustafa Muğlalı olayında yaptı. Benzeri bütün bir tarihsel süreç için yapılabilir. Sayın Zenderlioğlu pek çok örnekler verdi. Bu örneklerdeki zulmün öznesi olan, zulmü gerçekleştiren şahsiyetler artık bunlar hapishane müdürü müdür nedir bilemiyoruz. İşte, belki devletin resmî, gayriresmî organıdır, belki devletten tamamen bağımsız öğeler, kişilerdir. Elbette ki tarihle yüzleşmenin bir parçası olarak bu gibi hukuksuzlukları yapanların onore edilmemesi, taltif edilmemesi ve tam tersine tarihin objektif olarak "Bu hukuksuzlukları da bu kişiler yaptı." şeklinde yeniden yazılması benim de hemfikir olduğum... Zaten esasen söylenenlerin yüzde 80'iyle ben prensipte hemfikirim, o yüzden belki tezimi çok iyi anlatamadım ama tutanak da var, kitap da var, lütfen onu da inceleyebiliriz. Ben, zaten dil, kültür konusundaki temel insan hakkı telakki ettiğimiz bütün meselelerde tam bir serbestliği savunuyorum fakat işte bu Türk üst kimliğinde çok büyük bir sıkışma oldu, ona da geleceğim tabii ki, pek çok soru tam da onun üzerineydi. Ama bu şekilde tarihin yeniden yazılması... Bugün biz, Alman tarihini okuduğumuzda bütün Alman devlet büyüğü olsun, bürokratı olsun, subayı olsun hepsi doğru şeyleri yapmıştır diye okumuyoruz. Amerikan tarihini okuduğumuzda köleliğe sebep olan, yapan kimdir, bunu gösterebiliyoruz. Diyoruz ki: Bu da Amerikalıydı ama zulmün de sebebiydi, yapıcısıydı. Ama diğeri de vardı, bu da orada bir açılımın sebebiydi, yapıcısıydı. Bugün biz artık Amerikan, Alman, Fransız tarihiyle bu şekilde yüzleşerek ilerliyoruz. Fransızlar malumunuz "Cezayir sömürge değildir." diyorlardı. "Cezayir Fransız" diyorlardı, bir il. Nasıl ki Korsika Fransa'nın bir ili, "Cezayir de Fransız'dır." diye diye Cezayir milliyetçilerine göre 1 milyon, Fransızlara göre en az birkaç yüz bin Arap'ı, Müslüman'ı öldürdüler ve bu 1958'de oldu ama bugün herhâlde Fransız resmî tarih yazınında bunu yapanların savunulması mümkün değil çünkü Fransa'nın onda 1'i Arap, Müslüman kökenli ve onlar da "Ben Fransız'ım" diyebilmeyi içlerine sindirebilmeleri ve hem Araplıklarını, Müslümanlıklarını hem de Fransızlıklarını aynı ölçüde sahiplenebilmeleri için geçmişte zulme, eziyete sebep olanların devlet nezdinde, kamuoyu nezdinde, medya nezdinde, akademi nezdinde bir nevi prestij kaybına ve pek çoğu tabii ki müteveffadır ama tarihin indinde mahkûm edilmesine gerek duyulmuş ve bu da yapılmış. Bu, neden Türkiye'de yapılamasın? Ben, tabii yapılmamış bir şey üzerinden bir kimlik önerdiğim için şu anda belki Türkiye bunlara hazır değil ama umuyorum ki bu süreç devam ettiğinde beş, altı yıl sonra bugün bahsettiğim öneriler daha somut sosyolojik zemine oturabilecek.

Üçüncü sorunuz çok önemliydi. Ben onu büyük bir telaş içinde sunumumu da belki atlaya atlaya okuduğum için bazı kısımları atladım, çoğunu doğaçlama olarak yaptım. Dediniz ki: Ben, evet pek çok kimliğe sahibim, Alevi, Kürt, kadın kimliği ve bunların hepsi dışlanıyor. Kesinlikle. Sunumda sürekli olarak etnik ve dinî kimliklerin kamusal alandan çıkarılması inkârını vurgularken özellikle ikisini bir arada zikrettim, etnik ve dinî çünkü bu sorunu -buna Kürt meselesi diyebiliriz ama çok daha genel bir sorunun özel tezahürüdür sonuçta- bütüncül bir şekilde çözebilmek için sadece resmî millet kavramının değil, dışlayıcı laikliğin ve din-devlet politikasının da reforme edilmesi gerekiyor. Eğer sadece örneğin Kürtçeye odaklanarak yerel bir etnik dilsel reformla yetinilirse din-devlet ilişkilerinde, laiklikte vesaire hiçbir reform yapılmazsa bırakınız Türkiye'nin kimlik sorunlarını çözmeyi, Kürtler de dahil olmak üzere dindar veya dindar olmayan çoğunluğun kimlik sorununu çözememiş olacağız. Yani sorun...

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) - Yani yeni sorunlar çıkmış olacak.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Evet, aynen. Sorun sadece milliyetçiliğin değil laikliğin de reforme edilmesi, hem milliyetçiliğin hem laikliğin Sünni, Alevi, Musevi, Süryani dindarlığını da, etnik kimliğini de uzlaşacak ve kabul edecek bir şekilde hayata geçirmesi gerekiyor. Sadece bir kısımla yetinilirse sorun çözülmemiş olur diye düşünüyorum.

Beşinci sorunuz: Şimdi, beşinci sorunuz esasen pek çok diğer soruda da dile getirilen Türk üst kimliği meselesi. Ondan önce daha kolay olana geçeyim. Altıncı soru, orada "Trakya, Anadolu, Mezopotamya" dediniz. Ben biraz daha genişletmeyi tercih ederim.

Trakya yerine Balkanlar, Mezopotamya yerine Orta Doğu ve Kafkasya'da malumunuz 21 Mayısta Çerkez soykırımının 149'uncu yıldönümüydü mesela. Ülkemizde milyonu aşkındır Çerkez kökenli vatandaşımız… Dolayısıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin halkı, ki ben onun beş yıl sonra çoğulcu bir Türk milleti olabileceğini düşünüyorum. Anadolu'nun yerli halklarının ve ayrıca Balkan, Kafkas ve Orta Doğu kavimlerinin karışmasıyla, birleşmesiyle oluşmuş bir öznedir diye düşünüyorum. Oradan üst kimlik meselesine geçecek olursak ve Sayın Mehmet Metiner'in –gerçi aramızda yok ama- üç sorusundan ilki de sizin o konudaki sorunuzla ortaktı bir anlamda. Sayın Mehmet Metiner "Bir millet tanımına ihtiyacımız var mı, vatandaşlığı hiç zikretmesek? Bir millet tanımı yapmasak." dediler. Bunun mümkün olduğunu düşünsem ben de kesinlikle hemfikir olurdum fakat uluslararası sistem bunu dayatıyor. Yurt dışına çıkıyoruz pasaportumuzda bir şey yazması gerekiyor. Anayasa'nın bir öznesi, süjesi olması gerekiyor. Her bir devletin seçmeni ve vatandaşı olan devletin anayasasında "Bu community, bu cemaat, bu cemiyet nedir?" sorusuna bir cevap bulması gerekiyor. Dolayısıyla dünya bir anlamda, hayat bunu zorunlu ve gerekli kıldığı için ben, bu millî, ulusal kimlik ne olabilir diyerek statüko, İslamcılık, Türkiyelilik ve çoğulcu bir Türklük arasında hangisinin daha makul ve başarıya ulaşma şansının yüksek olduğuna odaklanmaya çalıştım. Ona tekrar geri geleceğim çünkü pek çok soruda vardı.

1924 yerine 1921'i tercih ettiğini belirtti Sayın Metiner ve en azından birkaç milletvekilimiz daha, tek tek üzerinden daha sonra geçebiliriz. 1921 benim dörtlü tasnifimde İslamcılığa karşılık gelen çözümdür çünkü o zamanın bütün söylemlerine ve yapısına bakacak olursak, evet, doğrudur Amasya Protokolü'nde beraber zikredilmiş olabilir, başka yerlerde de ama o söylemin belki yüzde 10'udur, yüzde 20'sidir. O söylemin geri kalan yüzde 80'ine, 90'ına baktığımızda Türklerin, Kürtlerin, Arnavutların, Çerkezlerin ve diğerlerinin birlikte zikredilmesini sağlayan söylemsel çerçeve ve meşruiyet hilafetin kurtarılması, saltanatın kurtarılması son Haçlı Seferi'nin o zamanın yine resmî söylemidir ehli salibin mağlup edilmesi üzerine kurulmuş, benim tasnifimde ikinci seçenek olan İslamcılık seçeneğine karşılık gelen çözümdür. Onun bugün için yani 1921'de olmuş olabilir ama 2013 yılında o çözümün neden aynı parametrelerle gerçekleşemeyeceğini İslamcılığın yaratacağı dışlanmışlıkları tek tek sayarak, Şii, Alevi, gayrimüslim, agnostik, ateist ve kendini dindar olarak tanımlamak istemeyen kişilerin dışlanması ki bu toplumumuzun çok çok büyük bir kesimi belki çoğunluğudur, belirtmeye çalıştım. Dolayısıyla ben 1921'i o çözüm gerçekleşemeyeceğini düşündüğüm için yine yani doksan yıl öncenin o anlamdaki koşulları hâlen var olmadığı için, toplum değişmiş olduğu için o kadar… Yani tabii tartışabiliriz. Mümkün olduğunu düşünmediğim için o anlamda reddediyorum.

Yine, Sayın Metiner, Osmanlı-Türk geçişini bir devletin kimlik değiştirmesiyle… Çünkü ben dedim ki: Bir millet, millet ismini değiştirmiyor ama orada şunu dedim: Bir devlet çok partili demokratik düzen içinde ismini değiştirmemiş. Elbette ki devletler çöktüklerinde, parçalandıklarında apayrı yeni bir devlet kurulduğunda yeni kimlikler benimsemelerinin örneği çok fazla. Tabii ki Yugoslavya yedi parçaya bölündüğünde Yugoslav kimliği yerine yedi ayrı kimlik benimsendi. Sovyetler Birliği on beş parçaya bölündüğünde, Avusturya, Macaristan vesaire. Fakat aynen siyasi sınırlar içinde kaldığı hâlde bir savaşla parçalanmadığı hâlde, rejimi değişmediği hâlde süren barışçıl demokratik süreç içinde kimliğini değiştiren bir örnek bulamadığımı orada söylemeye çalıştım. Belki sesim yeterince çıkmadı, bu sefer umuyorum daha yüksek sesle belki söyleyebildim açık bir şekilde. O şekilde millet ismini değiştiren bir örneğe rastlamadığımı vurgulamak istedim.

Sayın Hüsamettin Zenderlioğlu'nun sorularına geçecek olursak: 1924'teki maddeye yine bir atıf vardı. 1924'teki maddenin "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına din, dil, ırk, mezhep farkı gözetilmeksizin Türk denilir." maddesinin retçi, inkârcı dönemin bir ürünü olduğu. Burada bir uygulama ve maddenin kendisi ayrımı yapmayı yararlı buluyorum. Maddenin kendisinin yani "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına din, dil, ırk, mezhep farkı gözetilmeksizin Türk denir." cümlesinin inkârcı olduğunu düşünmüyorum ama o dönemin uygulamaları inkârcıdır, benzerini hemen Amerikan Anayasası'nda görebiliriz. Amerikan Anayasası 1773'te açıkça der ki: Bütün insanlara yaratıcının verdiği, rabbinin verdiği –nasıl çevirirsek onu İngilizcede- geri alınamaz haklar vardır ama biliyoruz ki Anayasa bu kadar özgürlükçü bir maddeyle bütün dünyanın öykündüğü bugün bir maddeyle kurulu olduğu hâlde 1783'ten en azından 1667'deki iç savaşa kadar toplumun büyük kısmı köle olarak yaşadı. Anayasa "Yaratıcının insanlara verdiği geri alınamaz haklar var." dediği hâlde doksan yıl kölelik sürdü, yüz yıl da diyebiliriz ona, başlangıcı öne alırsak, ondan sonra da yüz yıl zenci ve beyazın ayrı okula -yani 1860'tan 1965'e kadar- ayrı iş yerine, ayrı lavaboya, ayrı restorana gitme, ayrı otobüsle gitmek zorunda kaldığı bir yüz yıllık süreç daha geçti. Demek ki Amerikan Anayasası'nın özgürlükçü özü, maddenin özgürlükçü olması iki yüz yıl boyunca uygulamanın özgürlükçü olması anlamına gelmemiş. Dolayısıyla ben yine de 1924'teki maddenin özgürlükçü ruhu olduğu ama hiçbir zaman uygulanmadığını düşünüyorum. Dolayısıyla bugün artık sizin, değerli milletvekillerinin temsil ettiği iradeyle özgürlükçü uygulamasına ve yorumuna, içtihadına geçilebilir diye düşündüğüm için onu önermiştim.

İkinci soruya geçecek olursak: Aslında bu soruyu kısmen cevapladım. Millî kavramına -doğru söylüyorsunuz- takılmayalım ama sistem gerektirdiği için millî kavramına geri dönmek zorunda kalmıştım yoksa tabii ki millî eğitim, millî savunma, millî kelimesini kullanmayalım ama uluslararası sistem bir anlamda uluslararası olduğu için bize de bir ulusal kimlik dayatıyor. Elbette ki ben söylediğiniz bütün o tavsiyelerle Abdülhamit dönemindeki Said Nursi'nin Arapça, Kürtçe, Türkçe üniversiteden bahsettiniz, tabii ki, elbette ki bugün de Arapça, Kürtçe, Gürcüce, Lazca vesaire hangi dilde yeterince talep varsa bu dillerin ikinci dil olarak öğretilmesine, ana dil olarak öğretilmesine de ben karşı çıkmam. Sunumumda da öyle bir imada bulunmadım. Elbette ki bu bir arz-talep dengesidir. Talep olduğu müddetçe öğrenci olarak, öğretmen olarak, kaynak olarak bu yapılacaktır. Orada verdiğim Bingöl, Diyarbakır, Mardin örneğinde de "Belediye meclisleri karar alır, hizmetleri verir." dedim. O eğitime de belki genişletilebilir fakat o siyasi iradenin, sizlerin alacağı bir kararın sonucudur. Toplumda çoğunluk bulunduğunda böyle bir reform yapılabilir. Neden yapılamasın?

Türkiyelilikle ilgili beş, altı eleştiri zaten söylemiştim, onları tekrarlamayacağım. Türkiyelilik tekrar gündeme geldi. O sırada söylemediğim bir ek eleştiri daha söyleyeyim, daha önce tutanaklarda olan beş, altı eleştirime ek olsun. Örneğin hem Macaristan'da…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Vazgeçiyorsunuz yani…

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Yok hayır çünkü daha zararlı… Şimdi zararını bir anlamda örneklemek açısından Rusya ve Macaristan örneğini vereceğim.

Rusçada da, Macarcada da yerleşmiş bir ayrım var ama tarihsel olarak bilinen. Ruski etnik Rus, Russian bütün Rusya'da yaşayanlar. Yine, İngilizce kitap, umarım sene sonuna kadar çevrilecek. Orada kitabın üçte 1'i bunun üzerine ama bu zaten toplumda olan devlet konuşurken Russian diyor, Rusya'da yaşayanlar, etnik Rus anlaşılmıyor. Ama halk seviyesinde baktığınız zaman bu ikisi sürekli karıştırılıyor artı Rusya'da yaşayan başka, etnik Rus başka olduğu için sanki bu toplum iki katmanlı bir toplum, devletin gerçek sahibi etnik Rus Ruski, Russian da bir nevi ikinci sınıf gibi bir algı ortaya çıkıyor. Bu da aslında amaçladığımız çoğulcu reformun geri tepmesi anlamına gelir. Eğer Türkiyelilik de aynı soruna yol açarsa Türkiyelilik denilecek ama bir yandan da Türklük bir nevi etnik kimlik olarak bırakılırsa Türkiyeliler var ama onların içinde bir de birinci sınıf olan etnik Türkler var gibi bir algı da ortaya çıkabilir. Macarlarda da benzeri vardır, Machier zaten dil de benzer biliyorsunuz. Machier kelimesi etnik Macar'ı, Machier orsagi Macar memleketinde yaşayanı ifade ediyor. Tarihseldir, yine yüz yıldan fazla süreci vardır ama bugünkü Macar siyasetine baktığımızda da Avrupa'da en fazla etnik milliyetçiliğin, otoriterliğin yükseldiği bir ülke olduğunu görüyoruz. Tarihsel olarak böyle olduğunu görüyoruz. İkinci Dünya Savaşı'nda da Faşist Almanya'yla ittifak yapmıştır çünkü o Macaristanlılar arasında etnik Macar'ın üstün olduğu algısını perçinlemiş ve güçlendirmiştir. Türkiyelilikte de bundan korkarım, Macar senaryosunun gerçekleşmesini.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Türkiyelilik kavramına itiraz ettiğinizi anladım, o konuda başka bir şeyiniz var. Peki, diyelim ki… Çünkü bu önemli bir sorun ve biz, yıllardır belki akademik olarak değil ama politik olarak bunun içerisinde uğraşanlar olarak anayasaya Türk, Kürt, Laz, Çerkez neyse yazılması konusunda ne diyorsunuz, onu merak ettim. Yani Türkiyelilik kavramı yerine… Hani Türklük kapsamıyor çünkü mesela Türklük olduğunda bizde başka bir çağrışım var ve bu sorunu çözmeyeceğini biliyoruz yani o yüzden de buna nasıl bakıyorsunuz, onu merak ettim.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Yani Anayasa'nın bir maddesi alfabetik olarak Arap'tan başlayıp -işte ben yine Z olduğu için Zaza diyeceğim muhtemelen- yirmi, yirmi beş etnik köken saydığı bir liste hâlinde orada Türk yerine ben yine muhtemelen Türkmen derim ama öyle bir cümle olsa. Federal Rusya'da vardır çünkü etnik otonomilere bağlı, Çuvaşya, Tataristan, İnguşetya falan diye tek tek saydığı için her bir otonomi bir etnik köken üzerine kurulduğu için tarihsel olarak Stalin zamanından öyle bir şey var. Siyaseten mümkün müdür ondan eminim değilim.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Ama bunu öneriyorsunuz. Türkiyelilik yerine daha mı makul geliyor size?

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – O konuda biraz düşünmem gerekir. Yani makul…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Çünkü Türklük kavramı zaten krizin nedeni ya…

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Şimdi, bir nokta orada da söyleyelim madem ki o konu açıldı.

Yine, Sovyet modeli tabii demokratik model değildi ama 1927'de yapılan sayımda memurlar herkese kendileri söylememiş olsa bile bir etnik köken atfettiler Stalin döneminde ve 191 etnik köken herkesin kimlik kartına yazıldı, Çuvaş, Tatar, Ermeni, Ukraynalı vesaire. Bu pozitif bir ayrımcılık amacıyla yapıldığı söylendi Stalin tarafından. Sosyalist bir cennet kurulacak ve bütün ezilmiş halklar

kurtarılacak. Ama sonucunda ne oldu 1941'de? Devlet bu yolla Sovyetler Birliğinde tam olarak kaç Çeçen yaşadığını, nerede yaşadığını ve nerede olduğunu bildiği için aynı günde 1944'te bütün Çeçenleri, bütün Kırım Tatarlarını, bütün etnik Almanları Kazakistan'a, Sibirya'ya sürdü, Kırım Tatarlarının dörtte 1'i üç hafta süren kapıları kilitlenmiş tren yolculuğunda öldü. Yani bu…

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – Sosyalizmin çöküşü…

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Evet yani Almanlar için de bu son derece geçerli. Stalin döneminde işte pozitif bir amaçla çıkarıldığı söylenen kanun ve otonomi Kırım Tatarlarının, Çeçenlerin, Almanların soykırıma varan kırımına da yol açtı. Bu teknolojinin böyle iki tarafı da kesen bıçak misali bir özelliği var. O yüzden, yine, Sovyet tecrübesini düşündüğüm için tereddütle yaklaşıyorum. Kimlikleri tek tek yazıp devlet eliyle kodlamaya. Sayın Zenderlioğlu'nun bahsettiği Kürtler de Stalin döneminde aynı şekilde zannedersem tehcir edilmiş Kürtlerdir. Kafkasya'daki yurtlarından Orta Asya'ya ve pek çoğu onların da yolda ölmüştür. Dolayısıyla bu teknolojiye o açıdan birazcık tereddütle yaklaşıyorum. Suriye'deki Kürtler konusunda… Yani Suriye bahsettiğiniz bölgedeki binlerce, zannedersem on binlerce Kürt'e bu kadar yıl kuşaklar boyu vatandaşlık vermeyerek etnik dışlayıcılık uygulamıştır. Bu açıdan Baas rejiminin Suriyeli Kürtlere yaptığı bir anlamda yani teşbihte hata olmaz ama İsrail'in o bölgeyi alıp, Batı Şeria'yı alıp Filistinli Arap'a vatandaşlık vermemesine, toprağını aldığı hâlde seçme seçilme hakkı, vatandaşlık vermemesine benzer. Kesinlikle hemfikirim Sayın Zenderlioğlu.

Bir sonraki soruya gelecek olursak. Evet, Kürtlerin kendisi olmaktan kaynaklanan hakların tanınmasına taraftarım. Cizre Kürtçesi vesaire bahsedilmiş. Elbette ki Sayın Metiner de benzer konulardan bahsetmişti. Toplumda reel olarak hangi dil konuşuluyorsa Bingöl'de bu işte bir Zazaki Kürtçesiyse, Dimili Kürtçesiyse o dil kodlanmalı, yaşatılmalı yeni bir inkâr, yok etme ve tek tipleşmeye gidilmemeli. Bu zenginlik kurtarılmalı. Süryanice için de aynısı geçerlidir. Daha küçük, daha az konuşanı olan diller için de geçerlidir yaşadıkları sürece.

1920 Anayasası'ndan zaten bahsetmiştim.

Sayın Erol Dora'nın sorularına gelecek olursam: Esasen belki orayı çok hızlı geçtim, belki sesim kısıldı ama tarih kitaplarının etnik olduğunu aslında özellikle vurguladım. Orada şunu demiştim: Türk kimliğinin sınırları dinle çizilmiştir, içeriği de etnik değildir çünkü daha etnik Türkmenler de dâhil hiç kimsenin konuşmadığı dil ve bir hayat tarzı 1930'larda Ankara merkezli olarak yayılmıştır fakat bunun istisnası tarih kitaplarıdır. Tarih kitaplarında Orta Asya Türkmen merkezli bir tarih yazıldığı için Türkiye'nin resmî politikasında benim etnik olarak gördüğüm başlıca unsur ve düzeltilmesi gerektiğini düşündüğüm başlıca unsur tarih kitabıydı ama onun dışındaki konularda katılmıyorum, sınırların ve içeriğin etnik olmadığını bahsettiğim örneklerle ama tarih kitaplarında kesinlikle Orta Asya ve Türkmen vurgusunda hemfikiriz.

Gayrimüslimlerin dışlanması: Bu iki model yani gayrimüslimler dışlanmış, bürokrasiden, askeriyeden ve pek çok yerden, Müslüman etnik gruplar ise kapsanarak asimile edilmiş. Bu ikisinin arasındaki farkı göz ardı etmemek gerektiği açısından vurgulamıştım.

Yüzde 19'unu… Çok teşekkür ediyorum benim bir yazıma da atıfta bulundunuz. Zannedersem o tabii benim araştırmam değil, benim bir Tarhan Erdem'in kamuoyu araştırmasına istinaden "Biz kimiz?" araştırmasında halkın yüzde 81'i, 82'si Türküm demiş, yüzde 18'i, 19'u başka kimlikler ortaya koymuş. Yüzde 18-19 ciddi bir sayı. Burada bahsettiğim bütün reformların amacı zaten o yüzde 81'i yüzde 95'e, 98'e, 99'a mümkünse çıkarabilmek. Bütün vatandaşların mümkün mertebe buluşabileceği bir ortak tasavvur alanı oluşturmak ama Türkiyelilik gibi veya yeni başka bir kimlik getirdiğimiz zaman bir anlamda yüzde 0'dan tekrar başlıyoruz. Biraz da o açıdan pragmatik davranıyorum. Yüzde 0'dan tekrar yüzde 81'e, 85'e, 90'a çıkmak çok zor olduğu için var olan yüzde 81'i nasıl bütün etnik, dinî çeşitliliğe açık, yüzde 95'e, 98'e çıkarabilir miyiz onun yolunu düşündüm. Amerikan örneği de o amaçla verilmişti. Evet tabii ki Amerika'nın 40 milyon zencisi Amerikan kimliğini kabul etmiyordu, bu büyük bir nüfustu, Amerika'nın yüzde 14'üdür, yüzde 13'üdür ama işte o çekirdeği çeşitliliği açarak Müslüman'ı, Musevi'yi, zenciyi de kapsayarak o yüzde 70'i yüzde 80'e beyaz Anglosakson Amerikalı kimliğine Katolik'i de, Müslüman'ı da, Musevi'yi de, zenciyi de içine alacak şekilde genişletmeye çalıştılar. Kanaatimce büyük ölçüde de başarılı oldular. Doğrudur, bugün hâlâ siyah panterler dediğimiz mesela zenci milliyetçileri vardır. Derler ki: "Biz Amerikalı değiliz. Biz zadece zenciyiz ve bir zenci devleti de istiyoruz.", bu da var ama yani Amerika'nın bütün hakları büyük ölçüde sağlamış olmasına paralel olarak bu gruplar küçülmüştür çünkü halkın büyük bir kısmı kendini Amerikan kimliğinin içinde rahat hissediyor ama elbette liberal demokratik çoğulcu bir toplumda devlet hiç kimseye "Şuyum demek zorundasın" diyemez. Bütün bu reformlar olsa, bütün açılımlar yapılsa burada önerdiklerimin hepsi gerçekleşse bile çoğulcu demokratik bir devlette, devlet "Ben, sadece Müslüman'ım, ben sadece Alevi'yim, ben sadece Süryani'yim, ben sadece Kürt'üm ve benim başka hiçbir kimliğim yok." diyen bir

insana "Hayır var. Senin Amerikan millî kimliğin veya Türk veya Fransız millî kimliğin var." deme hakkına sahip değil. Burada yapmamız gereken, sadece bütün toplum kesimlerine açık olabilecek bir teklif olarak açık bir ortak tasavvur oluşturmak ve onu teklif etmek. Teklifi kabul etmemek demokratik haktır, ne olursa olsun.

İsviçre örneğiyle ilgili tabii itirazlarım var çünkü İsviçre 1291'de o şekilde kurulmuş, 1860'larda yeniden reforme edilmiş ama başlangıçta Fransız, İtalyan, Alman ve Roman kantonların birleşmesiyle o sınırlarla yüz elli sene önce bazı yorumlara göre sekiz yüz sene o şekilde kurulmuş.

Şimdi, Türkiye gibi, Fransa gibi üniter olarak başlayıp da ondan sonra etnik federal bir yapıya evrilen belki Belçika var, tartışmalıdır ama onun dışında 185 ülkeden örnek bulamıyoruz. O açıdan ben, burada Türkiye'nin iller haritasını açtım ve önerimde de 81 ilin sınırını, ismini değiştirmeden var olan etnik ve dilsel çeşitliliği belediye ve il genel meclisleri aracılığıyla gerçekleştirmek daha mantıklı ve olabilir gözüküyor diye ortaya koydum.

Ana dil konusunda zaten bütün görüşlerimi söyledim, taraftarım. Sadece 1920 Meclisinden bahsediyordum. Hem tek parti döneminde gayrimüslim milletvekili vardır hem Demokrat Partide vardır hem 60 askerî müdahalesinin kurduğu Kurucu Mecliste vardır. Ondan sonra Cefi Kamhi'ye kadar Doğru Yol Partisinde yoktur. Dolayısıyla orada büyük bir kesim var. Ama 1920'de yoktur yani Millî Mücadele'yi sürdüren Meclis milleti Müslüman olmak olarak tanımladı, oy hakkını sadece Müslümanlara verdiği, Osmanlının asla yapmadığı bir şey bu. Bütün Osmanlı Meclisi mebusanlarında çok sayıda gayrimüslim vardır ama ilk millî Mecliste özellikle yoktur, o açıdan bu kimliğin başlangıcını orada görüyorum. Abraham Lincoln çok güzel bir örnek ve gerçekten pek çok açıdan aydınlatıcı bir örnek çünkü o da özgürlükçü ruhu uygulamaya geçirilmemiş ve bir sürü hukuksuzluğa, zulme gözünü kapatmış bir yüz yıldan sonra başa gelen bir millî lider. İsmini değiştirmeden Amerika'yı demokratikleştirmek adına büyük reformlar yaptı. Başarabildi mi? Köleliği bitirdi ama "segregasyon" dediğimiz, işte otobüslerin, evlerin, lavaboların, restoranların ayrılmasını bitiremedi. Onu bitirmek de 1960'lardaki sivil haklar hareketine nasip oldu. Bugün de belki, zatıaliniz, yüce Meclisiniz Abraham Lincoln'ün yaptığına benzer büyük bir reformun siyasi yürütücülerisiniz. Umarım, inşallah, başarılı olursunuz diyelim, Abraham Lincoln benzeri büyük bir tarihî reformla.

Sayın Naci Bostancı Hocamızın Japon-Koreli örneğine ben de bir ek yapmak istiyorum. Bugün mesela, Tel Aviv Üniversitesinde, başka yerlerde, pek çok "revizyonist" tarihçi dediğimiz tarihçiler Shlomo Sand bunlardan birisidir. Kitabı Türkçeye de çevrildi "Yahudi Milletinin İcadı", Yahudiliğin bir etnik köken olmadığını, bunun Siyonist milliyetçiliğin inşa ettiği, icat ettiği bir mit olduğunu, dünyada Musevi, Yahudi olarak bildiğimiz insanların ezici çoğunluğunun Museviliği bir din olarak sonradan benimsemiş Araplar, Türkler, Polonyalılar, Almanlar, Çinliler ve sair etnik gruplar olduğunu gayet de güçlü kanıtlarla göstermiştir. Ama, tabii ki, oradaki akademik camialarda tamamen dışlanmaktadır çünkü etnik köken üzerine kurulmuş bir devlette siz "Yahudilik, bir etnik köken değildir, sadece bir dindir." dediğiniz zaman bütün devlet sisteminin meşruiyetini temelinden zedelemiş, yaralamış oluyorsunuz. Yahudi milliyetçiliği, Siyonizm söz konusu olduğunda benzeri… O açıdan dediğiniz gibi "Bilimsel araştırma bir yerde, siyasetin zorladığı sonuçlar öbür yerde." İstediğiniz kadar bilimsel araştırma yapın ve aynı genden gelinmiyor, bir etnik grup değildir deyin. Eğer devlet otoritesi işte Knesset'te bulunan dört büyük parti hepsi derse ki: "Hayır, Yahudilik sadece bir etnik millettir ve Siyonizmden hiç ödün vermiyoruz." O bilimsel araştırmalar yani bir deyim vardı ama "vız gelir tırıs gider" öyle bir şey. Boş bir duvara karşı sadece yankınızı duyuyorsunuz.

Bu Hocamın, Sayın Naci Bostancı, bir Kürdistan, Türkistan, Turan benzetmesi yaptı ve pek çok itiraz da oldu. Açıkçası o itirazları ben de göze alarak onaylamak zorundayım. Ben de bu benzetmeye katılıyorum. O açıdan tercih edilen… Yani, evet, öyle bir etnik algı vardı. İşte, neydi? "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar" yüz yıl önce de vardı. Etnik bir Türkmen ve Türkçü milliyetçilik yapanlarda vardı ama tarih gösterdi ki o devletlerin hepsi kendi tarihsel coğrafi bölgelerinde, kendi lehçelerini dillere çevirerek evrimleşmiş ve kendi hüviyetlerini kazanmış. Bugün burada tersini söyleyenler olsa bile Kazaklar kendilerine Türk demiyorlar; Kırgızlar demiyorlar. Diyen vardır, Türkiye'den delegasyonlar gittiğinde diyen vardır ama sonuç olarak bu ülkeleri de kısmen Sovyet tarihi ve Sovyet sonrası tarih açısından inceleyen birisi olarak bunun o şekilde algılanmadığını biliyorum. Türkiye apayrı bir devlet. Öyle uzaktan bir dil, lehçe, gramer benzerliği olması aynı idealleri, aynı siyasi cemiyeti oluşturmamış. Ben Orta Doğu'nun Kürtleri için de en gerçekçi çözümü ve arzu edilen çözümü yaşadıkları bütün ülkelerin demokratikleşmesi ve o ülkelerin iç siyasetinde güçlü, çoğulcu, demokratik bir güç olmaları olarak görüyorum. Yani, İran İslam Cumhuriyeti de günün birinde demokratikleştiğinde oradaki de dil ve din -tabii Sünni Kürtler- hem dil hem din açısından Kürtlüklerini İran içinde demokratik bir şekilde yaşayabildiklerinde; Suriye içinde en başta vatandaşlıkları verildiğinde -çok daha temel bir açıdan- ve bütün dil, kültür, din haklarını yaşayabildiklerinde bu gerçekleşecek. Irak için tabii, çok daha başka bir senaryo var. Ben de orada tahmin edersiniz ki bağımsızlık ve bağımsız bir ulus devlet son derece mümkün,

olabilir. Eğer olacaksa da muhtemelen orada olacak diye tahmin ediyorum. Tabii, burada bilmiyoruz, geleceği kimse kesin olarak bilemez ama ulus devlet formunun oluşması için çok müsait bir nokta belki orası olabilir.

SEBAHAT TUNCEL (İstanbul) – O zaman siz bizim özerklik projemizi destekliyorsunuz.

YRD. DOÇ. DR. ŞENER AKTÜRK (KOÇ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ) – Şimdi, orada muhtemelen okumam gereken dokümanlar vardır. Demokratik özerklikten ne kastedilmektedir, içeriği nedir? Onları bilemediğim için şimdi bir şey evet veya hayır diyerek kendimi bir taahhüt veya bir onay noktasına sokmak istemem.

Mukayeseli gerçeklik onunla bitireyim, galiba son… Bir de "Azınlıkların ikinci sınıf olması Türkiye Cumhuriyeti'ne has değil." dediniz. Tabii ki, kesinlikle katılıyorum. Ben Fransa'yı pozitif bir örnek olarak verdim. Ama, yine Arap Müslüman azınlık olarak bakacak olursanız, 2011 yılında yaptığımız bir araştırmada "Assemblée Nationale"e baktık Fransız Millî Meclisine, Fransa'nın vatandaşlarının on da 1'i, yüzde 10'u yani Türkiye ölçeğine vursak 8 milyonu Arap ve Müslüman kökenlidir. Ama 570 milletvekili olan Assemblée Nationale'de tek bir Müslüman yoktu, 2011 yılında. Nüfusu nispetinde temsil edilse 55-57 Arap Müslüman olması gerekirken anakara Fransa'dan tek bir Müslüman'ın olmadığını gördük ve hayretler içinde kaldık. Üçüncü Cumhuriyet, birinci, ikinci, şimdi beşinci cumhuriyetteyiz, Fransız Devrimi olalı iki yüz yıl oldu, iki yüz yılı geçtik aslında. Buna rağmen 2011'de son seçimde birkaç tane sosyalist listeden girdi, 4 tane. 2011'de 57 olması gereken sayı sıfırdı. Bu da gösteriyor ki: Evet, en çoğulcu demokratik ülkelerde bile bazı azınlıklar bu durumda -Fransa'nın Arap Müslüman vatandaşları- temsil hakkından mahrum kalabiliyor, bürokrasiden mahrum kalabiliyor. Emin olun ki, Arap Müslüman vali de yok. Yani, eğer siyasi alanda temsil düşükse bürokraside daha da düşük. Mesela Almanya'da Mecliste vardır, şu anda 6 oldu, Türk Müslüman kökenli vekil ama hiçbir eyaletin başbakanı, valisi, emniyet müdürü, general Müslüman veya Türk kökenli yok. Zaman içinde olabilecek şeyler diye onu bitirelim.

Ben de Sayın Halil Ürün'e de teşekkür ediyorum. Kendileri istifade ettiklerini söylediler. Fakat son söz olarak mukayeseli gerçekliği vurgulamak istiyorum. Sayın Naci Bostancı'nın vurguladığı bütün bu çözüme yönelik yaklaşımlarımız da benim gözettiğim bir kriter. Bu süreçten geçmiş diğer demokratik ülkeler ne yapmışlar, ne yaşamışlar Avrupa'da, Amerika'da, Doğu Asya'da da vardır. Biz o tecrübelerden ne öğrenebiliriz onların yanlışlarına düşmeden bir ortak tasavvurda, bir ortak kimlikte buluşmak, umuyorum mümkün olacaktır.

Çok teşekkür ediyorum, sabrınıza, sorularınıza, ilginize.

BAŞKAN – Çok teşekkürler.

Hüsamettin Bey soracak mısınız?

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Hocam da bu konuda belki şey yapabilir. Biz geçen, yani bundan bir ay önce Kırım'a gittik, Parlamento heyetiyle birlikte Ukrayna'ya da uğradık ancak orada Tatarların durumunu gördük. Ben onların derneğine özellikle gittim, Cemil Cemilov'u da gördüm. Diğer grup, iki grupturlar iki grupla da görüştüm. Baktım, durumları bizimkinden farklı değil. Yani Kürtlerden farklı değil. Yaşadıkları tarz, onların başına gelen olaylar, tarih olaylarına baktığımızda hiçbir fark yok. Ama bir kısım hâlen merkezi otoritenin yanında yer alır, diğer kısım da onun karşıtında yer almakta. Ben bu sohbetler sırasında dedim: Kardeşim, yani, bu her iki ülke de demokratikleşmezse sorun çözülmez. Eğer bugün de, Orta Doğu'da da öyle, Orta Doğu'nun demokratikleşmesi bir konfederalizme hizmet etmiş olur. Bu da en güzel yönetim biçimiyle olur. Ki bu hepimizin arzuladığı şey. Ülkelerin gerçekten demokratik bir yapıya geçmeleri, çoğulcu, demokratik, katılımcı bir yönetim şekline kavuşmaları herkesin yararınadır. Böyle bir düşünce, böyle bir fikir artık ulus devlet olmaktan çıkarır. Bugün Avrupa Birliği gibi, Orta Doğu birliği gibi bir birlikte sağlanmış olabilir. Yani bu fikirlerin çok uzağından değiliz. Bu tezimiz var, buna yönelik Sayın Abdullah Öcalan'ın da bu yönlü kitapları var, bu yönlü düşünceleri de var.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Son birkaç cümleyle bitireceğim. Siz Amerika'dan örnek verdiniz, güzel fikirlerle gerçeklik çelişiyor. Yine Amerika'da yapılan bir araştırmada -uzun bir liste normlara ilişkin bu eşitlik vesaire, o konuları anlamak için yapılan bir çalışmada- 3'üncü ya da 4'üncü soruda insanlara soruyorlar: "Bütün insanlar eşit midir?" Yüzde 97 "Evet, bütün insanlar eşittir." diyor. 45 veyahut 46'ncı soruda: "Siyahlarla beyazlar eşit midir?" diyorlar, yüzde 47'si "Evet, siyahlarla beyazlar eşittir." diyor. Yüzde 97'si "bütün insanlar eşit" diyor; yüzde 47'si "Siyahlarla beyazlar eşittir." diyor. Tabii, eminim yüzde 97 insanları eşit gördüğünü düşünüyordur, öyle bir dünya algısı üzerinde davranıyordur. Oysaki pratikte o eşitsizliği sürdürüyordur. Biz bu gerçeklikle bir kere yüzleşmek durumundayız, sadece güzel sözler değil, pratik gerçeklikle yüzleşmek çok önemlidir.

İkincisi: Bir anekdot, 2004 yılında İran'ın en doğu şehri Meşhed'e gitmiştik üniversiteyle. Burada akşam üzeri bir meydana gittik, pazar meydanı bütün Asya oradaydı, kılığı, kıyafeti, şapkası, elbisesi, âdeta küçük Asya olmuş. Bir tarafa bakıyorsun Afganlar, diğer taraftan Tacikler, bir yerde İran'ın farklı yerlerinden gelen insanlar, muhteşem bir panayır yeri âdeta, hakikaten muhteşem bir güzellik aynı zamanda. İnsan hep kendisine benzeyenleri görse rahatsız olur, farklılık her zaman ilham verici oluyor. Ama bütün o farklılıklar içerisinde benzerlik aradığımız husus çaydı. İran'da çaylar açık oluyor, bizim Anadolu'nun çayları malum. Biz de böyle çay içmek için etrafa bakınırken uzaktan bir köşede semaver gördük, üç tekerlekli bir arabanın üzerinde, semaverde çay demleniyor. Evet, dedik, işte hemen oraya doğru hamle yaptık, gittik. Selamünaleyküm, aleykümselam. Dedim çay? "Çay" dedi. Doldur bakalım dedik, doldurdu. Hakikaten çok güzel çay. Dedim Türk müsün? "Yok, ben Kürdüm." dedi. Dedim ki, kardeşim ha Türk olmuşsun ha Kürt olmuşsun ama bu çay Anadolu'nun çayı, bizim çayımız, şimdi boş ver Türklüğü, Kürtlüğü şu ortak çayımızdan doldur içelim. Biz de burada bol miktarda çay içiyoruz, inşallah hayırlı olacak.

Teşekkürler.

HÜSAMETTİN ZENDERLİOĞLU (Bitlis) – Biz teşekkür ederiz Başkanım çok güzel bağladın.

BAŞKAN – Teşekkürler.

Kapanma Saati: 18.43